MASTER NEGATIVE NO. 93-81657-2

AUTHOR:

BRIZ, FRANCISCO PELAYO

TITLE:

LA ROJA

PLACE:

BARCELONA

DATE:

1876

Master Negative #

93-81657-2

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

86B77
O

Briz, Francisco Pelayo, 1839-1889.
~~Briz, Francesch Pelay.~~ ~~Rom 2558.2~~
La roja. Barcelona, 1876.

351 p.

55450

HCL 14-398

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35 REDUCTION RATIO: 9x
IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB
DATE FILMED: 8 13 93 INITIALS SS
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

BIBLIOGRAPHIC IRREGULARITIES

MAIN
ENTRY: BRIZ, FRANCISCO PELAYO

Bibliographic Irregularities in the Original Document
List volumes and pages affected; include name of institution if filming borrowed text.

______ Page(s) missing/not available: ______

______ Volumes(s) missing/not available: ______

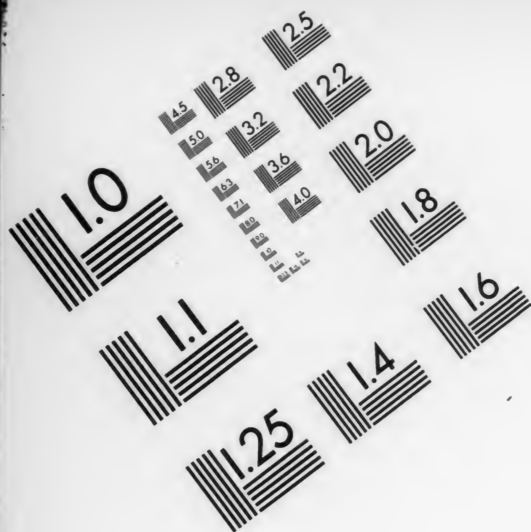
______ Illegible and/or damaged page(s): ______

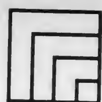
✓ Page(s) or volumes(s) misnumbered: p. number 126 repeated

______ Bound out of sequence: ______

______ Page(s) or illustration(s) filmed from copy borrowed from: ______

______ Other: ______

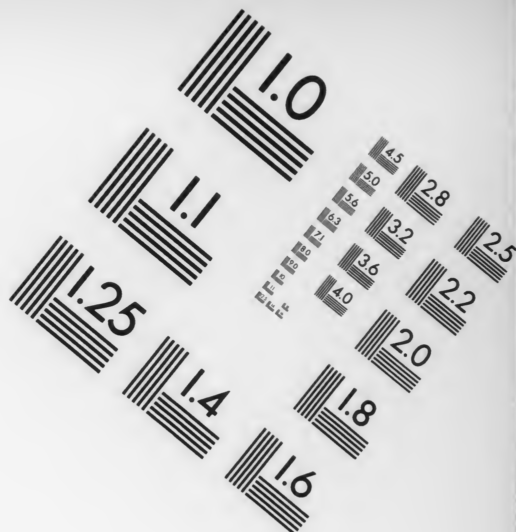

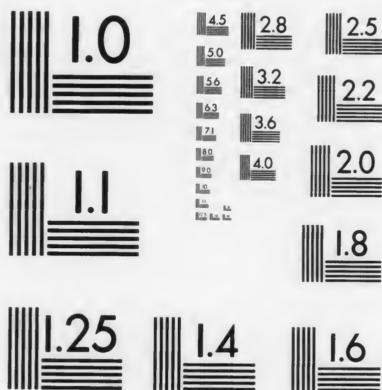
AIIM

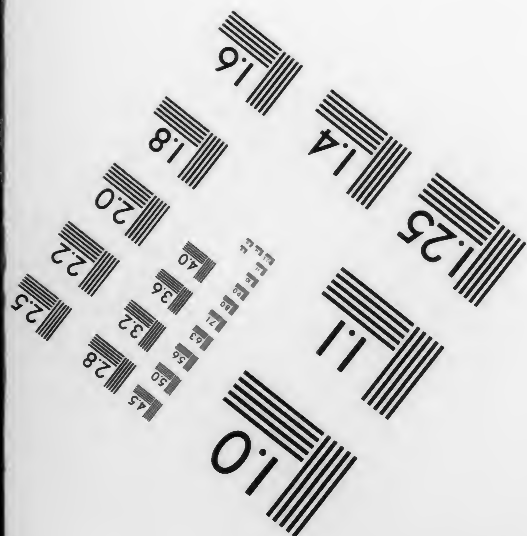
Association for Information and Image Management

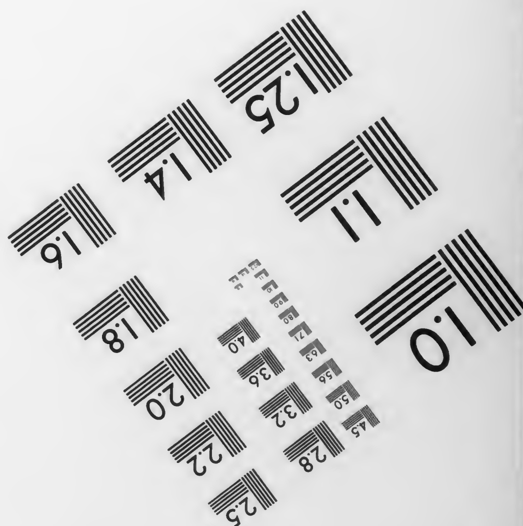
1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910
301/587-8202

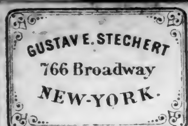

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

GUSTAV E. STECHERT
766 Broadway
NEW-YORK

LA ROJA.

ALTRAS OBRAS PUBLICADAS PEL MATEIX AUTOR.

La cansò de Mestre Jan, premiada.
Las venjansas del rey Pere, romansos.
Lo coronel d' Anjou, novela premiada.
La Masia dels amors, (2.ª edició) poema en XII cants.
Lo llibre dels àngels, (2.ª edició).
Flors y violas, aplech de rimas premiadas. (acabantse la edició)
Lo brot d' achs » »
Lo fill dels hèroes.
Lo llibre dels noys.
Ecos catalans.
Alazarch, romans històrich, premiat.
Cansons de la terra, (4 volums), cants populars catalans premiats.
Calendari català, (del any 1866 á 1876).
Mireya, traducció en vers.
Las set baladas.
Lo llibre dels poetas, (cansoner del segle XII al XVIII).
Jardinet d' orats, (manuscrit del segle XV).
Ausias March, obras d' est poeta. (acabada la edició).
Lo llibre de les dones, de Jaume Roig. (reimpresió).
Lo gay saber, periòdich literari (anys 1868 y 69).
La panolla. (acabada la edició).
Lo llibre del cor meu.
La creu de plata, drama en 3 actes.
Bach de Roda, » » »
Las malas llengas, » » »
Miquel Rius, » » »
Lo barret blanch, comedia en 1 »
Qui s' espera 's desespera, (monólech).

LA

ROJA

PER

F. P. BRIZ.

BARCELONA:
Estampa de «Lo Porvenir,»
á càrrech de J. Medina, Tallers, 51
1876

Barcelona: Estampa de Lo Porvenir, carrer dels Tallers, 51.—1876

La acullida inesperada[1] que ha tingut la meva primera colecciò de quentos (LA PANOLLA) m' ha mogut á donar á llum eix nou aplech.

Permeta Deu que la present tinga la mateixa boga d' aquella y aixis ma estimada Catalunya será, per ella, mes coneguda y potser menys escarnida.

D' eix aplech nou, no totas las obretas que 'l componen, son originals: Provensa, França, Alamanya y alguna altre nacionalitat hi tenen en ella sa representaciò. Sian prova del que dich, LA HISTORIA DE Mos-

1 En menys d' un any fou acabada la ediciò.

TATXO, LA CONSCIENCIA, LO VIATJER, LA CANSÓ DE SANT ALOY, LA FAVERA, LA FILLA DEL ARGENTERT, SI 'L FESSEM ADVOCAT y alguna altra: empero, sent y tot traduccions, no he deixat de posarhi molt esment en vestirlos al us de la terra.

¿Ho so lograt?

Los llegidors ho dirán.

Barcelona 30 Maig 1875.

LO FALSÓ D' OR.

LO FALSO D' OR.

¿No heu estat may á La Bajol? Oh, es molt bonich! No es grán, aixó no; mes lo cop d' ull que ofereix sa positura en la vessana dels Pirineus, es dels mes agradivols, variats y extensos. Tot lo pla del Ampurdá y las montanyas mes altas de la provincia ho teniu, al serhi, al davant vostre com si fos pintat en un drap de gegantinas proporcions.

La Junquera, Darnius, Guyana, Santa Llucia, Las Illas, y molts altres, veuse aquí los vehinats que l' enrotllan.

La Bajol ja 'us ho he dit, no es gran; pero sí de bell aspecte. Un carrer ó dos y alguns masos escampats, lo componen. Alsinas sureras, boixals, fagedas... demanáu, tot aixó y molt mes, hi tro-

baréu al entorn. Y al matí, al rompre 'l dia, en sent estiu, quina canturia d' aucelletsy quin murmurar las fonts que s' hi contan per dotzenas.

Vos dich qu' alló enamora, estarshi un estiu prou val mes que anarlo á passar á Suissa; siga dit aixó ab perdò de la moda y la costum de trobar millor lo de fora casa encara que 'l de dintre d' ella no s' haja vist may.

Ara be, *La Quera* es d' un amich meu, y jo un estiu desitjant compláurel', hi aní á passar dos ó tres dias. Quan hi vaig arribar acabavan de fer la cullita del poch moresch que s' hi sembra y justament, la vetlla del jorn que havia d' tornarmen' á Barcelona, espanotxavan.

Prou algú de mos llegidors dirá ó pensará ¿que vol dir espanotxar? Espanotxar no es res mes si no treure las set ó vuyt fullas secas que, engantxadas ab los grans del blat de cada panotxa, li venen á compondre una capsa que termena ab un plomeret de flonxos brins.

En aquesta operaciò s' hi entretenen á la nit, despres del jornal, tots los dels masos hont se cull aquell gra.

Jo 'm trobava al menjador; en un dels costats hi havia una rima de panotxas qu' espantava;

al voltant d' ella; pastor, bover, maynadera, porquera, bailet, majoral y las minyonas de la familia del meu amich que s' hi trobava estiuhejant. Tothom feynejava de bo y millor. Las mitjas paraulas, las ulladetas, las bromas de vehinat, tot hi sortia. Lo meu amich no hi era: jo havia tingut la mala sort de trobarlo á fora quan l' hi vaig fer ma visita. Havia eixit á una cassera, y las casseras qu' ell emprenia, almenys duravan sis ó set dias: lo veure tanta bellugadissa, tanta animaciò, també m' animá un xich, y agafant una panolla de la pila fiu com los demès.

Mes tantost l' havia cullida, una fresca pageseta de divuyt anys, ja 'm diguè mig rient y tot tirantse endarrera.

—Senyoret, senyoret, V. no sab los pactes que hem posat.

—Pactes—diguí jo tot parant ma feyna.

—Sí, sí,—respongueren las altras fent chor á la rialleta de la noya que m' havia parlat.

—Vosaltras diréu,—exclamí jo,—sápiga jo 'ls tractes y llavors si 'm convenen també espanotxarè, perque me n' haveu fet vindre ganas y han de ser aquells molt dolents perque jo 'm deixe de espanollar.

—Dolents? no:—exclamá la donzella—aquí no hi ha res dolent. Hem posat per obligaciò, al que trobi la primera roja, 'l que 'ns conti un quento; ab això, si V. la troba, amaneixis, que no 'l ne farem franch.

—La roja!—diguí jo sorprés.—Y ¿qu' es la roja?

—¿No 'u sab?

—Filla, si 'u sapiguès no 'u preguntaria—vaig fer observar á la que 'm parlava, prenent, per la quietut dels demès, jayent de conversa entre naltres dos, la que havia comensat essentho de tothom.

—No li dirè pas,—contestá rient encara mes la pageseta.

—Y perque?

—Oh! perque... Llavors sabria tan com nosaltres.

—No m' ho vols dir?

—No. Ja ho veurá.

Y aquí seguí altre cop la quietut sols trencada pél ramor de fullam sech y alguna qu' altra paraula de tant en tant.

Tot d' un plegat, vaig observar que tothom fixava 'ls ulls en las mevas mans, al mateix

temps que un chor general de: «La roja! La roja! La roja!» m' aixordava del tot. «Calla, vaig pensar, ara sabrás que es la roja». Mes ja, llegintme 'l pensament, la donzella, y alsant lo bras al ayre, me senyalava la panolla de grans bermells que tenia jo entre mans.

—Veu,—deya—la roja! la roja! Ara ja sab que es la roja.

—Sí, será la bermella.

—Just. Y com V. ha sigut lo primer, cal que compleixi lo tracte.

—Com?

—Contant una cosa ho altra... una rondalleta.

La donzella ho demaná ab tanta gracia, que no poguí menys de avenirme al pacte comú.

—Be, contarè,—los vaig dir jo llavors—mes 'us faig á saber per endavant que no será cap rondalla de las nostras y qu' es molt esgarrifosa.

—Millor.

—Y si desprès somiéu, no me 'n donáu la culpa á mí, sino á la vostra curiositat.

—Be, be.. conti, conti—y tots se disposaren per escoltar, mentres jo cavilí per dur á la memoria los recorts mig esborrats de un preciosa

rondalla del nort. Veuse aqui ab lo que 'ls vaig entretindre aquella vetlla.

«Ara be, 'us vaig á contar la historia del compte Arnau y de sa cansò y la de la bella Margarida. Perque haveu de saber, que aqueix compte cantava una cansò per fer seguir á las noyas.

«En una terra lluny de la nostra, hi havia dos castells. A l' un hi estava lo compte Huch ab la madona Brunilda, qu' era sa muller; Rambau, son fill; Margarida, sa filla petita; sos patges, criats, gent d' armas y tot lo servey, y entre aquests últims hi havia una tal Agna, molt estimada dels senyors, filla de casa de bona lley y cambrera de la donzella Margarida.

«Lo compte Huch, de lo dels seus vasalls sols ne prenia lo millor, deixantlos lo demès per ells, cosa que li agrahian aqueixos, puig que prou bo era á sos ulls lo senyor que, podentho robar tot, los ne deixava part ó partida.

«A l' altre castell, hi habitava lo compte Arnau lo *dolent*, que li deyan, ab son pare y sa mare y germá y germana y tota una llorigada de gent demal viure.

«Tots eran de la pell del dimoni, jo 'us ho asseguro. Tractarlos de massa aprop no donava profit y molts ho solian pagar ab la vida.

«Aquesta gent venia de un tal Dirch, lo primer senyor del comptat, senyor que li deyan lo *Corb* perque li agradava tant lo dels altres, com plau al corb la carn de forca, y també perque, tant á ell com á tots los seus, sempre se 'ls veya ab vestits negres.

«Aquest Dirch, com que va viure en lo temps de las grans guerras, era molt donat á bregas y s' hi feya un bon lloch per la feixuguesa de las seuas armas manejadas per ell ab ma de mestre y ull de cassador. Llansas, xussos, asconas, coltells tot ho esbossinava ab sa macissa porra. Tant es aixis que, tantost lo veyan vindre, los enemichs giravan cua, deixantli lo camp lliure y las despullas per ell y 'ls seus. Dirch, llavors feya las parts: per ell, la del lleò, pèls altres las sobras; y tothom callava perque 'l temia.

«Allí l' haguereu vist tallant dits per pendre anells, y camas y brassos per traure la roba mes aviat dels cossos dels que jeyan y que no tots eran morts encara. Y, barallantse y occintse los de la seua maynada, dos y tres dias rodavan pel

camp de la brega com llops famolenchs.

«Despres ab lo que havian robat, omplintne una pila de carros, se 'n tornavan cap al castell á gaudirse y donarse los vint y un plers.

«Tot ananthi afartavan de bastò als pagesos y travalladors que s' esqueyan á toparse ab ells y de donas y donzellas no 'n quedava cap sancera, com caiguès á las seuas mans. Tothom ne fugia. ¡Si 'ls deyan *los malehits de Deu!*

«Dirch, per tant, se feu conegut y envejat dels homes de forsa de son temps, y 'l rey en pach de sa bravesa, y mes per captarse sa amistat, li doná los drets de senyor sobre la terra que ell s' havia conquerit, fentne lo comptat de Hayleví.

«Lograda tal mercè, Dirch, cercá un bon picapedrer y sobre lo portal del seu castell, no trigá gaires dias á véureshi un escut hont hi figurava un corb sobre un camp d' or y al entorn aqueixa divisa: *Las despullas son pèl Corb.*

«Ay! á n' aquell corb no li faltaren sos petitets! Emperó aquestos, menyspreant l' art de la guerra, seguiren l' art de la ploma, perdent ab pochs anys molta part de sos dominis, perque

sos vehins mes forts qu' ells, los hi robavan quant volian.

«Llurs fills foren magres, dolents y de mal color, y, débils com eran, noservian mes que per estar sentats y passar lo rosari tot lo dia.

«Aixis fou com varen desapareixe de la nissaga d' aquell home fort, los mascles de bon tremp y sanch bullenta.

«Lo compte Arnau, darrer senyor d' Hayleví, fill d' aqueixos fills de que 'us he parlat, es lo de qui 'us vaig á referir la vida. Era mes lleig que 'ls mes lleigs de sos majors, mes magre que 'ls mes magres, mes dolent que 'ls mes dolents y, á mes de tot això, esguerrat y tort com cep mal aconduhit.

«S' amagava de tothom; quan sentia riure, s' enfuria: may guaytava 'l cel y sí sempre las puntas de las sèvas sabatas ; plorava encara que no vinguès á tom; rondinava sens motiu y may res l' acontentava.

«Sent cobart y cruel, lo que mes lo divertia era fer mal á las pobras bestioletas dels camps y als gats y gossos del seu castell.

«Gran y tot, si trobava un llop, may gosava empaytarlo per mes que sempre duya sobre tota

lley d' armas; pero aixó sí, tantost los altres lo havian nafrat y 'l veya á terra, llavors s' hi tirava ádamunt com un dimoni y no li deixava tros de pell sens ferli trau, ab son ganivet de ample fulla.

«Aixis va arrivar per ell lo temps de casarse.

«Com era 'l mes gran de la maynada, li fou precís anar á la cort del rey pera pendre muller; pero tantost lo vegeren allí, damas y donzellas y cavallers tothom se va riure de sa lletgesa.

«—Miréu lo garbòs!—Que buscas aquí?—Ara veyéu, 's vol casar ab nosaltras!—Ja pot tenir castell y servidors y criats y or y tapissos y sedas... se haurá de quedar ab las ganas.—Vaja, es cas de pensarshi avans de posar al mon criaturas que se li semblin!—Quina cabellera, lo diable li ha pentinada ab un clau: son nas, sembla una pruna arrugada; y de sos ulls blaus enribetats de bermell, que me 'n dihéu?—Ay! ay! Corréu que 's posa á plorar! Bona música anem á sentir!—»

«Y lo senyor d' Haylevi al escoltar això, no 'ls savia respondre paraula, perque de rabia, vergonya y dolor no podia enrahonar.

«Perçó en los torneigs volguè batres'; mes sempre fou batut y, lo pitjor de tot es que, quan

lo veyan caure, las damas picavan de mans, cridant:

«—Visca, visca lo corb sense bech!

«Y per mes befa 'l comparavan ab lo seu passat Dirch, gloriòs patrò d' homes de ferm puny.

«Y cada cop que part hi prenia, eixos eran los llorers que hi aplegava.

«En lo ters torneig en que fou vençut, s' hi ensopegavan á serhi son pare, sa mare, son germá y sa germana.

«Y 'l pare va dir:

«—Miréusel', miréu á nostre fill Arnau l' esllomat, com ve de la lluyta ab la cua entre mig de las camas, tal com un gos que fuig del bastò.

«Y la mare va dir:

«—Prou qu' ho veig, lo rey li ha més la cadena d' or al coll per lo be que ha fregat lo sorra ab las espatllas, si be cal confessar que ja hi comensa á tindre trassa per haverho fet alguna altra vegada.

«Y la germana va dir:

«—Deu vos guart, germá gran, quinas novas nos portéu? Per 'la cara que posas prou se veu que has guanyat. ¿Hont es la banda de las damas?

«Y 'l germá li va dir:

«-Gloriosas son las vostras obras, senyor Arnau Hayleví lo primogénit, descendent del Corb del bech fort; ben vingut siáu, perque, tal com lo corb, batéu áligas, falcons, esparvers, gerifalts, y, tot això, sens que 'us coste gaire. ¿Teniu set? Vull dir set com la solen tindre los cavallers victoriosos. Es que si 'n teniu, podria donarvos vi de granota que 'us rebaixaria la xardor que la victoria ha empeltat en vostras venas.

«—Ah! si Deu me donava força,—li va respondre Arnau fent cruixe las dents,—ja 't faria cantar jo un' altra lley de cansò, senyor germá meu!

«Y, dit això, desenveyná la espasa per nafrarlo; mes lo seu germá, esquivant sos trets, li diguè tot anantsen:

«—Deu vos guart, corb descorbat! Adeu capò! Enalteix, enalteix nostre casal, senyor compte l' Arnau, lo vençedor.

«—Ah!,—feu al sentir això lo compte,—¿perque no hi anava per mí aquest pollòs? Perque? Perque es d' eixa lley de cobarts que miran fer y retallan als demés, sens esser bons por aixecar una palla.

«Desprès descolcá y va tancarse en sa cambra hont plorá de rabia. Allí va cridar al dimoni prometenli la seva ánima, si li donava força y bellesa.

«Emperó 'l diable tenia feyna en altras bandas y no hi va compareixe.

«Sempre que li passava pel cap, tant si plovia, com si gelava, com si feya sol, lo compte Arnau, per entre boschs isarts y solitaris y valls desertas matava 'l temps passejant.

«Si, quan s' hi dirigia, passava per algun vehinat, tots los xicots fugian cridant de por que 'ls feya.

«Ell al véureho 's mossegava la llenga, rondinant:

«—Es dir que sò prou lleig fins per espantar la quitxalla!

«Y feya son camí.

«Pero si, caminant, trobava algun pobre vasall seu que fos de bella fasomía ó gastès salut, se li tirava sobre y mes d' un n' havia matat per gelosía y rabia.

«Aixis es que tothom li tenia por y pregava á Deu que 'l tragués del mon.

«Y cada nit lo compte Arnau, invocava al dimoni; mes lo dimoni no 'n feya cas.

«Y un dia, enrabiat lo compte de veure que ni 'l diable l' escoltava, va dir:

«—Be, no vols venir? No 'm vols dar bellesa y forsa? Tampoch tindrás la meva ánima. No sè qui hi perdrá mes.

«Emperó 'l diable no comaparegué perçó.

«Y ell, neguitòs, melancónich y fugint de tothom aviat semblá un vell. Y 'l poble li tragué per motiu, lo senyor Malfet.

«Y aixis lo seu cor se omplí de oy y rabia fins á no poder mes.

«Y va malehir á Deu.

«Un jorn, al temps de las prunas, fent un passeig dels que solia, quan se 'n tornava cap al castell, va travessar lo bosch, y allí, al peu de un roure arrambada, hi va veure una pedra llarga y ampla.

«Y va pensar:

«—Bona per jaure y refrescarmhi un xich.

«Y s' hi va seure y novament invocá al diable perque li otorgás la bellesa y la forsa.

«Encara 'l sol era alt; los aucellets, reyatons y pinsans cantavan á qui mes cantará y 'l senyor

compte l' Arnau, finí per adormirse al compás de tan dolsas cantarellas, donchs estava lás de tanta fadiga com duya de tant caminar.

«Boy donat á la son encara, l' atrapá la nit y despertat ne fou per una ramor estranya. A la claror de la lluna va veure una cosa com una bestia, que hagués molsa per compte de pel, la qual gratava la terra de vora la pedra, y de tant en tant acostava 'l morro al forat que havia fet ab las potas, tal com ho fan los gossos quan flayran taups.

«Lo senyor compte li doná un cop ab la espasa; mes aquesta se li va rompre en dos bossins y, un homenet, d' un bot, cama assí cama allá de son coll, se li va enfilar á las espatllas.

«Y ab sas manetas mes duras que una pedra, li bofetejá las galtas, dihentli tot xiulant y rient:

«—Senyor compte, busquéu, busquéu y trobaréu. Busca falsò, busca cansò, y farás ton fet, senyor Malfet.

«Y dihent aixó li saltava damunt de las espatllas de l' un cantò á l' altre sens sossegar punt, ni gota.

«Lo senyor compte s' ajupí y ab lo tros d' espasa que li quedava, va fer un clot, y mentres

tant l' homenet tenia sas galtas frech á frech de las galtas del Malfet y ab sos dos ulls llumenava lo clot, tant que un gros flam no l' hauria aclarit mes.

«Y mossegant, ab sas dents, puntxegudas, al senyor d' Hayleví, y pegantli ab sos petits punys y ab sas unglas pessigantlo y retorcentli la pell, y cridant y rient, li deya:

«—Jo sò 'l príncep de las pedras, jo guardo los richs tresors, busca, busca Malfet.

«Y arrancava flochs de cabells al Lleig y li estripava la roba ab las unglas, y de goig reya de sa obra, y anava dihent tot rebentantse de riure:

«—Forsa y bellesa, bellesa y forsa; busca, busca, Malfet.

«Y ab sas dos mans s' agafava á las orellas del compte y 's deixava anar penjantshi com una arracada, y ab los seus peus de pedra li dava puntadas de peu á la cara ab tot y que aquell cridava perque li feya mal.

«Y l' homenet deya:

«—Per tindre forsa y bellesa, busca cansò, busca falsò y farás ton fet, senyor Malfet.

«Y 'l compte cavava sens repòs ab lo boci de espasa que tenia.

«De sopte la terra s' enfonzá y aparegué un buyt gran: ab la claror dels ulls del homenet, lo senyor d' Hayleví, va veure un sepulcre dins del buyt y dins del sepulcre un home molt hermos ajagut; mes no semblava que fos mort encara que jaguès.

«Y l' home, tot vestit de blanch, duya un falsò, que del mánech y de la fulla era tot, tot d' or.

«—Pren lo falsò—diguè l' homenet, pegant copsde puny al cap del compte.

«Y 'l senyor d' Hayleví va creure al homenet.

«Y l' home ajagut se torná pols y la pols flama blanca y de la flama ixqué una cansò, cansò dolsa, dolsa, mes dolsa que la mel.

«Y tot seguit s' omplí lo bosch de perfums de cinamom y encens.

«—Canta,—diguè l' homenet, y 'l Malfet repetí la cansò.

«Y mentres cantava, cambiantse en veu d' ángel sa veu aspra y desafinada, va veure com del fons del bosch eixia una verge bella de tota bellor y nua per sancer; y la verge se li assentá al davant.

«—Ah—feu ella—senyor del falçò d' or, aquí sò vinguda obehint vostra voluntat: no 'm feu pa-

tir massa al arrencarme 'l cor, senyor del falsò d' or.

«Dit axió, la bella, va desapareixe altre cop bosch en dins y l' homenet, clavantse á riure, tirá á terra al compte Arnau, tot dihent:

«—Tens lo cant y lo falsò, ab ells tindrás forsa y bellesa: jo so 'l Princep de las pedras: adeu! adeu!

«Y 'l compte quan s' aixecá ni va veure al homenet, ni la verge nua.

«Un pich se vegè sol, comensá á rumiar sobre tot lo que esdevingut li era, y buscant en son magí explicaciò á lo del cant, del falsò y de la verge nua, va adonarse de que en la fulla del falsò hi havia una divisa ab lletras de foch.

«Pero no poguè llegir lo que deyan las lletras perque no savia de res; y plorant de rabia va revolcarse per entremig dels bruchs, tot cridant:

«—Aydam, áydam, Princep de las pedras! no 'm deixes morir de despit.

«Llavors torná l' homenet, li saltá á coll y pegantli forsa cops al nas ab lo nas seu, llegí l' inscripciò que hi havia á l' un costat de la fulla de la fals, que deya:

«Crida, cansò;
talla, falsò;
en cor de verge trobarás
força y bellesa:
mes per haver tanta riquesa
avans la verge matarás.»

«Y al altre costat de la fulla encara l' homenet hi trobá mes per llegir, y deya:

«Siga qui 's vulla que 'm llegirás
y la cansò no cantarás.
Llegeixme be, entenme y ves,
de cap home temis res,
que cap home res podrá
contra tu, ni 't matará:
crida, cansó;
talla, falsó:

«Y havent llegit l' homenet desaparegué.

«Veuse aquí que tot d' un plegat lo compte sentí una veu dolorosa, que anava dihent:

«—¿Vols anar á buscar forsa y bellesa á la mort, á la sanch y á las llágrimas?

«—Sí,—dix lo compte.

«—Cor ambiciòs, cor de pedra!—responguè la veu.

«Despres ja no va sentir res mes lo compte Arnau.

«Y guaytá lo falsò, hont las lletras hi flamejaren, fins y á tant que lo *Senyor Cantaclar* va despertar las gallinas.

«Lo Malfet se convencè de que en cor de verge trobaria la forsa y la bellesa per ell tan cobejadas, y ne fou molt content.

«Y axis determená anarsen á un vehinat hont ell hi savia noyas de tota edat, y un pich hi va ser esperá á que 's fes dia.

«Un xich despres d' haver sortit lo sol, una noya de nou anys ixquè de casa seva per anar al bosch á aplegar llenya.

«Tantost la vegè lo compte Arnau, comensá á cantar la cansò tot ensenyantli lo fals d' or.

«Pero la noya al véurel' comensá á fer crits y á fugir per deslliurarse del Malfet: mes aquest, correntli al darrera, l' assolí y per forsa va endúrsela al seu castell.

«Y al entrarhi va trobar al pont á sa mare que li dix:

«—Hont vas, Malfet, ab aquesta noya?

«Y ell responguè:

«—A enaltir lo nostre casal.

«Y la mare 'l deixá estar pensant que s' havia tornat foll.

«Malfet se ficá á la seva cambra, obrí 'l pit á la noya, li va tráure 'l cor y va béuren' la sanch.

«Mes per ço no va tindre forsa.

«Plorant llágrimas amargas, tirá á la vall del castell lo cor y 'l cos de la morta, tot dihent:

«—Lo falsò m' ha trahit.

«Y la vella Haylevì va trobar lo cos de la noya y 'l feu recullir, y s' adoná de tot y pensá en si son fill mes gran s' hauria donat al art dels encantaments y maleficis.

«Y tornant lo cor á lloch, feu enterrar á la noya cristianament, tapantli la cara ab un drap hont hi havia una creu brodada d' or y d' argent.

«Mentrestant lo compte Arnau trist y abatut en sa cambra, s' exclamava aixis:

«—Ay de mí, que lo falsò de res me serveix! He cantat y ella no ha vingut! Que haig de fer, Senyor príncep de las pedras? Si tinch d' esperar á que siga nit ho esperaré. Llavors lluny de la claror del dia, altre cop vos tindréu poder per otorgarme forsa y bellesa y faréu vindre cap á mí á la verge que necessito per lograr mon desig.

«Y essent la nit arribada se 'n aná á la vora de un vehinat y allí á la claror de la lluna va dir la cansò.

«Y va veure á la filla del pobre boig Andreu, nomenat de motiu l' Açota-gossos, perque

pegava á quants ne podia arreplegar, dihent que 'ls malehits li havian robat tot lo seu pel y era precís que li tornasen.

«La nomenada filla, cuydava molt be al seu pare, com que per no deixarlo, may s' havia volgut casar, y tothom l' estimava molt per axó y per altres cosas, y vivint de caritats pare y filla s' ho passavan no del tot malament.

«Lo Malfet cantá y la donzella de dret á dret va corre á son encontre agenollántseli als peus, tantost fou al seu davant.

«Y ell se 'n torná, al castell, seguit de la donzella, que no deya paraula.

«A la escala va trobarse ab lo seu germá que venia de la cassa del porch singlar.

«Y al veure á la donzella, mig rient li va dir:

«—Hont vas, donzella? Molt namorada deus estar quan sens dir paraula segueixes al bell senyor d' Haylevi? Bah! bah! deixal' anar á n' ell y segueixme á mí que no hi perdrás res. Vína.

«Lo Malfet, rabiòs al oure aqueixos mots, d' un cop d' espasa creuhá la cara del germá seu, y pujantsen' escala amunt, dins de sa cambra ab la donzella va tancarse.

«Y la verge deya que tenia fret.

«Y, ell, li obrí 'l pit, per mes que la pobreta cridava ab los dolors de la agonía.

Y, 'l cor, per ell mateix va anarsen de dins del pit á la corva fulla del falsò.

«Y 'l Malfet vegè al homenet al seu davant, que sortia d' entremig de las pedras de la paret y que ganyotejant, deya:

«—Cor sobre cor, es forsa y bellesa. Lo compte Arnau te de penjar la verge al camp de las forces. Y 'l cos s' hi estará fins á l' hora de Deu.

«Despres, torná á colgarse á la paret, quan ho haguè dit.

«Lo compte, posá 'l cor damunt del seu pit y 'l sentí batre molt fortament y engantxarse á sa pell y tot d' un plegat son cos encorvat s' adressá, y tanta forsa se conegué en ell mateix que, volent probarla, d' una manotada va rompre un banch de roure. Mes tart, guaytantse, en un mirall se va trobar tan bell y ben plantat que mes no desitjá ja serho.

«Y eixint de sa cambra fen via cap al menjador hont estavan sopant son pare y sa mare, son germá y sa germana.

«Cap d' ells lo volguè coneixe, sino per la veu que no la havia cambiada.

«Y sa mare s' alsá per acostarshi y mirarsel' d' aprop.

«Y, ell, li diguè:

«—Sò ton fill, ton fill Arnau, lo mes fort dels forts.

«Emperò lo seu germá, á qui ell havia donat un cop d' espasa, s' aixecá com un foll y tiránt-seli al damunt:

«—Ah! lo fort dels forts! Malehit sigas!—li diguè tot pegantli un cop de coltell; pero aquest se trencá pèl mig com si fos de vidre, y llavors lo Malfet agafant al seu germá petit pèl cos, com si fos una canya, 'l va rebatre á la paret sens esfors ni cansament, quedantne aixis aquell ab lo cap obert y tot regalantli de sanch.

«Y llavors germá y germana, pare y mare, tots se li agenollaren als peus y li pregaren que 'ls fes richs ja que tanta forsa tenia.

«Y ell va respondre:

«—Ho farè.

«Al endemá haventse vestit y armat del falsò (que, ell, tenia per arma invencible y millor que tota altra), lo compte Arnau agafá lo cos de la donzella y 'l va penjar al camp de las forcas.

«Despres colcant va anarsen á la ciutat.

«Y las damas y donzellas y pagesetas al veu-rel' passar 's deyan las unas á las altras:

«—Qui es aquest cavaller tan hermos que passa?

«—Es lo compte Arnau,—responia ell tot er-gullòs--aquell que li deyan lo Malfet.

«—Ala! ala!—per resposta donávanli las noyas —ala! ala! ó 'us burléu de nosaltros, senyor ca-valler, á 'us han cambiat per art d' encanta-ment.

«Lo compte no respongué, y passant de llarch, aná á casa d' un argenter á qui en altre temps havia enmanllevat sis vegadas vint florins. Em-peró l' argenter no 'l va pas coneixe.

«Y ell li dix qu' ell era lo senyor d' Haylevi, lo compte Arnau.

«—Ah! si?—feu l' argenter—donchs si 'u sou tornéume 'l diner que 'us vaig deixar.

«Lo compte 's posá á riure.

«—Pórtam', pórtam' al lloch hont fons l' or: —feuli per resposta.

«—Això si que no 'u lograréu, per mes que 'us duga bona voluntat.

«—Si no mi dus, ¡malehit juhéu!, 't mato y 't faig á trossos aquí mateix,—diguè 'l compte cridant.

«—No 'u fareu pas, perque jo no sò vassall de ningú—respostejá lo juhéu.

«Al oure això lo compte li pegá de ferm. Lo mestre xisclant, y dihent renechs cridá á sos aprenents y fadrins perque 'l defensessen; mes Haÿleví los deixá á tots escarmentats y, á la fi, cap á la cambra del or l' acompanyaren rondinant:

«—Això es lo dimoni.

«Y l' argenter plorant li deya:

«-Senyor, no 'u prenguéu tot!

«—Farè 'l que 'm plaurá: - responguè lo compte.

«Y s' omplí l' almoyner tot d' or fins á vessar.

«Prou va endursen' mes de setcents bezants!

«Y lo compte Arnau va ser lo mes rich y poderòs y temut d' aquellas terras.

«Y un dia flastomant va gosar compararse á Deu.

«Y trobant l' empresa de son casal massa mesquina, va fer venirhi pintors y 'l renová.

«Lo corb passá del mig á la vora y sobre un camp d' or y blau hi varen metre un cor y un falsò ab eixa divisa: *Ningú pot res contra mi.*

«Y l' escut tambè va ferlo pintar en lo bell mig d' un gran penò que tot lo dia onejava dalt de la

torre mestre del castell. Y damunt de la porta y en tapissos y armas y vestits, per tot arréu hi campejava la nova empresa.

«Veuse aqui que un dia, lo rey d' aquellas terras, va fer cridar un torneig, convidant á tots sos cavallers á péndrehi part.

«Lo compte Arnau no hi mancá y sa rodella fou plantada ab ergull en mig de la arena.

«Y 'ls altres tant per la divisa com per sa grandaria ne restaren fortament enujats y tots ab ell se bateren y foren retuts.

«A n' allí s' hi trobava un brau cavaller anglés, lo qual sortint al mig del camp, aixis va parlar al senyor d' Hayleví.

«—Senyor Invencible, veniu, veniu y probarém qui tè la má mes dura.

«—Está be,—va respondre aqueix.

«—Pero si 't guanyo has de ser mon esclau y ab mí te 'n vindrás á mas terras.

«—Está be,—va respondre aquell.

«—Y posarás lo séu á las unglas de mos cavalls y netejarás l' estable; y tambè has de fer llavors que ningú 't guanyi en travallar mes.

«—Está be,—va respondre lo compte.

«—Perque si hi ha qui travalli mes que tu, lo

meu bastò tindrá tracte ab la teva esquena.

«—Está be,—feu lo senyor d' Hayleví.

«—Mes si sò jo 'l vensut, vet' aquí lo que 't prometo: vint cents beçants que 'ls tinch al palau del rey; tot lo parament de mon cavall qu' es de finas mallas de çer; sa hermosa çella feta de cor de cervera coberta de cuyro y 'l bast ahont hi ha pintats deu ferms cavallers lluytant y Nostre Senyor trayent al dimoni del cos de un ergullòs: á mes, lo meu capell qu' es de ferro fi batut y que tè per cimera un rat penat de plata sobredaurada que du las alas estesas y que malgrat ta divisa, ha de abatre ton corb, ton cor y ta falsò oscada. Vaja, donchs, ¿t' avèns á guanyar los vint cents beçants, lo capell y 'l parament del meu cavall?

«—Sí—feu lo compte.

«Y havent sonat lo toch de senya s' empaytaren l' un á l' altre ab la furia del mestral.

«Y 'l cavaller anglés fou vensut com tots los altres.

«Tothom picá de mans, damas y donzellas, vells y joves.

«Y 'l compte Arnau, haventse posat 'ls armeigs del cavaller, los rumbejá per vilas y ciutats arreplegant molt de botí y molts de diners per tot allí hont anava, puig se 'ls feya donar á la forsa; car ell sentia que 'l cor li esbategava fortament donantli bravesa y esperit.

«Y aixis y ab los vint cents beçants del anglés, se 'n torná al seu castell.

«Y allí feu baixar lo pont é hi entrá colcant y ergullòs. Y al véurel' tant rich, sa mare s' agenollá y va dir:

«—Ell nos ha fet richs? donchs respectemlo.

«Y li besá 'ls peus.

«Y 'l seu germá al véurel', acalant sa testa:

«—Tú 'ns has tret de pobretat?—va dir—donchs jo 't serè humil servent.

«Mes lo compte, no responia paraula, y descolcant muntá al castell, y s' assegué á la taula, y se va fer servir per sa mare y 'l seu germá.

«Y des d' aquell dia, pare y mare, germá y germana, foren los únichs que 'l servian en tot y per tot.

«Emperó un dematí qu' esmorsava al castell fentli de criats sos germans, perque son pare y sa mare havian anat á la vila á comprarli llama d' or per una sobrevesta, tot d' un plegat va

sentirse una fredor per tot lo seu cos, y era perque 'l cor ja no li esbategava.

«Y llavors alsá 'ls ulls y vegè á sa germana y al germá seu que reyan, tot dihentse l' un á l' altre:

«—Vet aqui al nostre senyor compte l' Invencible, l' atrevit, lo fort, que torna á ser lleig y débil com avans.

«Mes per fer proba del contrari, ell doná al rostre del germá seu una bofetada ab tota la seua forsa, bofetada de la qual aquell se 'n sentí tant com d' un cop d' ala de mosca.

«Y 'l germá se li tirá damunt y l' aclapará á cops y masegaments, y après, prenent un plat, va ferse servir pèl avans temut y ara escarnit compte Arnau.

«Y germá y germana ab ell se divertiren, obligantlo á totas las baixesas que se 'ls ocorregueren, y ell ho feu, mes rabiant y malehintlos.

«Mes á la fi tant s' ensoperbí lo germá seu, que ell no 'l va voler creure, y aquell, coltell en ma, se li llansá sobre ab furia per matarlo, com ho hauria fet si la germana per aturarlo no li haguès tirat als ulls un grapat de cendra de la llar; mes no perçò se deslliurá lo compte de moltas nafras, algunas d' ellas ben perillosas.

«Sa mare ab ansia lo 'n guarí, y, quan un xich millor 's coneguè, llavors altre cop deixá 'l castell pèl bosch hont de primer hi havia trobat lo Príncep de las Pedras.

«Y defallit y ab lo falsò d' or penjant del cinto, va arribarhi.

«Y allí hi trová una verge: feu com havia fet ab las altras y torná á esser bell y fort com avans.

«Aixis lo compte Arnau fou altre vegada temut de tothom y arrivá á penjar al Camp de las forcas fins quinze verges.

«Se doná per sancer á la vida de disbauixas, y tota lley de pecats per ell van esser comesos.

«En lo seu castell la blasfemia sempre hi ressonava, y molts cops á l' hora de mitja nit y encara que 'l gall cantès, s' hi sentian trompas y tabals y cants de mala lley dintre, tal com si habitat fos per diables y no per homes batejats.

«Y esdeviguè tambè que, molts de 'ls seus vassalls espahordits al veure la matansa que feya en sas fillas lo compte dolent, fugiren envers altras terras y ciutats, deixant lo vehinatge de tan endiablat senyor.

«No trigá gayre en vindre un hivern que tot

ho gelava, y lo senyor d' Hayleví, altre cop va sentir que 'l cor li defallia, com que casi sos batements no li sorollavan la pell del pit.

Y, per mes que cantá, ningú vinguè, perque com ja 'u so dit, totas las noyas ab sos pares havian deixat aquellas terras.

«Mes recordantse de que en un castell vehí se hi trobavan dos donzellas ben joves y hermosas, ple de desig de rebifar lo cor seu, al terme de son comptat se 'n aná un vespre, cantant des d' allí la cansò encisada que savia atraure á las desprevingudas verges.

«Y ara veuse aquí que, mentres lo Malfet anava aixis cercant lo que li convenia, lo compte Huch (aquell de qui 'us sò parlat al comens de aquesta historia) y sa muller Brunilda, vestits ab dos ab robas folradas de pells, seguts en amples cadiras de baqueta s' escalfavan á vora la llar enrahonant aixis mateix:

«—Sentiu, mon vell marit, com bufa lo vent de la tardor dintre del bosch?

«—Sí—responia lo compte.

«—Grat sia á Deu! donchs per Ell nos veyem en bon castell, en cambra calenta y ab vestits que 'ns guardan del fret.

«—Teniu rahò,—responia 'l senyor.

«—Y encara mes li tenim d' agrahir l' havernos fet pares d' un jove tan apte, brau y bell com ho es lo nostre fill Rambau.

«—Ah!—murmurá lo vell compte—prou que ho sè, per ell visch encara; ell me deslliurá de la mort en una de las mes duras bregas que sò tingut.

«—Si no fos que tè la llenga tant curta, que casi may se li sent la veu! Prou saben lo que 's fan los que li diuhen lo Mut!

«—A un home—responguè lo compte,—mes li val se llarch de mans, que de llenga.

«—Compte, per vostras respostas, veig clarament que es propi de la vellesa la tristor y la serietat; mes jo conech una noya que encara 'us fará desarrugar lo front y esclafir la mitja rialla.

«—Tot pot ser.

»—Sí,—feu la comptesa—y tant si pot ser mireu, aqui ve nostra filla Margarida que s' encarregará de no ferme quedar malament.

«Y al sentir això, lo compte alsá 'l cap y guaytá envers la cambra vehina, ab la mitja rialla apunt d' esclatar en sos llavis.

«—Sí, sí,—dix la dama—perque si riu Margarida, tambè riu mon vell Huch: si Margarida canta, tambè li segueix lo compás lo meu aymat compte; y si balla Margarida, mon Huch li fa la tonada.

«—Es ben cert això, Brunilda.

«—Oy tal! Com qu' ella es la alegría y la salut del castell! Perque no sò jo que me 'n vaig de vella, ni vos que 'm feu pariò en temps y xacras, ni 'l Mut, ni la mateixa Agna sa cambrera, sino ella la que endolceix la nostra vellesa, ella qu' es lo rossinyol d' aqui dins que va y ve, canta y refila, y salta y balla, y may para, esquivant de aprop seu tota lley de dols y penas.

«—Es ben cert!—torná á dir lo vell Huch.

«—¡Som ben ditxosos de tindre una filla com aquesta ara que 'ls peus sempre 'ls tenim frets! Perque sens ella estariam melancónichs y 'l fret dels peus nos pujaria al cor y aviat nos enterrarian.

«—Sí, es veritat!—exclamá 'l compte.

«—Ah!—seguí dihent la comptesa—tota altra donzella que no fos ella, voldria tenir enamorats que la rondessen, y anar á la cort del rey, y allí pendre marit. Pero ella, la petitona nostra, no hi pensa gota, perque no mes nos estima á nosaltres y á la que per tot la segueix y la vol com una germana, la cambrera Agna María.

«—Es cert!—diguè 'l compte.

«—Sí, sí qu' es ben cert que tothom la estima y la respecta; servey, criats, patges, escuders, gent d' armas, vassalls, tothom, tothom namorat está de son mig riure y sa vivor. Ah! y tambè per lo seu posat de santeta. Fins lo nostre Aldrich, l' avesador de cavalls, la segueix ab la vista sempre qu' ella ix colcant, perque en això cap dona l' ha guanyada.

«—Ah! no!—feu lo compte.

«—Que Deu nostre Senyor nos la preservi de mal y fassa que may nostras orellas deixen de sentir lo cant melòs de nostre rossinyolet.

«—Amen!—diguè lo compte.

«Y veuse aquí que mentres los dos tenian aytal conversa, á fora nevava.

«Y com que Margarida y Agna María havian anat al poblet á dur á un pobre necessitat algun socors, esdevinguè que á la tornada totas corbertas de neu arribaren.

«—Mare de Deu!—esclamá al véurelas la comptesa.—Y d' hont veniu? Y com tornéu? Com es

que la neu vos ha emblanquit ab tanta de manera? Ah! capets de estornell, veniu, veniu y aixuguéuvos á la vora del foch.

«Margarida s' atansá pera saludar á son pare, y aquest li feu un bes al front.

«--Calléu, callëu, Brunilda, que jo á ne 'l seu temps també feya altre tant. Lo nostre casal no ha tret plansons de flaca lley; al revès, axò á las carns de bona mena serveix per enfortirlas. Be fas, filla meva; no t' acobardeixis may, que si fa fret, no han menester tions per escalfarnos, los fills de 'n Huch; la seva sanch es prou viva per burlarse de neus y gebradas.

«--No, no tenim pas fret:--respongué Margarida agenollantse als peus del vell—de fret no 'n tenim gens, perque tot lo camí altra cosa no hem fet sino saltar y brincar com dos alosas. Y ara si no 'us desplau, prou vos cantaré una bella cansò.

«Y 'l compte dix:

«Canta.

«Y la filla cantá.

«Y era la cansò del rey Artús, que comensa:

Rey Artús, lo rey Artús
que te 'n vas á la cassada,

no 't fiis de cap llebrat
que la pell la tinga blanca.
Era matì
vers la matinada
quan ell va sorti
per aná' ab sos patges dret á la cassada
¡Cassera del rey,
ay la llebra blanca!

«Y despres ab sa veu d' ángel refilá, la cansò de las quatre bruixas que miolan com los gats y belan com las cabras.

«Quan hagué finit, vingué l' hora de sopar y d' anarsen al llit, cosa que feren, en havent pres comiat dels comptes, Margarida y sa cambrera Agna María.

«Margarida cantant y rient aviat s' adormí; empero Agna María ab lo fret que feya no pogué agafar lo só.

«En aquell punt lo mal compte comensá á cantar, des de 'l terme del seu comptat la cansò del encís, y la pobreta Agna sens cuidarse de cercar abrich, ni roba, tota nua eixí castell enfora.

«Un pich al ras va trobarse, ja podéu pensar que la neu no faria gayre be á sa blanca pell que tota va clivillárseli.

«Tranzida, trémola, balba y casi sens esma tra-

vessá 'l bosch y caiguè de genolls davant del Dolent.

«Y aquest li feu lo que ab las altras fet havia.

«Y Agna va ser la setzena verge penjada al camp de las forcas.

«Al sant endemá Margarida feu los seus resos y oracions, com tenia per costum, pera sos pares y son germá y pèl servey y per Agna María, y al pensar en ella tombá la vista cap al llit de aquesta y no la va veure.

«Y llavors se vestí tota sorpresa, y eixint de sa cambra, per tot arreu la cercá; y en recò, ni amagatall va trobarla, de lo que 'n fou tan contristada que no poguè á la fi vence las ganas de plorar que tenia, y plorá.

«Y un pich lo dolor apaivegat tinguè una mica, als peus de son pare s' agenollá pregantli que enviès tots los seus servents en busca de sa estimada Agna María.

«Lo compte la va complaure.

«Los criats y patges seguiren totas las terras vehinas, menys las del Compte Arnau per por á sos encisos, y tornaren dihent:

«--Ni s' ha vist, ni s' ha trobat.

«Y en això ja era negra nit. Margarida aquell dia dormí tota soleta.

«L' endemá, la donzella va passarlo esperant lo retorn de sa companyona. Mes tambè arribá la nit y Agna no vinguè.

»Al ters jorn, la filla del compte tenia las palpebras sagnantas de tanta llágrima com havia plorat. No feya mes que mirar, per darrera 'ls vidres del seu badador, lo defora tot nevat y trist.

«Al altre dia ja no caiguè mes neu y 'l cel vá aclarirse y 'l sol endurí la flonja neu tornantla trencadís gebre.

«Lo compte Huch, veyent á sa filla en tal estat de tristor, féuli dur de la ciutat vehina draps de seda y or, joyells de plata y altras riquesas d' argentería com son rubins y topacios y diamants: empero, per la pobre Margarida no ni havia altre de consol que l' Agna, l' Agna María del seu cor.

«Veuse aquí que quan ja feya una setmana de això, lo Mut se 'n aná á cassar llops y seguint rastre 's ficá en terras del compte Arnau.

«Aquell vespre quan Brunilda se 'n anava á fer disposar lo sopar va toparse ab son fill, que

sens dirli paraula, ab lo cap baix se ficá en un reclau de la paret com si s' amaguès d' ella.

«Y li preguntá tot acostantshi:

«--Perque 'us amaguéu, fill meu? Anáu á donar la bona nit al compte, vostre pare.

«Lo Mut sens respondre y barbotegant quatre paraulas de salut pel vell senyor, s' asseguè en un racò fosch de la cambra.

«Y la comptesa diguè á son espòs:

«--Nostre fill está enfadat, perque veig que s' asséu á las foscas.

«Y 'l pare diguè al fill:

«--Fill, vina á la claror, que 't vull veure la cara.

«Y havent obehit aqueix, Brunilda y Margarida y 'l compte li vegeren lo cap y 'l coll sagnants.

«La mare y la filla aixisque se n' adonaren abduas cuytaren á estancarli la sanch, mes lo vell senyor:

«--¿Qui li ha donat á mon fill--exclamá--la vergonya de l' afronta, la tristesa del cor y las nafras de sas carns?

«Lo Mut responguè:

«--Lo compte Arnau.

«--¿Perque ha sigut tan vanidòs lo meu fill--

aná dihent lo compte--de voler mesurar sas forsas ab las del que no pot ser vençut?

«--Perque Agna María está penjada en lo camp de las forcas,--responguè 'l Mut.

«--Ay!--feu lo vell senyor--¡penjada la nostra cambrera! ¡Quina vergonya pel nostre casal!

«Y la comptesa , alsant los braços cap al cel, va murmurar:

«--Deu meu ¿quin pecat hem comés per un cástich tan gran?

«Y plorá.

«Pero Margarida ni va poder plorar, ni dir paraula, perque la mateixa forsa de la pena li nuá 'l cor.

«Mentrestant lo Mut gemegava com un lleò nafrat.

«Lo vell compte al véureho se tapá 'ls ulls barbotegant:

«--Veuse aquí al primer mascle de la casa dels Huchs que plora. Ah! ja no 'ns podrem traure lo mal nom de damunt.

«Y 'l Mut, ficant los dits dintre 'l llavi de la ferida del seu coll se la masegava, fentne brollar molta sanch, com si 's volguès escolar.

«Y la seva mare esgarrifada y veyent que ab

prechs no podia lograr que no s' enconès la llaga, li 'n privá perforsa, curantli desprès ab desfilas xupadas de bálsem.

«Pero perçó 'l Mut se desesperava arrancantse munyochs de cabell, sens compassiò de sí mateix.

«Y 'l compte deya:

«--Ah! lo meu fill ha rebut per art d' encantament! ¿Perque tenia de ser prou vanidòs per embestir al invencible?

«Margarida tot ho veya y planyia 'l dol del seu germá y anyorava á l' Agna.

«Margarida aquella nit no va poder aclucar los ulls, y al cant del gall se va llevar ab un pensament fixo, que era 'l mateix que l' havia desvetllada.

«S' agenollá als peus de la Verge que tenia en un altaret de sa cambra, pregantli que li des esperit y força, y après s' alsá dihent ab los ulls lluhents d' emociò.

«--Jo venjarè á l' Agna María, al Mut y á las quinze verges del camp de las forcas.

«Aprės se n' aná á trobar al seu pare, qu' encar no s' havia llevat, per lo molt de fret que feya y agenollantse al capsal, li va dir:

«--Senyor y pare meu, vull anar á las terras

del compte Arnau y 'us demano com bona filla, que m' atorguèu lo vostre consentiment, junt ab la benedicciò vostra.

«--No,--li va respondre 'l compte--no, no vull que hi vajas; perque 'l que hi va, no 'n torna mes.

«Margarida llavors se n' aná á trobar á sa mare, y agenollantse á sos peus.

«--Senyora y mare,--li diguè--vull anar á las terras del compte Arnau y 'us demano com bona filla, que m' atorguèu lo vostre consentiment junt ab la benedicciò vostra.

«--No--li va respondre la comptesa--no, no vull que hi vajas; perque 'l que hi va no 'n torna mes.

«Y al dir això obrí 'ls brassos y deixá anar la poma d' or ab que s' escalfava las mans, com que totas las brasas caigueren per terra; y abrassant á sa filla y fent gemechs, no li deixava punt de repós ab tants petons com li feya.

«Pero Margarida no perçó cambiá de pensament, y anantsen' á trobar al Mut, això va dirli:

«--Vull anar á las terras del compte Arnau y 'us demano com á bona germana, que m' atorguéu lo vostre consentiment.

«Al óurela, lo Mut, va alsar lo cap y mirantla fit á fit, esperá á que enrahonés mes:

«--Germá,--aná dihent la donzella--lo compte Arnau nos ha mort aqueixa serventa fidel que tant tots voliam; lo mateix ha fet ab altras quinze verges que penjan en lo camp de las forcas; per la nostra encontrada, ell es pitjor que la fam, la pesta y la guerra; per tothont va, deix arrera seu plors y dol: germá, vull matarlo.

«Pero 'l Mut se la contemplava sens respondre paraula.

«--Germá,--aná dihent ella,--no pensis en negarme lo que 't demano, mon cor ho vol. No veus com me dalesch per anarhi? Mas galtas esgrogueidas ¿no 't diuhen que 'm morirè de dol, sino venjo la mort de la pobre Agna? Si hi vaig, alegre y cantant me 'n veurás tornar.

«Pero 'l Mut no deya paraula.

«--Per ventura tens por de que 'n rebi dany, ja que molts cavallers n' han eixit retuts? Ja sè que sobre sa tarja hi du escrit: *Ningú pot res contra mi.* Pero ¿que hi fa? Lo que no han pogut ells, ho podrá una donzella. Com mes de rafiat va l' animal, menys feyna tè 'l cassador. Germá ¿puch anar á las terras del compte Arnau?

«Y veuse aquí que aixis que Margarida deya aquestas paraulas, caiguè de la paret hont estava penjada una espasa de fulla ampla, puntxeguda y fina de tall. Lo pom d' aqueixa espasa era de cedre del Liban, ab encastats d' or, y al castell la tenian per santa y maravellosa, perque la havia duta de la Terra Santa un dels antichs senyors del casal, anomenat *Lo Lleò*.

«L' espasa aná á caure als peus mateixos de Margarida.

«--Germá,--dix aquesta senyantse, aixis que tal cosa vejè--la espasa del *Lleò* ha caigut á mos peus: es Deu qui aixis me demostra sa voluntat; germá, mester es que m' atorguis ton consentiment si desobehir no vols la voluntat divina.

«Y 'l Mut senyantse tambè com Margarida, va respondre:

«--Ab tal que tornis honrada, tant me fa si te 'n vas com no.

«--Germá--ella diguè tota esmoguda de contenta--tantas mercès.

«Y ella que no havia pogut plorar encara, llavors rompent en amarch plor, alsá 'ls ulls dret al cel y ab llampejant esguart:

«--Deu ho vol:--afegí--hi haurá revenja!

«Y cullí la espasa.

«Lo Mut posantli la ma sobre la espatlla li diguè:

«--Ves.

«Y, ella, ixquè de la cambra del Mut.

«Y quan fou en sa cambra 's vestí ab sos millors paraments.

«¿Ab que cobrí la verge la bella nuesa de sas carns?

«Ab una camisa mes fina que la seda.

«¿Y que cobria á la fina camisa?

«Drap de escarlata, ab las armas de son casal ricament brodadas y brodats tambè d' or lo cabès y 'l ribet del vestit ayròs que acabava d' agraciarla mes encara.

«¿Y ab que cenyí son cos la donzella?

«Ab un cintò de pell de lleò tot tatxonadet de xichs claus d' or.

«¿Que 's posá sobre las espatllas?

«Un llarch y ample mantell carmesí vorejat d' or de Xipre.

«¿Y al cap?

«Una corona d' or, de sota de la qual n' exian dos trenas rossas que li arribavan als talons.

«¿Y en la má dreta que hi duya?

«La espasa de la Terra Santa.

«Vestida aixis se n' aná al estable á trobarhi al cavall Schimmel y li singlá fortament la sella de las festas, qu' era de cuyro brodat d' or y sedas de colors.

«Y aixís tots dos eixiren del castell atravessant la neu que queya á bella espessor.

«Y quan aixó 's va saber al castell hi haguè molts plors y desconsol; emperó ningú volguè seguirla per no gosar á ficarse en las terras del compte Arnau, tanta era la por que feyan los encantaments d' aquell.

«Cantant y sonant lo corn colcá la noble donzella, bella com un ángel y rossa com un fil de or.

«Ab cap dret rumbeja sa corona y ab ma ferma te agafada la espasa del *Lleò*.

«Ab la vista cerca per tot arreu al compte y ab tot afany escolta si sent lo poteig de son cavall.

«Empero res va oure, com no fos lo soroll dels flochs de neu cayent sobre las fullas dels arbres; ni res avirá entre la espessor de la brossa, com no fos algun que altre raig de llum que per entre-

mig de las capsaladas dels arbres queya al biaix entre la fosquedat.

«Si no veu res ¿qu' es donchs, lo que fa flamejar sos ulls negres? Lo seu ardiment.

«¿Perque porta 'l cap tan alt, la corona ab tanta bravesa? Per la gran energía de son brau cor.

«¿Que fa alsar son pit ab tanta forsa? Los tristos recorts de Agna María penjada; del Mut aclaparat y, á mes, los grans crims del compte Arnau.

«Y, mira que mirarás, va ficantse bosch endins, y, escolta qu' escoltarás, á cada xich remor se atura: pero no es rés, lo que sent es lo poteig del seu cavall.

«Llavors per distraure son aburriment, canta.

Ja n' ha eixit lo rey Artús
tot colcant una haca blanca;
las bridas y 'l mos tot d' or,
las ferraduras de plata.
Era mati
vers la matinada
quan ell va sorti'
per aná' ab sos patges dret á la cassada.
¡Cassera del rey
ay la llebra blanca!

«Despres diu á son corçer:

«—Ah, bon Schimmel, lo que naltres cerquem es un lleò amagat en sa cova que menja á las

pobres donzellas que passan per aprop d' ell.

«Y Schimmel, al óurela, renillava de content.

«—Schimmel, —aná dihentli Margarida—ab lo que veig, n' estás alegre d' anar á la revenja de la pobre Agna María.

«Y Schimmel renillá de nou.

«Y la verge escoltá altre cop y no va sentir res, y no altre cosa que neu á terra, neu als arbres y neu per tot lo llarch del camí, que al seu davant s' estenia, va veure.

«Llavors novament feu sonar lo corn y d' enmig del bosch ixquè lo compte Arnau.

«Lo Dolent aquell dia anava vestit de robas de color de escarlata y ab lo escut de son casal brodat damunt campejanthi. Lo seu cintò era de pell clavejada d' or y penjanta d' ell hi duya la *falsò d' or*.

«Colcant en cavall roig s' atansá á Margarida, y la donzella 'l trobá bell. Al davant seu venia corrent un gos, semblant á llop, que embestint á Schimmel lo mossegá; pero 'l corcer de la donzella d' una còssa lo deixá espaternegant sobre la neu.

«Al véureho, pensá la verge.

«Aixis me deixe fer Deu ab l' amo, tant y mes

del que tu has fet á la bestia, brau Schimmel.»

«Lo Dolent s' atansá.

«—Salut,—diguè—bella noya dels ulls negres.

«—Salut—respongué aquesta—compte Arnau lo Invencible.

«Y 'l compte:

«—Que 't du á n' aquestas terras?

«—Lo desig de véuret, per contemplarte.

«—Tal han fet y farán totas las verges, fins las mes hermosas de la teva terra.

«Mentres tant lo gos que s' havia refet, s' abalansá al seu amo y penjántseli del mantell, per forsa va ferlo baixár de cavall, anantsen' ell altre cop á udolar damunt de la neu.

«—Lo meu gos glapeix á la Mort,—diu lo compte—¿no t' espanta aixó', donzella?

«—No, perque Deu 'm guarda.

«Aixís parlant anaren fent via ell y ella fins que, sortint á un clar de cel, vegeren pèls ayres un corb que duya al damunt un pardal, que ab tot ensanyament li picava 'l cap. Ferit, mig plomat y sangonòs lo corb volava sens esma y topant (quan fou mes prop de terra) ab los tronchs y brancas dels arbres, llansant dolorosos xiscles y volent desferse del seu perseguidor, fins que, al passar per damunt del compte, caiguè com una pedra, sobre la sella del cavall d' aquell, mort y ab los ulls llevats.

«Lo mal compte desprès d' haversel' mirat lo llansá á terra; mentres que 'l pardal ab lo cap estarrufat y espolsantse y cuejant piulava de bo y millor, cantant victoria dalt d' un arbre.

«—Gentil aucellet—li va dir la donzella galejantlo—tu vens de bona sava; vina, baixa y 't darè bona gabia y millor menjar; no 't faltará, si vens, pinyons, mil y llavor de cánem.

«Lo compte Arnau al sentirli dir aytals paraulas s' enujá tant, que no podent detindre 'l seu despit aixís va exclamarse.

«—Malehit aucell! fes que 't puga arreplegar, que com ho logre, no has de tornar mes á badar lo bech.

«Y tombantse á Margarida que anava fent festas al aucell:

«—Y tu gosas á festejarlo al meu davant, sabent com sabs que en ma empresa hi ha un corb del meu gloriòs rebasavi Dirch? Ah! tampoch piularás gayre.

«—Piularè tant com Deu voldrá,—feu la donzella.

«—Això será si jo vull,—dix ell—perque aquí no hi ha altre senyor que jo.

«Tantost haguè dit aquestas paraulas sentí corre per sas venas una gran fredor y era que 'l cor d' Agna Maria bategava ab menys forsa de la acostumada. Pensantse llavors, ell, que aqueix cor estava acabant lo servey que ferli podia:

«—Vens á bona hora donzella—exclamá tombantse de cara á Margarida.

«—Las donzellas sempre hi venen.

«—Digam ¿qui ets tu per colcar ab tanta altivesa per terras que son mevas?

«—So Margarida, filla del compte Huch.

«—Y no t' has gelat ab la neu?

«—May ha fet res la neu als nostres.

«—¿Y no tens por de petjar terras que ningú petja sino á la forsa y tremolant?

«—Los fills del compte Huch may han sabut la por que era.

«—Ets valerosa?

«—Sò filla d' Huch lo ardit.

«Y sense dir res mes anaren caminant una bella estona, mes aquest cop ell colcava, donchs havia altra vegada pujat á la sella del seu corcer.

«Tot d' un plegat, lo mal compte, alsant lo cap ple d' ergull, aixis parlá:

«—No sò l' Inguanyable? Hi ha ningú, fora Deu, igual á mí? Ell te 'l cel, jo la terra. Tinch la força, que ho es tot. ¿Qui pot res contra mí?

«—Jo—respongueren á sa flastomía set veus que al plegat enrahonaren.

«Aquestas veus eran l' echo dels *Set gegants* que tornava á dir ab gran força, per set vegadas seguidas tot quant sentia.

«—Ha! ha!—feu lo Dolent esclafint una rialla—vetaquí al Senyor Echo burlantse del Invencible.

«Pero l' Echo estraféu aquesta rialla, donantli un tò mes llóbrech y sinistre.

«Lo senyor compte se 'n mofá, mes lo seu cavall esporoguintse, emprenguè un desfrenat galop, atravessant com una centella la espessor de la selva.

«Margarida 'l seguí y aixis abdós arribaren al camp de las forcas, hont hi havia las setze verges penjadas; mes que fossen nuas no se 'ls veya la nuesa, en rahò á tapárlosela la neu que havia caigut.

«Lo cavall del compte al ovirarlas ajupí las

orellas y tot ell va tremolar: Schimmel al revés alsá 'l cap y, renillant, gratinyá la neu.

«—Ah! ja ha sonat la teua hora!—feulo compte tombantse llavors de cara á Margarida.—Baixa de cavall, donzella, que 'l setze te de pujar á disset.

«Margarida no respongué sino que pregá á Deu.

«—Baixa—torná á dir lo mal cempte.

«Y ella:

«—Deixam, sola vull baixar y sens ajuda, y, si cal morir, vull que vejas com mor una donzella sens llansar una llágrima.

«—Ets aixerida!—feu ell.

«Mentres tant Margarida descolcá, lo qual havent fet, s' encará ab lo Dolent, parlantlhi de aquesta manera:

«—Te pregaria si gosès que 't traguesses lo mantell, perque la sanch de verge surt ab prou forsa per tacar á certa llunyaria y 'm doldria que 't quedès tacat de la meva sanch.

«Mes encar ell no havia posat ma á la presilla de son mantell, quan ja 'l seu cap rodolava per terra.

«Y Margarida tot considerantlo, deya:

«—Veuse aquí al Invencible, al brau, al poderòs! Com mes de rafiat va l' animal, menys feyna tè 'l cassador.

«Y 's va senyar tot dihent aixó.

«Ara heuse aquí que llavors lo cap ab veu planyívola, aixis dolsetament va parlar:

«—Ves allí baix, al cap d' vall del camí y sona ab lo meu corn, perque 'ls meus amichs ho senten.

«Pero Margarida va respóndreli:

«—Al cap d' avall del camí no hi anirè: no sonaré 'l teu corn; tos amichs no 'l sentirán.

«Y 'l cap torná á parlar ab veu mes trista encara, dihent:

«—Si no ets verge desapiadada, ajúntam' al meu cos y cúram la nafra que sangueja dessobre lo cor meu.

«Pero Margarida li va respondre:

«—So Verge desapiadada: no t' ajuntarè al teu cos; no 't curarè la nafra que sangueja dessobre 'l teu cor.

«Llavors lo cap, plorant, va murmurar:

«—Verge, verge, cuyta, fes la creu damunt del meu pit y pórtam' al castell, perque si trigas, ell, arribará.

«Y encara estava parlant aixis lo cap, quan de enmig de la espessor del bosch ixquè lo Príncep de las pedras. Poch á poch se va seure sobre 'l cos del Dolent y agafant lo cap ab sas mans:

«—Bon dia, Malfet,—li va dir—¿Com te trobas? ¿Estás bo? ¿Com va Senyor Invencible? La que tu no has cridat, ha vingut sense cansò. La verge sense por, es la que t' ha mort. Ah! la cansò, la cansò es lo que vas á cantar ara desseguida primer que tot.

«—Ah!—dix le cap—no 'm feu cantar senyor Príncep, perque prou jo sè que d' això mes mal me n' ha de vindre.

«—Canta—torná á dir lo Príncep de las Pedras —canta, es l' hora de Deu.

«—Senyor Princep,—diguè lo cap—no vulláu ríureus' de mon torment.

«—Canta, Malfet, canta qu' es l' hora de la revenja.

«Lo cap llavors ab un tò dels mes dolorosos murmurá:

«—Cantarè, cantarè, ja que vos sou lo meu amo.

«Y cantá la cansò d' encisament.

«Y llavors las setze verges sentint la cansò,

deixaren las forcas y anaren totas de dret á dret cap al cos del compte Arnau.

«Margarida al véurelas caminar va fer la senyal de la creu, mes no per ço s' esporogui.

«Y la primera verge, que era la filla d' aquell pobre boig que li deyan *l' assota gossos*, agafa lo falsò d' or y fent un trau á la banda esquerra del pit del Dolent, un bell grapat de rubins ne traguè, quals rubins posantlos damunt dels llavis de la propia ferida del pit d' ella, se tornaren jove y bullenta sanch que cercolá novament per sas venas retornantli 'l viure.

«Y aquí 'l cap llansá un espantós crit de angunia y sofriment.

«—Aixis—esclamá lo Princep de las Pedras—han cridat las pobres verges quan tu las feyas passar, de la vida á la mort, cruelment: setze cops has fet morir, setze cops morirás tu despres de la vegada que ja ho has fet. Canta, canta, Malfet, crida á las verges, que ab ellas tè de vindre la revenja.

«Y la segona s' atansá al cos del Dolent y feu ab ell lo mateix que la primera verge.

«Y 'l cap torná á llansar un crit esgarrifòs.

«Y per la donzella tambè 'ls rubins se torna-

ren bermella y ardenta sanch de vida.

Y bosch en dins la verge se n' aná caminant com persona viva.

»Yaixis fraen totas setze.

«Y setze cops lo cap llansá son crit d' agonia y cantá son cant d' encisament.

«Empero la últimaverge, que era aquella Agna Maria, per compte de ficarse bosch en dintre, escometè á la donzella Margarida, dihentli:

«—Beneyta sias tu que has vingut sense por y, despullantnos del encantament, nos obras las portas del Paradís.

«—Com! ¿Tan lluny te 'n vols anar?—li diguè Margarida sorpresa d' aytals paraulas.

«Mes Agna Maria sens donarli respós, pel bosch en dins con las altres feu sa via, perdentse entre mig de la espessor de la brossa.

«Mentrestant lo cap anava planyentse y plorant amargament, tant que aquella donzelleta de nou anys, la primera pèl compte sense pietat sacrificada, eixint del fons del bosch, s' agenollá al costat del mort tot murmurant:

«—Pobre Dolent, m' has fet llástima, jo pregarè á Deu per tu, á Deu qu' escolta la veu

dels noys que resan ab bona voluntat y sens que ningú 'ls ho fassa fer.

«Y la noya, comensá aquest prech:

«— Senyor, miráulo quan durament jau malmés! ¿No 'n tè prou ab haver fet lo trespás setze vegadas? Senyor de bondat y vos Verge de Misericordia, ohiume y otorguéuli lo perdò.

«Pero l' homenet trayentla d' allí, li diguè ab aspror:

«—Aquest cap es meu: no necessita oracions, per tant agafa 'ls trastets y vesten' d' aquí cuyta corrent.

«Y la noyeta se 'n aná bosch en dins com las altras.

«Llavors ell traguè del pit del dolent un cor de pedra, y ab veu estranya y cruixidora com un jas de palets petjat per un feixuch soldat, aná dihent:

«—Cor ambiciòs, cor de pedra, en vida fores cobart y com á tal cruel: no 't contentares ab lo be de Deu y volgueres tastar la tentadora mel del dimoni; donchs be, 'l Senyor ha permés y benehit sia per això, que una débil criatura 't fes saltar lo cap á terra, á tu 'l brau y l' invencible!

«Y dihent això llansá 'l cor á terra y, fent via, á puntadas de peu á rodolar com palet al seu davant l' obligava.

«--Pedra eras, pedra serás; mes pedra que patirá y no 's podrá dolre. Tu has mort de fam el pobre, de fam te morirás. Serás pedra de foch y cremarás á la llar; pedra de camí y tothom te trepitjará.. Au! au! cor, pateix, y glateix qu' ara 't ve l' hora!

«Y dit aixó ab una puntada de peu, al davant de Margarida etjegá 'l cor, anantsen' despres bosch en dins.

«Margarida lo va cullir: lo rentá ab l' aigua de un regarò, l' embolicá ab un mocador y pujant á cavall, cap al castell del seu pare va tornarsen' ab l' alegría á l' ánima y la pau al cor.

«Y pèl camí va trobar un home vell tot vestit negre, que li va dir:

«--Donzella que tan depressa vas, ¿haurias vist al meu fill lo compte Arnau?

«--Allí baix l' he deixat en mig de la neu y en companyia de setze verges.

«Y l' home vell se n' aná.

«Quan fou mes avall, va veure venir de lluny

una hermosa damisela colcant una haca blanca, que al ser aprop li diguè:

«--Hermosa donzella, ¿haurias vist al meu germá lo compte Arnau?

«—Allí baix l' he deixat, al camp de las forcas en companyia de setze verges.

«Y la donzella se n' aná.

«Mes lluny troba, colcant un poltro roig, un jove ben plantat y de bella fasomía, que li diu:

«--Hermosa donzella ¿haurias vist á mon germá lo compte Arnau?

Y Margarida li respon:

«--Ton germá? ves, allí, al camp de las forcas lo trobarás: lo vetllan setze verges.

«Y 'l jove se n' hi va.

«Mes llunyet se veu deturada per una vella, alta y forta encara, ab tot y 'ls seus anys.

«--Hermosa donzella, que tan depresa colcas, ¿haurias vist al meu fill lo compte Arnau?

«--Ton fill es mort: ve-t-aquí 'l seu cap que encara goteja sanch y taca 'l meu vestit.

«Y la vella llavors, alsant los brassos al ayre, exclama:

«—Mes aviat ho haguesses dit, no haurias arribat aquí hont ara 't trobas.

«Pero Margarida li respon:

«--Agraheixme de cor, que no 't deixe ara mateix sens vida y freda de mort com ho sò fet ab lo teu fill.

«Y la vella esporoguintse fugí.

«Mes la donzella, com lo llamp passá las terras que la separavan del castell del seu pare, y quan hi fou, avans de descolcar, al mig del pati llensá sa cárrega, esclamant:

«--Aquí teniu lo cap del Dolent, del Malfet, del compte Arnau.»

Encara ressonava per la volta que feya de sostre al menjador, ma derrera paraula, quan un fort truch donat á la porta del barri va despertar á tothom del enmudiment á que 'ls havir reduhit la meva rondalla.

Lo pastor acompanyat del bover s' alsaren mig rondinant y ab certas precaucions y no de rafiats eixiren fora.

Un ratet després torná 'l bover dihent:

--Hi ha 'l boig!

Tots se mig alsaren.

--Diu si 'l voléu recullir aquesta nit y si li

donarian un tros de pa.

La mestresa, groga com una cera, llescá d' un pa de nou lliuras un boçí y allargantlo al bover:

--Estéu ben cert de que es ell?--li preguntá.

--Sí, mestressa.

--Que vagi á la pallissa: donéuli aquest boçí.

Y se 'n torná á seure, al mateix temps que lo bover se n' anava ab lo recado.

Jo m' encuriosí mes que may al veure l' efecte qu' ocasionava la arribada de semblant hoste.

Y desitjant saber qui era.

--Qui es?-- preguntí.

Cap resposta vaig obtíndre.

Tornaren lo bover y 'l pastor.

--Ja está fet com heu manat,--va rondinar lo primer.

Abdos se sentaren altre cop á espanollar.

Las donas ja no varen riure mes aquell vespre.

Hi haguè un moment en que fins vaig voler tornar á fer de nou ma pregunta; mes lo veure, que l' avi, arraulit prop de la llar, ab una ma

s' aixugava una llágrima 'm detinguè la pregunta que ja estava per saltarme de la boca.

La vetllada acabá trista y muda.

Al endemá jo deixava la masía sense saber qui era aquell boig que, ab tanta tristesa á la casa, havia assenyalat la seua arribada.

Prou al passar pèl corral guaytí cap á la pallisa, ja no hi havia res, sols al mig de la palla, se hi veya un clot d' una persona que hi havia jagut.

LA MAYNADERA.

LA MAYNADERA.

I.

Se cuidava de vestirnos quan eram menuts; nos duya á passeig; quan queyam malalts, nos donava las medicinas y 'ns acotxava; y fins nos solia contar qüentos, quan li era permés pèl senyor metge, que de vegadas no volia que 'ns desvetllès y li privava.

Vaja, nos estimava mòlt; pero naltres tambè.

¡Pobre Lluisa, quan hi penso encara 'm venen las llágrimas als ulls!

Tenia llavors trent' anys, y era alta, plena, forta, y al ensemps carinyosa y riallera.

Era filla de la costa, y sempre 'ns parlava de la bella platja del sèu poblet y del barco de son pare, honrat mariner de cabells blanchs com la neu del Monseny y veu aspre com los pichs de Montserrat.

Feya ja tres anys que servia á casa de mos

pares, y tothom la tenia per honrada.

Veuse aquí que un dia, un oficial va arribar ab la botlleta, y com era en temps de guerra, no hi haguè altre remey sino donar allotjament al oficial y á dos soldats, roigs com dos perdigots, que de assistents li feyan.

L' oficial era jove, trempat y després. Los assistents se semblavan al oficial en tot y per tot, menys en lo greix y color de las galtas, que 'n tenian mès qu' aquell.

A casa tambè hi solia venir é hi passava moltas estonas, un bordegás d' una masía vehina, que li deyan Blay, y que, si bè feya un bon tros lo ximple, tothom lo tenia per un camándula de llarga historia, y aixó que no més contava quinz' anys.

Sempre 'm duya á bras, y jo, que no era llavors encar fisonomista, lo devia trovar de bon present y tracte agradívol, perque quan no me hi deixavan anar, 'm posava á moure tal escándol de llantos y plors, que no m' aconsolava res com no fos passant la meva.

Ell no sè si m' estimava, pero sí sè que gracias á mi, moltas vegadas s' escapolía de renys y cops, endossantme á mí malifetas obradas per ell; y, es clar, com jo era tan menut, lo que á

ell li era delicte, en mí 's convertia en gracieta.

Por çó sospito ara un fòns d' interés en son amor: si be jo tambè ara endevino un bon xich d' egoisme en l' afecte que li duya, per quant tambè tinch las mèvas sospitas de que aqueix se fonamentava en haver reparat qu' ell me ab ell mès á passeig que ningú, y sobre tot, feya lo que volia, senys renys ni amenassas, com me solia esdevenir quan me duya á pendre l' sol la Lluisa.

Ara be, un dia qu' aquesta m' hi va dur, recordo que 'm deixá sentat dalt d' un marge, y que mentres jo jugava, esmicolant la terra ab una pedra cantelluda, ella no feya sino plorar com una Madalena. Aquell dia sí que no vaig anyorar á n' en Blay, perque tambè ella 'm deixá fer tot quant volguí.

¡Pobre Lluisa, cóm plorava! Recordo que deya:

—¡Pobre de mí! y ¿quí 'm creurá? No, no, no me 'n anirè... Pero ¿qué dich, trista de mí? Si m' han tret, y... no hi ha mès camí si no deixar aquest poble, ab lo mal nom que no me 'l treuhen mes de sobre. ¡Deu meu! ¿per qué no escrius en mon front la veritat de mas paraulas,

la meva ignocencia?... ¡Potser llavors me creurian! ¡Pero, cá! ¡Com sò una pobre minyona! ¡Pobre pare! ¡Ell, ell sí que no 'm tindrá per mentidera!

Y plorant se m' entorná á casa, quan vaig haver jugat prou.

Al endemá, al demanar la Lluisa:

—Es fora, y no tornará mès,—me va respondre la mare ab veu seca.

Me sembla que vaig sentirme pujar las llágrimas als ulls; pero lo tó de veu de la mèva mare va acobardirme, y no vaig gosar á plorar davant d' ella.

¿Creuríau una cosa?

¿Creuriau que des de llavors enavant may mès vaig gastar alegría?

Prou me passejavan, prou feyan, prou venia en Blay... res, la tristor me matava. Y, cosa estranya: jo que tenia tanta voluntat al bordegás, sense saber per què, des de que va esser fora la Lluisa, no 'l poguí veure mès. Lo mateix era tenirlo al davant, que agafarme unas ganas de fugir, que res podia fermelas passar, y que acabavan per obligarme á allunyarmen' cuyta-corrent.

¿Ara diguéu per qué? No 'u sè.

Quan he sigut mes gran, y m' han contat lo que significavan los plors de la Lluisa, he comprés que 'l cor de las criaturas te mes presentiments, y llegeix mes clar en lo cor dels altres, que no pas lo de las personas fetas.

A mí 'l cor 'm deya, que 'l Blay tenia la culpa de tot, y ja veuréu si m' errava.

Com he dit mes amunt, á casa hi van vindre allotjats; y tot, desprès de serhi ells, va seguir de la mateixa manera que avans, menys un bon xich mès d' alegría y una mica mès de brugit.

Aixís transcorreguè un mes, fins que un dia en Blay va cridar á la meva mare, y de baix en baix li va dir:

—Miréus', Antonia; no 'us ho volia dir , pero tambè ho sabriau, y val mès ara que mès endavant... Lo d' ara es poca cosa, y... ¡quí sab! Si no s' espurga, encara s' hi pert.

—¿Qué vols dir?—preguntá la meva mare ab ánsia al xicot.

—¡Ey! no 'm comprometéu; jo 'u dich pèl vostre bè,—li vá respondre aquéll.

—Bè; mès ¿què vol dir tot aixó?

Lo Blay permanesquè un bon ratet sense dir

res. Desprès, gratantse 'l cap, torná á rompre la quietut:

—¿No heu reparat, Antonia, que 'ls assistents fa dos dias qu' están amohínats?

—¿Vols dir?

—Sí; parlan ells ab ells... buscan... miran...

—Sí, d' aixó sí que me 'n sò adonat.

—¿Sabeu qué tenen?

—No, fill, no.

—¿No? ¿Voléu que 'us ho diga?

—Si es cosa de saberse...

—¿De saberse? y castigarse tambè.

—Vaja, parla.

Aquí torná á callar lo pillardás.

—¿Sabeu que un dels assistents tenia una bòssa de seda bermella ab flochs blanchs?

—Prou.

—Donchs bè; la bossa s' ha perdut ab los diners qu' hi havia dins.

—Perduda, y bè...

—Pero á casa vostra.

—Si s' ha perdut, se trobará:—féu la meva mare.

—¡Cá! No s' ha perdut, no.

—Donchs si no s' ha perdut, se trobará:—torná á dir la meva mare.

—S' ha perdut, y no 's trobará, perque... ha sigut robada.

—¡Robada!—exclamá la pobra dona, tornantse groga de rabia.—¿Qué dius? ¿Ja sabs lo que dius? ¡A casa no hi ha lladres!...

Lo bordegás esclafí una grossa riallada tot murmurant:

—No n' hi havia, podéu dir, mes ara n' hi ha.

—¡Mentida!

—¡Ah! si 'us enfadéu no farém res y esbalotarém lo vehinat. ¿Dihéu que no hi ha lladres, eh?

—Sí qu' ho dich.

—Donchs veniu ab mí, y trobarém lo amagatall de la garça.

La meva mare, groga, tremolosa y barbotegant, seguí á n' en Blay.

II.

La Lluisa tenia la cambra á dalt, al costat de las golfas, sota teulada. Per una finestra dona-

va aquella al prat y per un' altra al torrent; las altras dos caras eran totas sense obertura de llum, y en una d' ellas hi havia la porta d' entrada, qual porta comunicava ab lo graner. A las primaveras no feya de mal víurehi, pero lo qu'es tant al hivern com al estiu, se necessitava tindre tota la paciéncia y abnegaciò d' un sant per aguantarhi las geladas y las xafagors. La pobre Lluisa tenia aqueixas dos virtuts, y per ço hi vivia.

En un dels racons, uns tres peus de fusta pintada de vert, aguantavan una gibrella groga y lo seu aixugamá de llí. Una caixa de noguera, un llit de pots y banchs, y una corda per penjarhi la roba, eran tot lo parament del niu de la Lluisa. Pero aixó sí, 'l tenia net com una patena: perque, la pobre, era molt endressada, no se li podia negar.

Envers aquest indret, lo Blay, acompanyá á la meva mare.

Avans d' entrar, lo bordegás, que caminava de puntetas, feu deturar á la que 'l seguia, dihentli ab veu baixa:

—No vinguéu; mirarè si hi es.

Y va traure ab molt rezel lo cap pèl forat de

la porta. Un pardal que picotejava las rajolas, al véurel', pegá volada, y fugí per la finestra tot piulant.

—No hi es,—va dir Blay ab veu alta, tombantse de cara á la Antonia,—ja podéu venir. Entremhi.

Un cop foren dins, l' espieta comensá per alsar la tapa de la caixa, que grinyolá de las frontissas, y ab lo mig riure als llavis, murmurá:

—Remenéu y trobaréu.

L' Antonia, si be ab repugnancia, comensá á escorcollar com una desesperada. Pero no trobava res; de la roba blanca passava á la de color; deixava la de color per tornar á la blanca, y res, res sempre.

En Blay comensava á posarse groch, tot renegant ab veu baixa.

—Deixéu,—va dir al últim impacient, veyent que la mare no savia trobarho, y comensá ell; pero ab mès art y mès paciencia. Pessa per pessa aná escorcollant. De cop, agafa unas faldillas: desplegantas las espolsa, y d' entre 'ls plechs de la roba, ¡pam!, cau una cosa, que al tocar á terra fa soroll de diners.

Era la bossa del assistent.

¿Dech dirvos lo desgavell que alló va dur á casa? La mare ja no va sossegar fins que va poguer tindre una sentada ab la Lluisa. Dolorosa fou aquesta. La pobre xicota plorava com una Madalena negant lo furt, la meva mare treya foch pèls ulls, y li mostrava la bossa trobada dins de la caixa; y jo, impacientantme y rondinant fora de la cambra, perque la Lluisa no eixia per durme á passeig, acabava de completar lo quadro.

No sè 'l que va passar; mes vaig anar á passeig ab la Lluisa.

Al endemá dematí, la Lluisa va ferme un petò, y plorant, ab un farcellet sota l' aixella, ixquè del poble.

Recordo que quan va ser fora, un dels assistents demaná á la mare si havia trobat un mocador groch y bermell que li mancava.

—La Lluisa, la Lluisa se l' haurá endut:— esta fou la resposta que li féu la mestressa.

III.

Quinze dias desprès, tornant de mercat una tarda ab la meva tia y la meva mare, varem

entrar á reposar un xich al mas d' en Blay avans de arribar al poble, jo ja no podia mès.

Del mas aqueix al poble, hi havia una mitja horeta de pagés.

La meva mare 'm duya de la má quan hi entrarem. La vella estava vora la llar, y al davant seu lo Blay li ensenyava alguna cosa.

—Miréu, Antonia,—va dir la jaya aixís que nos va veure.—Miréu que m' ha dut de mercat lo nostre Blay.

—¿Qué hi ha anat?—féu la mare.

—¿Per qué ho preguntéu?

—Perque nosaltres ne venim y no l' hi hem vist.

—Pot ser. ¿Qué 'us sembla aquest mocador?

Y allargá un mocador groch y bermell, punt per punt exactament igual al del assistent.

Un llamp qu' haguès caigut als peus de la mare no l' hauria sorpresa tant. Pero per çó no va dir res, torná 'l mocador á la velleta, y sens reposar gota, me feu fer per força la mitja hora que 'ns faltava de camí, per mes que jo, plorant, me li repenjès á las faldillas. No sè per que, llavors interiorment vaig malehir al Blay.

Sè que desprès la mare va pagar lo mocador al

assistent, y no 'm recorda haver vist may mes á casa al bordegás.

IV.

Deu anys desprès, la mèva mare ja era morta y jo m' havia fet tot un homenet. Ja no viviam á Roda: com que tenia de ser advocat, per forsa lo mas sens nosaltres se quedava 'ls hiverns, tota vegada que l' Universitat era á Barcelona, y calia anar á l' Universitat per saber de lleys.

De vegadas la tia, per encárrech dels metges, que 'm veyan pujar molt prim, algun dia de festa 'm duya á fora á passejar y esbargirme, cosa que no 'm desagradava.

Una de tantas vegadas varem anar á Badalona. Mentres al hostal nos apariavan l' esmorsar, me vaig escapolir cap á la platja, perque á mí la brisa del mar sempre m' ha tingut robat lo cor. La meva tia no trigá gayre en venirm'hi á fer companyía. Jo 'm mirava la estesa de la blavor, hont per damunt hi solcavan balandrejants'hi unas quantas barcas de pescar. La tia cercava petxinas. Mes avall uns mariners cohian la minestra.

Un xicotet de cinch ó sis anys jujava allí aprop, vora, vora del aiga. Jo 'l vaig advertir de que las onadas lo podian mullar. Ell no 'n fèu cas.

Pero com si la mar volguès donarme la rahò, una grossa onada l' arreplegá de plé á plé, y si bè no feu altra cosa que mullarlo, n' hi haguè prou perque 's posès á plorar ab molta força, xop de cap á peus.

Jo hi vaig corre, pero una dona hi fou primer.

—Fill, Joan, ¿qué tens?—deya la dona, que tindria uns quarant' anys, tot corrent.

La criatura no responia sino plorant.

—¿Hont vas? ¿Hont vas aixís, mullat com un peix?

—Prou ne tè ell la culpa,—diguí jo llavors barrejantme en la conversa.—Ja l' havia avisat, y ja se sab que qui no creu...

La manera com me mirava la dona, me va trencar la paraula als llávis.

Fit á fit, presa d' ansietat, y com desitjosa de ferme una pregunta, no m' apartava 'ls ulls de sobre.

Jo no poguí menys de preguntarli:

—¿Per qué 'm miréu?

—Senyoret, perdoni... una pregunta: ¿com se diu?

—¿Jo? Francesch.

—Francesch!..—y aquí la dona arrencá á plorar.

—Y ara, ¿perqué ploréu?—l' hi díguí jo.

—¿Es de Vich? ¿No es veritat qu' es de Vich? --aná preguntantme tot plorant.

--Sí.

--¿Y la sèva mare?

--Morta.

--¡Morta! ¿Y la sèva tia?

--Allí la teniu... Pero vos, ¿quí sòu?

--¡Ah! me dono vergonya de nomenarme... vull veure la seva tia avans.--Y deixantme, corregué cap allí hont aquella 's trobava.

Jo, un moment despres, seguí sas petjadas, tot rumiant.

Quan vaig esser ab ellas, las dos estavan abrassadas, y la meva tia parlava aixís:

--Sí, Lluisa, sí; la veritat sempre sura tart ó dejorn. Tú vas ser culpada, tú vas passar la vergonya! Pero mira, Dèu no t' ha deixat per ço

de la ma, y avuy te véus mestressa, esposa estimada y mare benvolguda.

--Sí, pero ella ha mort, y potser m' ha cregut culpable al deixar aquest mòn.

--No, Lluisa, no: ella savia qu' eras ignocenta y mes de quatre vegadas, al parlarne, li venian las llágrimas als ulls, y si haguès sapigut hont eras, hauria vingut á trobarte; pero li van dir que ja no viviau á Premiá, y no sabent hont te trobavas, va tenir de anarsen d' aquest mòn, sens tindre 'l consol de desfer lo mal que t' havia fet. ¡Pobre Lluisa, com devias patir! Mes ell ell ja te donat son compte á Dèu: va fer mala mort. Una nit va saltar una paret d' un clós, y una bala li va passar lo pit de part á part.

—Dèu lo perdò!

--Sí, que ben bè ho necessita: pero mira, los assistens may te varen creure culpable, may. Sempre que se 'n parlava, solian dir: «No, no era ella, de segur. No pot ser, massa feya cara de dona honrada.» Mes Dèu tot ho fa venir be, y lo mocador va descobrir la bossa.

Jo ho escoltava tot sens dir res.

--¿Y bè, senyoret, no 'm diu res? ¿Encara 'm

creu capás de...? feu ella tombantse de cara á mí.

—Calla, calla, Lluisa,—vaig esclamar jo prenentli la má y apretantli ab força.—no vull que me digas mes de vosté, ni que sospitis que ni per un sol moment he cregut res del que algú va creure. Jo no 'm recordo sino dels qüentos que 'm contavas, dels passeigs que feyam, dels jochs que de tú aprenia, y ara he vist que la virtut sempre sura: donchs, per lo que he sentit dir á la tia, tu ets felís, y ben casada y bona mare. ¡Lluisa, Dèu t'ho conservi molts anys!

Aquell dia no varem anar á dinar al hostal: pero no recordo may haver menjat ni mes ni de mes bona gana.

HISTORIA

DE MOSTATXO.

HISTORIA DE MOSTATXO.

(RONDALLA BRETONA).

Una vegada, en lo poblet de Corlay, hi havia un xicot que 's deya Mostatxo y que va quedar orfe de menut menut. Un oncle seu l' havia recullit y allí allunyat dels fills de la casa, que no l' estimavan gayre, s' havia fet gran. No gastava molt greix, perque sovint sovint tenia de mirarse de lluny com menjavan los altres. Ab tot y aixó sempre estava alegroy com que la rialla molts cops apuntava en sos llavis: no pensava en res y res li dava pena.

Mes vinguè un dia en que se li ocorreguè pensar en seguir mon per esser rich y volguè ferho. No va dir res á ningú y á trench d' auba agafá un sarrò plé de viandas, y encomenantse á Dèu y á la Verge, deixá la casa del seu oncle. Men-

tres va veure 'l poble, plorá com una Madalena: mes tantost no vegé altra cosa que 'l camí ral, comensá á cantar com un rossinyol.

Axís va caminar tot un demati, quan fadigat va sentirse, s' assentá al peu d' una creu y trayent del sarrò alguna vianda, va menjar un boçí.

Mes veuse aquí que tot de cop se li presentan tres viadors y 'l qu' anava al davant, li diu:

--Bon dia, minyò: som pobres que vivim de caritats. Tenim fam ¿nos voldrias donar mes que no fos sino un rosegonet, per amor á Dèu?

--Un cristiá may diu no al demanárseli en nom d' aquell que tot ho pot. Prenéu: aquí ho teniu tot,--va respondre Mostatxo.

Pero tantost haguè parlat, los tres viadors quedaren tots coberts de viva resplandor y sos drapots se convertiren en bells trajos brodats de or. L' un d' ells va dir á Mostatxo:

—Tantas mercés, minyò. Jo sò Jesucrist y aquests, Sant Pere y sant Pau, faèls servidors meus. Demana tres cosas y 't seran otorgadas.

—Demana un lloch en lo Paradís—va dirli sant Pere poch á poquet.

Empero Mostatxo no se l' escoltava.

--Fill de Dèu--diguè á Jesucrist tot trayentse a gorra,—tota vegada que vos me dihéu que demani tres gracias, demano una dona hermosa per muller, un joch de cartas que guanyi sempre y un sach hont puga ficarhi aldimoni.

—Tindrás lo que vols'—respongué Jesus.—Ara, vesten' en pau.

Y 'ls viadors desaparegueren. Mostatxo agafá o sarrò, se 'l tirá á l' esquena y altre cop camina que caminarás.

Caminant, caminant vinguè que ovirá al lluny del lluny un castell ab un gran bosch al voltant. Quan hi fou, trucá á la porta y una vella xaruga li obrí, dientli axís que 'l vegè:

—Jesus! que vens á fer, noy, aquí? Pretens per ventura casarte ab la princesa? Créume, no vullas cullir rosas perque tas mans, avans de cullirlas, trobarán las puntxas.

Mostatxo no comprenia res del que li deya la vella: mes aquesta li va contar com aquell castell era d' un príncep que havia promés donarlo per dot de sa filla, al que traguès, del cos d' aqueixa los dimonis que hi tenia. La princesa era hermosa com una estrella y 's deya *Bella-*

mor. Sentir aquesta historia y voler entrar Mostatxo dins del castell de totas passadas, tot va ser hu.

Llavors la vella 'l couduhí á dins d' una gran cambra tota guarnida de tapissos bermells. Al mig hi havia un llit y als peus d' aquest se hi veya un rengle de calsat dels que, havent fet prova en la ventura, no n' havian reheixit. Allí estavan preciosas botas de cavallers, sabatas de burgesos y esclops de pastor.

—Demá las tevas sandalias tambè hi serán— va dir la vella.

Mostatxo 's clavá á riure. No s' espantá per res del que li havian contat y ab ansia va esperar qu' arribès la nit.

Quan aquesta fou arribada, Mostatxo 's ficá dins del llit.

Tan bell punt van tocar las dotze, un gran soroll trencá la quietut que hi havia y una filera de dimonis caiguè per la xameneya agafats per las mans. Desseguida 's possaren á correr perla cambra. Un d' ells portá una taula, un altre un candelero que va encendre no mes que tocantlo ab la punta de sa cua y apres tots plegats voltant al llit, comensaren á cantar fent la sardana:

—La teva ánima,
cristiá,
avuy ab nosaltres
t' has de jugá.

Mostatxo va aixecarse sense dir res. Del sach va treure las cartas que Jesus li havia dat y vinga empendre 'l joch ab los diables. Guanyá la primera partida y llavors, agafant per las banyas al dimoni que l' havia perduda, ¡pataplaf! dins del sach l' etjega. Una altra partida guanyada, un altre diable al sach; y un altre y un altre fins que tots hi foren. Quan los hi va tenir tots y fou segur de que no 'n sortirian, llavoras Mostatxo se 'n torná á jaure esperant la claror del dia. Tantost cantaren los galls y las noyas se hi vejeren per passar lo cordó pels ullets de la cotilla, la velleta torná á la porta de la cambra roja per saber si 'l foraster era viu.

—Sí, sí, viu sò,—cridá Mostatxo aixis que va sentirla.—Anéu á avisar á tots los ferrers de per aquí aprop y feulos vindre, tinch feyna per donarlos.

Tal dit, tal fet.

Quan tots los ferrers van haver vingut, Mos-

tatxo posá 'l sach sobre una enclusa y 'ls diguè:

—Ara piquéu aquí sobre de bo y millor, y no feu cas de res del que sentiréu.

Los dimonis ¿ne voléu de cridar y demanar perdò? Mostatxo al últim se 'n condolguè y feu parar als ferrers. Va armar conversa ab los ensacats y après d' haver pactat ab ells que no vindrian mes al mon á atormentar als cristians, va obrir lo sach y 'ls deixá fugir. Aixis lo castell fou deslliurat dels mals esperits y Mostatxo 's casá ab la princesa.

Pero la felicitat aquí al mon se passa depressa, depressa com las flors del camp: quan mes al ple está de sa forsa, llavors ve la Providencia y la sega com las espigas de blat la fals del segador. Al cap d' un any de ser casat, Mostatxo, va caure malalt y morí.

Emperó mort y tot no 's va espantar per ço. Dos camins s' estenian al seu davant, l' un plé d' espinas, l' altre planer y borejat de rosas. Aquest anava ple de gom á gom de gent de tota lley.

Mostatxo, al qui agradava la societat y la bellugadissa, va enfilâr pel camí ample. De dret á dret va anarsen' d' aquest modo á la porta del

infern. Al serhi va pegar un truch tant fort que tot l' infern s' estemordí.

—Pam!

—Qu' hi ha?—Va dir Llucifer de dins estant.

—Sò jo,—responguè 'l difunt—jo, Mostatxo, obriu.

—Ala! Lluny d' aquí!—cridá 'l diable.—No 't volem. Ets massa dolent y no 'ns portas gayre bona voluntat.

Mostatxo, que s' havia tret son barret negre en senyal de respecte, se 'l va tornar á posar poch á poch y girant cua desféu lo camí, enfilant lo altre, lo carregat d' espinas. Arribá á la porta del cel. Truca:

—Pam! pam!

Sant Pere guayta per la reixeta.

—Ets tú Mostatxo?

—Sí diu.

Que vens á cercar aquí?

—Vinch á péndrehi lloch—respont Mostatxo.

—No n' hi ha de lloch per tú aquí al Paradís—responguè Sant Pere.—Tú no 'l vas demanar, quan Jesus t' oferí tres cosas. Vesten'.

Y Sant Pere tancá la reixeta.

Veuse aquí ara ben posat al pobre Mostatxo

que ni 'l volen al cel ni al infern. Mes com ell desitjava estarse en una de las dos bandas y no tenia pel de tonto, va determenar sortir ab la seva mes que fos á malgrat de Sant Pere. Ab aquest propósit agafá lo seu barret negre y 'l llansá dins del Paradís per sobre la paret de tanca. Despres va trucar. Sant Pere li preguntá que volia.

--Obriu--respongué Mostatxo--tinch d' anar á cullir lo mèu barret que ple d' enuig l' hi tirat al ayre y m' ha caigut aquí dins.

--Un home d' enteniment may se separa del seu barret---digué Sant Pere.—No entrarás.

--Llavoras--esclamá Mostatxo--se quedará al Paradís y 'l lloch qu' ell agafa, servirá per mí 'l dia del judici y, quan arribi aquest dia, per forsa m' hi tindréu de deixar entrar.

Sant Pere s' amohiná al oure aquests mots y obrí la porta.

---Vaja, entra; ves á buscar lo barret y tórnaten' desseguida.

Pero axís que hagué entrat, Mostatxo 's clavá á corre com un boig Paradís en dins.

Quan hi fou, se tombá de cara á Sant Pere y cridá:

---Eh! Sant Pere, vos m' heu dit que un home de enteniment no 's separava del seu barret; donchs jo no m' allunyaré del meu.

Y s' assegué damunt del barret.

Quan los altres sants ho sentiren tots se posaren á riure y la Santa Verge 'l va deixar estar hont era.

Y ara, cars llegidors, teniu en lo Paradís, á Mostatxo, esperant lo judici final segut sobre lo séu barret.

UN RAIG DE LLUNA.

UN RAIG DE LLUNA.

Eran las sis de la tarda de un calurós dia de juliol, quan un oficial de dragons descolcant de cavall á la porta del convent de Pedralves, despres d' haver fermat al animal, entrava en los claustros ab pressa y afal-lerat.

En un recó dels claustres y en un pedrís segut s' hi estava un frare de esgroguehida cara, que, al veure al foraster, tombá 'ls ulls vers lo indret per hont aquell venia.

Per la indiferencia ab que se 'l guaytá y per la calma ab que seguí assegut sobre 'l pedrís, era de pensar que no era coneixensa seva aquella. L' oficial ab tot va atansarshi y ab bell to de paraula li va preguntar:

—¿Sabriau dirme, bon pare, si mon oncle, lo pare Ramon, se pot veure y hont es?

—Ah, sou nebot del pare Ramon!

—Per servirlo.

—N' hi he sentit á parlar.

—Ho crech.

—Y me n' ha parlat be.

Y dihent aixó s' alsá y acompanyant al militar vers una celda del pis de dalt, seguí parlant aixis:

—Se pot veure y 'us acompanyaré á la seva celda. Lo pobre, carregat de dolor com está, avuy ha tingut de estarse al llit tan si com no. Es un sant home; penso que aviat lo veurem bó...

—Está malalt?,—interrompé 'l jove, donchs no passava dels vinticinch lo oficial.

—Oh! aquí no hi cerquéu altra cosa: si aquest convent no es sino una enfermeria per mes que ne digan una convalescencia. Veniu, veniu.

Y aturantse davant de una porteta, hi trucá tres cops.

Una veu confosa digué algunas paraulas que no s' entenian.

Lo frare, que devia estar acostumat á n' aquell to de veu, tombantse al seu company:

—Entréu—va dir,—ja podéu entrarhi.

Y, 's despedí del foraster, fent una mitja rialla Aqueix entrá á la celda.

II.

Las celdas del convent de Pedralves ni per grants ni per moblatje se diferenciavan gayre del comú de las altras celdas, solzament 'ls dava cert sagell especial, unas pots clavadas en uns palmodos á la banda de fora de la finestra per hont revia llum la cambra; quals palmodos, venint á uns dos pams sota nivell del empit de la finestra, permetian que cada frare pogués tenir un jardí de quatre ó cinch tests ab flors á gust de cada interessat.

En la del pare Ramon que feya tres mesos era al convent per' referse de un fort dolor reumátich, hi verdejavan una tabaquera, uns quants nyanyos, una balsamilla y uns violers de tot lo any.

Quan l' oficial entrá, lo pare Ramon que seya en una cadira de baqueta; al veure al jove, deixant un llibre que tenia á las mans.

—Tú!—va dir—¿qué tornas á ser á Barcelona?

—Vos llevat!—exclamá al mateix temps lo jove

sorprés.—M' havian dit que jeyau y 'us trobo, gracias á Dèu, entretingut y assentat.

—No fa pas gayre, fill meu, que he deixat los llansols. Sembla que 'l dolor va fiaquejant y ja se sap en afluixant ell, jo al revés estiro la corda. Mes no m' has respost encara al que 't so preguntat.

—Ah! sí. Desitjéu saber si torno á ser á Barcelona, haventne eixit ab lo batallò no fa tres setmanas? Vos ho dirè.

Y aquí 'l jove deixá damunt de la taula 'l capell de ferro que li cobria 'l cap.

—Mes avans deixáume seure, perque l' anar á cavall cruixeix un bon xich.

—Te vas á seure?—preguntá 'l frare.

—Si.

—Donchs mira, avans fesme una mercé, ara que hi penso. Pobretas! y no haverhi pensat! Res quan un no está bo, es ben cert que no serveix per cullir una agulla de terra!

Y aquí 'l frare Ramon va finir en sas esclamacions per ensenyar al jove un canti de terra negra que en un recò de la celda hi havia.

—Ja veurás, Rafel, pren eix canti y avans règam aquestas plantas de la finestra que 's deuhen morir de set.

En Rafel, agafá 'l canti y ab tota la bona intenciò del mon satisféu los desigs de son oncle. Despres deixá altre cop lo canti allí hont l' havia trobat, s' assegué al costat de la taula y fent y desfent trenas de la cua de son capell de ferro brunyit, aixís comensá:

—Vosté ja sab, oncle, que jo estimo á la Mercé y que aquest amor m' ha valgut lo desamor de la meva mare. Per ell he fet lo que no 's pot dir y he sofert lo que ningú aguantaria. Per ell m' he vist despedit de casa; per ell algun cop me so distret en l' exercici de ma carrera; si be tambè esprou cert que, per ell, sò guanyat cinch feridas y duas creus. Sí, oncle meu, ab perdò sia dit; mes de tres y de quatre vegadas veyentme tan desgraciat he fet tot lo possible per morir en noble lluyta, per desferme d' aqueix nus que fa sis anys m' oprimeix lo cor y, aquesta mort de mí tan volguda, sempre s' ha allunyat de mí com si jo deguès morir de penas y no de cap bala. Vos semblará estrany en un jove com jo tal manera de parlar? Vos diréu ó pensaréu «caps cas lents, ¡bull de la sanch!»; mes si tal son vostre-

pensaments, anéu errat. Per malaltía, per reflexió, siga 'l que 's vulla, jo so un home fora de caixa; per jove, so massa vell: per vell, so massa jove. No tinch virtut per despendrem' d' un amor, ni prou pit per fer que rehixca mon desig. La meva mare m' atura, ella 'm crida, y entre las dos jo sento com se 'm parteixen las estranyas; donchs ni vull ser mal fill, ni aymador mal vist. Mes d' un cop jo m' he preguntat ¿perque será que la mare no la vulla, ni la estimi, sent com es un ángel de bellor y un cor d' ángel? La pobre fa cinch anys que no ha petjat mes las regolas de casa meva! Tantost se sapiguè la meva voluntat, foune treta ab violents paraulas per la meva mare, que des d' aquell dia no es per mí sino una bona madrastra. Jo la he vista y la veig á casa de ma tia Roser; pero cada conversa nostra es una espina mes que afegim á la corona que lliga nostres cors. Si parlem del passat, no es pas alegre per nosaltres. Si del present, no va despullat de penas. Si del porvenir... no s' hi veu un sol raig de llum.

Aquí 'l jove callá una estona; despres llansant un suspir, aná dihent:

--Ah! si fos sol al mon!

--Que dius!--esclamá 'l frare--Rafel, lo que acabas de pensar, es un mal desig. ¿Tant poch estimas á la teva mare?

--No m' havéu comprés. No, jo no vull que la meva mare 's mori, res d' aixó; pero, sí, he arrivat mes d' un cop, com avuy, á envejar la sort dels borts.

--Boig!--No sabs lo que 't dius. No sabs lo que es viure sens familia, sens ningú á qui poder dir aquest es dels meus, porta 'l mateix nom, ve de la mateixa sanch.

--Pero quan estimam se casan á gust.

--Si la que ells volen no 'ls menysprea tirantlos en cara sa bordesa.

--Oncle! oncle, vosté no sab lo que es trobarse com jo, lliure y presoner: estimar, ser estimat y no poder mostrar ab orgull á tot lo mon, com companyera de tota la vida, á la que es vida de la vida, cor del sèu cor, esperansa única.

---Enamorats! Feune cas y voldrán ferhos veure 'l groch vermell.

Aquí 'l jove 's plantá dret com tocat per un ressort y diguè ab sequedat:

---Oncle, jo dich lo que sento: no he fet may comedias. Jo no se si es esta r ó no enamorat lo

que sento; per mí 'l nom es lo de menos: jo sols se que visch si la veig, que 'm moro si no la puch veure y tant es aixis, com que á horas d' ara tal volta tinch dictada ja la sentencia de mort... ¿perque? No mes que per no haver pogut passar mes temps sens contemplarla y per dirli un cop mes: «t' estimo».

Fra Ramon al oure aquestas paraulas ditas ab molta naturalitat, pero ab llóbrech accent, doná un bot en la cadira de baqueta hont seya:

---Sabs lo qu' has dit? Ah Rafel, matarás á la teva mare.

---Per sort, veig que no serè jo qui li prenga 'l viure. Morirá y aviat, mes no hi tindrá part ni partida lo seu fill.

—Pero que passa? ¿Que tens, que vens tant trist?—esclamá l' oncle.

---Dos malas novas que 'us vaig á fer saber' escoltéu.

Y torná á seures'.

---Fa tres mesos,---diguè un ratet despres--- que 'l meu regiment eixí de Barcelona y feu cap á Lleyda. ¿Sab lo qu' es viure lluny de lo que se estima? Ah! vos no 'u sabéu, perque l' hábit que vestiu vos ha deslliurat de tant mortal congoixa.

Lo pare Ramon llansá un sospir murmurant:

--Y per ventura no 's pot estimar sino de la manera qu' estimas tu? ¿No hi ha amor de pares? de germans?

Rafel al oure aquestas paraulas s' alsá com fora de sí y donant un cop de peu á terra, fent ressonar l' esparò:

---¡Quin amor, quin--cridá ab entussiasme--- pot compararse al de dos cors que 's volen perque Deu los ha posat en lo mateix camí, juntantlos avans ab lo alé del amor qu' es principi de vida, de goig, d' esperansa y de fé? Ah, no! tots los amors d' aquest mon son fills d' aqueix amor, y si 'n son fills, clar es que no poden ni valen tant.

---Rafel, ja m' havian dit que feyas versos; pero vaja no 't creya rematat encara. Calla, calla, no sabs lo que 't dius, -- exclamá fra Ramon prenent una polsada de tabach.

Lo jove seguí, mes apaivagat:

---Perque discutir? Perque perdre temps? Jo se que altres poden estimar tant com jo potser; mes, es mentida. Lluny donchs de Barcelona y nó podent fer altra cosa que pendre paciencia,

m' acontenti ab las lletras que d' ella anava rebent fins que ara fará quinze dias, me fou donada aquesta.

Y trayentse una carta de la butxaca de sa casaquilla de panyo groch, l' allergá á son oncle, dihentli.

—Llegíu.

Lo frare la llegí, arronsant las cellas mes de dos vegadas, y pasantse lo dit segon per sota 'l nas dos ó tres cops despres d' haverla acabada.

--Y que hi vas respondre?--diguè tornantla á son nebot.

---No li he respost encara,---contestá aquest--pero he vingut. Y he vingut deixant al meu esquadrò, sens permís de ningú y en temps de guerra; que val tant com dirvos que m' he jugat lo cap. La pobre Mercé, com ja hauréu vist, passava ansia per mí, y 'm feya á saber que la meva mare valentse del general Castanyos, del que n' es coneguda, feya passos per lográr que m' enviessen á la América del Sur y tot ¿per qué? Per trencar aquesta amor, que ningú pot rompre, ni mudar, ni fer retrocedir, ni vacilar... perque la estimo.

Y doná un cop de puny á la taula.

Mes deixemho corre, perque á vos aixó del amor no 'us entra.

Y llansant una rialla de sarcasme, afegí:

--Pare Ramon, que n' hi ha de diferencia de tindre seixanta anys á no tenirne mes que vint y cinch! Tanta com en la llenya per cremar, de ser verda á ser seca.

---Per aixó 'ls de seixanta anys déuhen y poden fer entendre als de vint, que aqueix amor que 'ls sembla que ho es tot, no es res. Que pot ser bonich com una rosa, emperó que tambè com la rosa 's marfeix y arriba á ser lo qu' es la rosa seca, un pessich de fullas secas que 'l vent se 'n du. Pero deixémse de rahons y parlém de cosas mes serias.

Y aquí 'l frare se traguè de la mániga un mocador de fil blanch y 's mocá ab estrépit.

—Tu has desertat...

—Jo? no he desertat,--observá l' oficial.

—No se 'n falta gaire, estás tan compromés com si fosses desertor de veras. Tens pena de la vida y per compte de posarte en camí de lograr o perdò del general, t' entretens parlantme de amor. Ah, cap calent! Vaja, vaja, aixó no 's pot mirar aixís: demá podent ó no podent, baixarè á

Barcelona. Fesme venir á buscar ab la tartaneta de casa teva y veuré al prior qu' es carn y ungla ab lo general.

--Trencant las vostras rahons--l' oficial diguè --tinch de dirvos que per aixó venia, perque baixéu, donchs ara 'us faig á saber que la meva mare está malalta, molt malalta des d' avans d' ahí.

--Que dius!

--Era la segona mala nova que tenia de donarvos.

--Pobre Maria! Y aixó! ¿qu' es estat?

--Una feridura!

--Mal! mal!--feu lo frare posantse groch.--Ve-t-aquí la malaltía que 'm fa mes por. Y al convent se 'n moren tants, que mes d' una vegada m' han fet agafar aprensiò de ser dels de la colla.

--Jo l' he deixada per venirosho á fer saber; tant mes quant los metges m' han assegurat que per ara no hi havia perill y que estava millor.

--Y quan tu vas arribar...

--Trobí la casa en lo trastorn, de manera que encara no crech que ella sápiga que jo siga aquí, perque havia perdut 'l coneixement y l' us de la

paraula, y está tan ensopida que no m' haurá conegut.

--Fill, baixarè, baixarè y tot ho arreglarem.

Una cridoria infernal en aqueix moment omplí los claustres, seguida d' una forta ramor.

--Qu' es aixó!--demaná lo nebot sorprés.

--Res, res, son los xicots que ixen de l' aula: com aquí 'ls ensenyem de llegir y escriure, tota la quitxalla d' aquests voltants ve aquí. Oh y que son uns diablets, que ja, ja!

Lo remor s' allunyá barrejada ab algun xiulet y tot quedá en pau y quietut.

Rafel que s' estava á derrera dels vidres de la finestra, vegè á la colla corrent y esbarriantse pèls camps y oliverars del convent.

--Quina edat! Qui hi fos!

--Véus, tothom se plany del seu. Tu del teu amor contrariat y aqueixos que guaytas, de las nostras deixuplinas. No hi es, no hi es la felicítat al mon. ¡Pobre María! Y 'ls metges dihuen que...?

--Es molt possible que no 'n conti.

--Baixarè, baixarè---barbotegá 'l frare fent anar lo cap de l' un cantò á l' altre.

Y abdòs quedaren enmudits l' un dret arra-

bat á la finestra y l' altre capficat en la cadira de baqueta.

Aixis haurian permanescut potser molta estona si uns quants cops pegats seguit seguit á la porta de la celda, no 'ls haguès tret de son parament.

Era un frare llech roig com un perdigot, que sens esperar resposta, obrí la porta de bat á bat cridant.

--Senyor oficial, cuytéu, corréu, que aquests dimonis no se que hauran fet á vostre cavall, que espatarnega y tira raigs de cossas á dret y al revès, volentse desfer del afermat en que vosl' haveu més.

Rafel al sentirlo eixí com un llamp fora la celda, mentres lo frare llech deya al pare Ramon:

—Bordegassos del diantre! Ara ves quin pensament de plantar esca encesa en una de las orellas de tan brau animal!

III.

Los Vallcorbas tenian sa casa payral al carrer de Basea. De parets negras l' enfront de la mateixa, ab un portal rodò per entrada, balcons

espayosos, pero no molts alts, y unas xicas golfas ab pilastras, lo edifici no oferia un aspecte bell al esguart del que se 'l contemplava, pero sí recordava temps millors y épocas mes gloriosas per la nostra nissaga.

Un pati gran, ab una escala ampla tota de pedra, conduhia al pis primer. Lo dins d' aquest era molt vast, la llum ben repartida y 'l moblatge riquíssim, encara que un bon xich antigat. Un bon jardí servia d' esbarjo á la part de detrás de la casa y encar que ombrívol, no perçó deixavan de verdejahi bona pila de arbres y flors de bell aspecte y sanitòs alé.

En una de las cambras que donavan al jardí, hi jeya la senyora de la casa. Pèl tráfech del servey se coneixia que la malalta no s' havia millorat, ans be estava pitjor que 'l jorn avans en que 'l sèu fill havia dat la nova al oncle Ramon que 's trobava á Pedralbes.

Eran las onze del matí y Rafel acabava d' eixir de la cambra de sa mare, quan un soroll de cascabells per la part del carrer, l' innová de que son oncle arribava. En efecte, per depressa que va corre á rebrel', ja va trobarlo eixit de la tartaneta ab que havia vingut y en camí per

pujar la escala, apuntalantse en un bastonet de crossa, donchs lo dolor encara 'l feya patir prou per no deixarlo anar dret y sens ajuda.

Li oferí 'l bras y poch á poch comensaren á pujar, deturantse sovint per pendre alé lo frare fadigat.

—Y donchs?—preguntá aquest un pich fou al últim replá — ¿D' ahí á n' avuy no hi ha hagut millora?

—Aparent, sí;—contestá ab to dolorós lo jove —mes en realitat está pitxor.

—Y com es?

—Te coneixement que no 'l tenia; emperó 'ls metges m' han dit que no passaria d' eixa nit. Es la revivalla de la agonía!

—Parla?—preguntá 'l frare.

—Sí: 'us ha demanat.

—Pobre María!

En aixó havian arribat á la porta de la cambra de la malalta y 'l frare adonantse de una llágrima que perlejava en las pestanyas del seu nebot:

—No entris,—li digué—aixugat' los ulls; si se 'n adonava.

Lo jove obehí.

Un moment desprès eixí de la cambra lo servey y una cambrera acostantse al militar, que ss disposava per entrar, li va dir:

—Don Rafel, no entri: lo pare Ramon ha dit que ningú entrás qu' ell no truquès la campaneta.

Rafel se deixá caure sobre una cadira ab lo front entre las mans.

IV.

L' endemá la cosa era tota cambiada. La Senyora havia mort aquella nit, com ho assenyalavan las cortinas negras dels balcons; las cambras estavan plenas d' amichs y parents que venian á aconhortar á la familia.

La tia Roser era qui 'ls revia, mentres en un quartet apartat, entre 'l nebot y 'l frare mitjansava la següent conversa.

—No, no y no!—deya ab foch en Rafel.

—Donchs, fills, ha de ser, — responia 'l pare Ramon.

—May!

—Ah, infelis! No sabs que hi ha un voler que está sobre la voluntat del home? ¿No sabs que hi ha un Deu?

—Pero aquest Deu no 'm voldrá fer patir, no 'm voldrá matar, perque es just, perque es misericordiòs!

—Y ab tot ha de ser. Escolta y feste cárrech que las cosas d' aquest mon son una cadena que devegadas se trenca per la banda que sembla mes forta. Tu ets jove y vell y perçó al enamorarte ho has fet ab entussiasme y ab forsa. Ta vida poch agitada t' ha dut á una concentració que criant en tu una melanconia habitual ha fet que tot ho sentisses ab mes duresa y forsa, fins á fer ressonar totas las fibras del teu cos. Per temperament y per la carrera que segueixes, tu vols amagar lo que passa dins teu; pero no 'u logras. Sota aqueixa pell tendra y arrugada, derrera del teu mirar quiet, s' hi véu un ánima ardent y un cor que traspua sanch per tots cantons. Si almenys quan tens un dol ploresses, ton pit, aixamplantse, daria mes respir á ton penar! Has sofert, ho se. Has estimat, ho crech... També has mig aborrit.

—Aborrir, jo! ¿Aquí?

—¿No es veritat que, al trobar l' obstacle de la teva mare en lo camí de ta passió, has sentit

mimvar en lo cor teu, l' afecte que avans li duyas?

—Ah! pare Ramon, no vull dir mentidas, es cert; pero d' aixó á aborrir, hi ha molta diferencia. No comprenia, ni puch compendre encara, perque s' oposava á lo que als meus ulls devia ser la felicitat de dos cors que s' estiman noble y lealment: no comprenia...

—No 'u comprenias? Donchs ara ho compendrás. Atèn y feste cárrech de que, per veu de qui ja no hi es, parlo. Fa deu anys va morir en Lluis de Vallcorba, pare teu y en sa última hora posá en coneixement de sa esposa un segret, segret que ta mare ha sabut guardar tota la vida y que si ahí 'l va rompre, fou perqué no 's cometès un gran pecat y un delicte. Serè breu. ¿Sabs perqué ta mare obrava com obrava? ¿Sabs perque fins, per no rompre 'l segret, veya refredar lo amor que 'l fill li tenia?

Lo jove seguía ab la vista lo accionat viu del frare, sa ansietat no tenia terme y ab los ulls, mes que ab la paraula, semblava que li diguès: «¿perque?» «¿perque?» á fi d' esquivar l' agitació que 'l dominava.

—Donchs ta mare, ta santa mare no podia

protegir uns amors dampnats per Deu y 'ls homes, perque, la Mercé... Rafel, es ta germana!

Un crit d' esglay soná al darrera de la porta de la cambra. Lo frare 's mig alsá de la cadira; Rafel, va córrehi, separá la cortina de bellut y llansá un crit.

La Mercé, sense sentits, estava estesa en terra.

V.

Cinch anys desprès, lo pare Ramon, trobantse en la iglesia del convent de Sant Francesch, á qual ordre pertanyia, va rebre la següent lletra:

«Milá 25 de Juny

«Estimat oncle: desprès de tant de temps de no haveros escrit, agafo la ploma per donaros las gracias per tot lo que heu fet per mí y al mateix temps per innovaros cosas que no 'us desplaurán.

«So á Italia, com podéu veure per la data y visch en companyia de ma tia Roser y de la Mercé. Vos esplicarè lo perqué de las duas cosas.

«No haventhi valgut passos, ni recomendacions perque 'm traguessen la pena infamant de degradaciò y fusellament y obehint vostres concells,

per mes que jo haguera preferit morir, vaig determenar creurél' y vaig trasladarme á Fransa. Allí ab molta sorpresa meva 'm vingueren á trobar la Mercé ab la germana de la meva mare; allí vaig saber la gran malaltia que aquella acabava de tenir y com duya, per acabarse de adovar, ordre dels metges de viure á Italia. Deixarem donchs Marsella y de Milá n' hem fet nostra estada. Aquí fa cinch anys que vivim y dech diros que som felissos. Jo sò prou rich per no tenir que pensar en demá; l' afecte d' avans s' es mudat ab un amor germanal que 'm compensa tot lo qu' he sofert. Cada tarde eixim á passeig pels deforas que son hermosissims; las vetllas las passo llegint; ella y la tia cuidan la casa. Me faig ab molt poca gent; so ben vist; de tant en tant algun conegut de ma terra, 'm ve á veure y parlem en la llengua en que 'us escrich, que may s' estima tant com quan un no la sent parlar pels que 'l voltan. Axís visch, resolt á no mudar de vida fins y á tant que arribe l' hora en que Deu disposi de mí. Vos podréu pensar que tal volta sia murmurat lo que jo visca ab la Mercé, podréu tal vegada temer lo dir de la gent; á n' axó pare Ramon, vos respondrè dihentvos, que jo, quan

me sento ab la conciencia neta, me rich del que puga dir tothom. Des del dia en que tinguí la crua pérdua de la meva estimada mare, la Mercé per mi no ha estat, es y será mes que una germana.

«Escriviume y enteréume del que fan per assí Catalunya; parláume de ma terra, que l' estimo ab tota l' ánima cada dia mes y no 'us oblidéu del vostre nebot que ja sabéu que vos du bona voluntat:

«Rafel de Vallcorba.»

Lo frare plegá la carta, s' aixugá una llágrima que apuntava en sas palpebras y, com en aquell moment tocavan á refetor, s' alsá poch á poquet per obehir al toch que 'l cridava.

LA VERGE
DELS CABELLS D' OR.

LA VERGE DELS CABELLS D' OR.

Una vegada era un rey tan entés y tan savi que comprenia lo llenguatge de las bestias.

Ara 'us contarè com va apendre aquest do.

Trobantse un dia en los jardins de son palau, se li va apareixe una vella xaruga, ab una serp á la ma y li diguè:

--Féula coure y menjéula. Tan bell punt la hauréu menjada, entendréu tot lo que dihuen las bestias que volan, las bestias que caminan y las bestias que nedan.

Podéu pensar lo rey si n' estaria de content. Doná á la vella un bon grapat d' or y cridant al coch de palau:

--Tè,--li va dir--cóume aixó. Sols t' encarrego

que no 'n tastis, quan cuyt lo tingas; perque si l' arribas á tastar, t' enviarè al altre mon.

Lo coch, que 's deya Jordi, no podia capir per mes que rumiava, perque 'l rey tal ordre acabava de donarli.

Y deya, tot considerant l' animal que tenia de coure:

—En ma vida he vist peix consemblant; mes aviat sembla una serp. Y perque no 'n tinch de tastar, un pich cuyt sia? Quin mal farè en aixó? Quan s' ha vist may que un coch no tasti dels menjars que aparella?

Y mentres tant lo peix s' anava cohent. Y quan lo tinguè ben cuyt y adobat ab una salsa verda fet d' all y oli, julibert y admetlla picada, no podent aguantar mes, ne llaminejá un bocinet que s' havia després d' un costat. Encara estava deleytantse ab tan agradable bon gust, quan tot de cop sentí al seu darrera una veu que deya:

—Tastémho? Tastèmne una mica.

En Jordi 's tombá, mes no li fou donat veure ningú, no mes damuut del seu cap hi havia dos ó tres moscas volejant. Al mateix temps al

pati hont donava una finestra de la cuyna, una veu ronca preguntava:

—Hont nos tirarém? Ahont?

Y una altra veu responía:

—Al camp d' ordi del masover.

Jordi va alsar los ulls cap allí d' hont sortia la veu y vegè en l' aire un ánech que volava seguit d' una munió d' ocas.

—Ay! gracias á Deu!—va pensar ell—ara sí que sè la virtut que tenia aquella mena de peix que 'l rey volía menjarse ell tot sol.

Content, Jordi, de posehir lo segret d' entendre 'l parlar del animals, va dur al rey lo guiso, no sens haverne tastat avans una mica mes.

Quan lo rey haguè dinat, ordoná á Jordi que fes ensellar dos cavalls y que l' acompanyès á passeig. Ja 'ls tenim en camí, lo rey al davant y 'l criat al darrera.

Tot atravessant un prat, lo cavall d' en Jordi se va posar á renillar aquestas paraulas:

—Dígasme una cosa, germá meu, 't trobas tan lleuger com jo que, per un tres y no res, d' un sol bot saltaría las montanyas d' aquí davant?

—Prou ho faría jo tambè—va respondre 'l ca-

vall del rey—empero com jo duch un vell débil, cauria com un feix de llenya y 's badaria lo cap si ho fes.

—Y que 't fa á ne tu aixó? Millor si 's reventa, —respongué lo cavall de 'n Jordí—aixis en compte de portar un vell, durias un jove.

Lo criat al sentir los dos cavalls, no 's podia aguantar lo riure; pero reya d' amagat del rey, tement que aquest no se 'n adonás. Mes lo rey, tombant lo cap, va repararho y preguntá á son criat que es lo que 'l feya riure.

—Rich y no se de que. Una ximpleria,—respongué 'n Jordi.

Lo rey, no li va preguntar res mes, encara que sospitá; y desconfiant dels cavalls y del criat, al palau va tornarsen' cuyta corrent.

Quan hi va ser, lo rey digué á 'n Jordi:—Pósam' vi, pero ten compte que no 't caiga cap gota de vi á las estovallas, perque si te 'n cau cap gota, te faré llevar lo cap pèl butxí.

Mentres lo rey parlava aixis, passaren per davant dels finestrals del castell, dos aucells volant; l' un perseguia á l' altre que fugia duhent al bech tres cabells d' or.

—Dònamels,—cridava 'l perseguidor—Dònamels que ja sabs que son meus.

—Ca! ca! Ves si te 'ls donarè. ¿Per ventura has sigut tú qui 'ls ha cullit?

—No; pero jo 'ls he vist caure quan la *verge dels cabells d' or* se pentinava. Dònamen' dos almenys y tu quèdat' lo altre.

—No te 'n vull donar cap.

Mentrestant, lo que perseguia, va aconseguir al que 'ls duya y tirántseli sobre comensaren á barallarse. Barallantse, succehí que un dels cabells caigué á terra, fent al caure, soroll de metall. Jordi ab tot aixó se va distreure, tombá 'l cap y abocá tant ví que, bessant lo beyre, totas las estovallas ne foren tacadas.

Al rey, ja no li 'n quedá llavors dupte de que lo seu coch l' havia trahit y de que entenia la llengua de las bestias, aixis es que molt enujat exclamá:

—Traydor m' has estat y per tal morirás. Ab tot vull posar ta sort en tas mans mateixas. Si tu 'm portas la *verge dels cabells d' or* te perdonarè; donchs ab aquesta verge jo m' hi vull casar.

Lo pobre Jordi per mes que li fos dolorós no

tinguè altre remey que posarse en camí per salvar sa vida, tot tractant de dur á bon fí lo progecte del rey. Per tant va prometre á n' aquest durli la nomenada verge, encar que no savia com, quan, ni ahont podia trobarla. Guarní son cavall, hi colcá, eixí de palau y 's deixá conduhir per aquell á la ventura. Lo fidel animal aná fent via fins que al ser á la vora de un bosch, y veyent que cremava un bruch, cap allí s' endressá. Jordi al sentir la xardor del foch ixquè del ensopiment en que estava y alsá la testa. Guaytá 'l foch y s' adoná de que las espurnas podian encendre un romaní que acotxava un niu de formigas. Aquestas, fugint y esparveradas, li deyan:

—Jordi, bon Jordi, no 'ns deixes morir, ni á nosaltres ni als nostres fillets que tenim dins del niu y que encara no han eixit del ou!

Lo coch baixá de cavall, tallá 'l bruch y apagá lo foch.

—Tantas mercés, bon home, —digueren las formigas—si may nos necesitas, no mes digas:

Formiguetas, formiguetas,
veniu totas plegadetas,
totas, totas, sens trigá
à ajudar á qui 'us salvá.

desseguida nos tindrás allí hont sias, disposadas á fer lo que 'ns manes.

Jordi montá á cavall novament y bosch endins va ficarse.

De sopte se li aparegué un pí bort molt alt. Dalt del pí hi havia un niu y al peu del arbre dos corps petits que no feyan altre cosa sino cridar als seus pares, donchs, per petits, no tenian encara esma pera pendres' lo menjar.

Lo coch al véurels y al oure sos planys, sentí que 'l cor se li trencava, y descolcant, matá al seu corçer perqué 'ls menuts tinguessen de que menjar. Los corpets li donaren las gracias y li feren aquesta promesa:

—Si may nos necessitas, no mes digas:

Corps petits, corps menudets,
veniu, véniu plegadets,
veniu tots sense trigá,
á ajudar á qui 'us salvá.

desseguida nos tindrás allí hont sias, disposts á fer lo que 'ns manes.

Jordi des de llavors tinguè de fer son fet caminant á peu; mes per ço ni 's descoratjá, ni se condolguè. Camina que caminarás, aná á la ventura bosch endins fins que, al eixír del

bosch, se topá ab la mar estesa de tota sa amplada al davant dels seus ulls.

Vora vora del rompent de las onas, dos pescadors disputavan per un peix d' escatas d' or que havian pescat ab la xarxa. Tots dos lo volian.

L' un deya:

—Lo peix ha de ser meu, donchs meva es la xarxa que l' ha pescat.

A n' aixó l' altre hi responia:

—La teva xarxa de res t' hauria servit y fins á horas d' ara fora perduda per tu, si jo ab ma barca no haguès arribat á temps d' agafarla, quan de las mans ja t' havia escapat.

—Y be, ja 't donarè lo segont peix que hi arreplegarè, si 'n pesco un altre.

—Y si no 'n pescas cap mes? No, no; mes val que 'm donis aquest y que tu 't quedis l' altre que pesques.

—Vaja, 'us vaig á deixar á totsdos contents--digué en Jordi acostantshi. —Venéume aquest peix, vos lo pagarè be, y despres vos podréu partir los diners que 'us ne haja donat.

Dit y fet. Los pescadors li posan á la ma lo peix y ell los dona tot l' or que del rey havia rebut per fer lo viatge, sense quedarsen' ni una

trista moneda. Los pescadors foren los qui mes hi guanyaren. Jordi, torná á llansar 'l peix al mar. Aquest, content de sa inesperada llivertat, tantost haguè fet dos ó tres cabussons d' alegría, torná á treure 'l cap per sobre l' aiga y aixó mateix va dir á son deslliurador:

—Si may me necessitas, no mes digas:

Peix, peixet,
ben depresset
vina á ajudá,
á n' aqui 't salvá.

Llavors los pescadors preguntaren á n' en Jordi, hont anava, y ells los va respondre:

—Vaig á buscar una muller pèl rey y senyor meu. Lo seu nom es *la Verge dels cabells d' or;* emperó no se hont es, ni hont para.

—Si no es mes qu' aixó, ja te 'n donarem las senyas. Aquesta Verge dels cabells d' or es una princesa, filla del rey que te 'l palau en aquella illa que des d' aquí 's veu. Tots los dias, á trench d' auba, quan la princesa 's pentina 'ls cabells, tot això, cel, mar y terra resplandeix com si 'l sol ja hi toquès. ¿Vols anarhi á la illa? T' hi portarem de franch, ja que 'ns has pagat lo peix tan á bon preu. Mes si hi vas, ten compte de no con-

fondre la princesa ab cap de las sevas germanas. Las fillas del rey son dotze; pero, que tinga 'ls cabells d' or, no mes n' hi ha qu' una.

Jordi passá 'l mar y lo primer que feu, un pich fou á la illa, va ser anar tot seguit al palau del rey qu' era tot de crestall. Sens preámbuls ni parlaments demaná al rey la princesa dels cabells d' or pèl seu amo y senyor, com enviat exprès del mateix.

—Te la dono de grat—respongué 'l pare—mes ha de ser ab lo pacte de que tu avans tens de fer lo que 't manarè. Farás tres cosas, en tres dias. Cada dia una. Avuy ves á reposar, donchs molt fadigat arribas.

Al endemá lo rey li va dir:

—Ma filla tenia un vestit tot de perlas finas; sense saber com, los fils del texit s' han desfet y totas las perlas ne son escampadas pèl prat que s' extén aquí al detrás del palau. Ves, arreplégam' totas las perlas sens que n' hi falti cap y dúmelás.

Jordi cuyta corrent, davallá al prat, que de tant gran qu' era no se li veya la fí. Agenollantse, lo pobre ab tot afany emprengué la tasca. Vora de mig dia era y encara no n' havia trobada

cap. Llavors ell desesperat y trist, comensava á donarse per vensut, quan li vingué al esment lo recort de las formigas. Desseguida 's posá á cridarlas tal com ellas li havian encomenat que ho fes.

—Formiguetas, formiguetas,
veniu totas plegadetas,
totas, totas, sens trigá'
á ajudar á qui 'us salvá.

Al moment sentí la veu de las formigas que li responia:

—Aquí 'ns tens. ¿Qué vols de nosaltras?

Y al mateix temps una munió de formigas rodejava al coch.

Aquest los ho contá tot.

Aviat las perlas tornaren á ser al lloch que avans tenian, y Jordi pogué presentar al rey lo que aqueix li havia demanat.

—Be—va dir lo pare de la verge dels cabells d' or,—has fet lo primer encárrech. No hi ha res que dir; ne só content. Ara á veure que tal t' anirá ab lo segon que 't faré demá.

A punta de dia del jorn següent, en Jordi ja estava llevat y parlant ab lo rey, que li deya:

—Tot prenent un bany al mar, ma filla, va

perdre un anell d' or que li va caure al fons de l' aiga. Vull que 'l vajas á buscar y que me 'l portis avuy mateix.

En Jordi, en havent sentit aquesta ordre del rey, se n' aná cap á la platja y passejant platja amunt y platja avall comensá á entristirse al considerar la fondaria del mar, donchs no se li veya 'l fons per mes que l' aiga fos clara com un crestall. Ja estava resolt á tornarsen' al palau, quan se recordá del peix qu' ell havia salvat y de la promesa que li havia fet aquell. Sens perdre temps llavors cridá al peixet ab las següents paraulas:

—Peix, peixet,
ben depresset,
vina á ajudá'
á ne qui 't salvá

—Aquí 'm tens—li va respondre lo peix, eixint del fons del mar.—¿Qu' haig de fer?

—Tinch de trobar un anell perdut en aquesta aiga que 't sostè y, per mes que faig, res puch veure en lo fons, tota vegada que ni 'l fons mateix se deix veure, tanta es la fondaria del mar.

Lo peix respongué:

—No t' espantis: justament ara acabo de trobar un llus que 'n duya un enganxat á una de sas ganyas.

Y desaparegué per tornar al cap d' un xich, duhent un anell que era lo mateix que 'l rey havia demanat.

Aquest, alabant la exactitut en cumplir l' ordre, ponderá lo enginy en saber trobar cosa de tant y tant mal buscar; empero encar no va donarse per satisfet, ans al revès, imposá al coch una nova prova, dihentli:

—Si per ton rey vols la ma de la meva filla cal que 'm dugas l' *aiga de la mort* y l' *aiga de la vida*. Si no me las dus, res del que desitjas obtindrás.

Jordi si que al sentir aquestas paraulas va perdre del tot la esperansa de arribar á la fi de son desig. Mes confiant en la bondat divina eixí del palau, y caminant, caminant, atravessá boschs, camps y prats, y tot caminant anava dihent:

—May, may ho lograrè. Pobre de mí! Quan desventurat sò! Com lograr lo que cerco; y com deslliurarme de la mort, si no porto á mon rey y mestre la *Verge dels cabells d' or!*

Pero al mateix temps se recordá dels corbs y va invocar sa ajuda, tot barbotegant:

—Corps petits, corps menudets
veniu, veniu plegadets
veniu tots sense trigá'
á ajudá' á ne qui 'us salvá.

Y, tot just acabava de dir això, quan tot d' un plegat:

—*Krach! Krach!*—responen los corbs—aquí 'ns tens. ¿Qué vols de nosaltres?

—L' aiga de la mort y l'aiga de la vida, que no sè hont son ni hont paran.

—Ja las trobarem nosaltres—li respongueren los corbs.

Y tot seguit comensaren á volar perdentse en lo espay; mes al cap d' un ratet tornaren los dos corbs ab una ampolleta cada un. Y en estas dos ampolletas hi havian las dos aigas que 'l rey demanava.

Jordi, maravellat y agrahit, altre cop vers lo palau feu via content y tranquil de sa sort.

Mentres hi anava vegè de cop una mosca agafada en una tranyina y al mig una aranya que estava á punt de menjársela, despres d' haverla matada. Jordi ab l' aiga de la mort ruixá l' aranya y aquesta morí. Apres ruixá á la mosca ab l' aiga de vida y ressuscitá.

Y havent emprés lo vol agrahida y contenta va pararse á l' espatlla d' en Jordi, parlantli aixis:

—Jordi, deslliurantme á mi, t' has guanyat la bona sort de tota ta vida. Sense mi jamay lograt haurias felicitat complerta, ni conegut la princesa dels cabells d' or.

Y la mosca tenia rahó, perque 'l rey, veyent que Jordi havia eixit be de tots tres encárrechs, li prometè donarli la seua filla.

—Empero,—afegí—tu mateix has de triarla.

Dihent aixó 'l feu entrar dins de una espayosa cambra hont hi havia una taula rodona y al voltant d' aquesta, dotze verges bellas de tota bellor. Totas ellas duyan unas bonicas tocas de tela blanca que 'ls tapava 'ls cabells del tot. Ningú, per destre que haguès estat, conegut hauria la color del cabell de cap d' ellas.

—Aquí tens mas fillas—dix lo rey á Jordi.—No mes una de las dotze te 'ls cabells d' or. Si la trobas, te la endurás. Si no la trobas, sol solet haurás de fer lo retorn á casa de ton amo y senyor.

Jordi restá com encisat contemplántselas y sense saber que fer. ¿Com coneixe la color del cabell sens véurel'?

Mentres axó pensava, va sentir vora de una de sas orellas, la soroll de una mosca que li deya:

—Ves, segueix, volta la taula, míralas una á una y quan jo 't diga «aquesta» prentla, qu' ella será la *Verge dels cabells d' or.*

Y comensá á guaytar á las dotze verges una per una.

Y la mosca no diguè res, fins que trobantse en Jordi al davant de una d' ellas, á cau d'orella poch á poquet, fent una rialleta, li va dir:

—Prentla.

Y Jordi, tot agafantla, diguè al rey pare de ella:

—Héusela aquí, aquesta es la que he lograt á preu de tanta pena y travall. Ara es meva y no me la podéu negar.

—Es cert,—va respondre 'l rey—teva es; tu l' has ben endevinada.

Y, fent traure la toca á sa filla, aparegué sa caballera d' or, que ab sa esplendor aclarí de viva llum tota la sala, quedant ella voltada de raigs com una gloria.

Son pare li doná 'l bes de comiada, li feu richs presents y acompanyada d' en Jordi, arribá al palau del amo d' aqueix sens contrarietat.

Aquets al veure la princesa, doná salts d' alegría y maná disposarho tot per las festas de la boda.

Despres agafant á Jordi pèl bras, li diguè:

—Mira, Jordi, tu per havermè robat lo segret d' entendre lo llenguatge de las bestias, fores dampnat á mort. Los serveys que acabo de rebre de tu, m' obligan á ser generòs. Devias morir penjat; donchs be, no mes serás escapsat y 't farè un enterro de príncep.

Tal dit, tal fet: los butxins del rey cumpliren l' ordre injusta que privá del viure á un home del qui 'l rey acabava de rebre tan gran mercé.

La princesa cortristada de tot axó y portant lley á Jordi, demaná al qui devia ser son espós li fes do del cadavre, y 'l rey li otorgá.

Se 'l va fer dur á sa cambra y allí, posant lo cap acostat al coll, ab l' aiga de la mort quedaren los duas parts fortament juntadas. Ruixá apres lo tot, ab l' aiga de la vida y, Jordi, ressuscitá; pero jove, bell y agraciat.

Lo rey ne va tindre esment, y al veure á Jor-

di tan jove y reheixit, volguè que ab ell se fes lo mateix, donchs los anys comensavan á encorvarli la espinada. Mes encara que los servents feren lo manat pél rey, no ressuscitá, per quant aquest va darlos las ordres al revès, fentlos gastar primer l' aiga de vida que l' aiga de mort. Y si be los criats, volentlo fer viure, anaren y vingueren per trobar las aigas de vida y de mort que 'ls mancavan per haver gastat tota la provisiò que 'n tenian, no pogueren lograrho y lo rey quedá per sempre mes sens vida. Fèrentli un enterro com li pertocava y, no havent tingut aquell cap fill, nomenaren, los pobles del regne, rey á Jordi y reyna á la Verge dels cabells d' or, que ho foren fins y á tant que moriren.

MAL D' ULLS.

MAL D' ULLS.

(D' J. ROUMANILLE.)

I.

Una vegada era una senyora hermosa, jove y rica. La pobre passava molt malas estonas pensant en la malaltía dels seus ulls, que cada dia mes y mes se li empitjoravan ó al menys ella se ho creya.

Sol succehir aixís ab molta gent sana y forta, que á copia de créures' malalta, s' hi torna de debó y 's fa visitar pèl metge.

La senyora, aná á trobarne un, pera que se li encarreguès de la malaltía. Pera encertarho, va triar, de vint, lo de mes nomenada. Era un home que guanyava molts diners y mereixia grants

lloansas dels enterra-morts, perqué duya molta gent al altre barri.

Quan se vegè ab lo metge, la senyora va esplicar sa malaltía per pessas menudas; lo que li feya mal, lo que bevia, lo que menjava.

—Senyora, —diguè 'l metge, —sa malaltia tè importancia: lo mal, ja se sab, ve corrents y triga á anarsen'. Haguès vingut avans.

—¿Vol dir que 'n tindrá tanta que 'm perille la vida?

—No; mes podria quedar bornia... y bornia ray ¡pero cega!...

—¡Cega!

—Ab tot, jo puch curarla facilment, sols que la cura será llarga... Es menester que vosté tinga paciencia... Ab temps y mos cuidados... ab los concells de la ciencia... ab la... ab un bon régimen... ab ungüents, etcétera... etcétera... la seva vista s' anirá adobant. Sobre tot, no fer imprudencias de cap mena.

Tant y tant diguè 'l metge, que la malalta se espahordí.

—Y ¿qu' he de fer per' curarme?

—Es necessari que, vinga á casa, lo menys duas vegadas cada dia: tè de pendre 'ls ayres...

s' ha de desvaneixe... y es precís que bega per espay de sis mesos (mès que menys) cada dia set ó vuyt gotas d' una ayga que li receptarè... Si fa lo que jo li dich, curará.

II.

Seguint lo quento 'us dirè que contant, la malalta féu punt per punt tot lo que li era ordenat pèl metge: beguè l' ayga medicinal, y açó que no la trobava gens bona. Va beuren' tanta, que moltas vegadas se li posá malament. ¿Vos penséu que 'l ulls se li adobavan? Ca, res d' aixó! L' ayga de aquell *sicut et nos* no servia pera res. Pero, ab tot, lo tunanta del metge li feya las duas visitas y, si podia, tres.

—¿Com aném?

—Cada dia pitjor.

—¿Li cóuhen?

—De mala manera.

—Es qu' encara no haurá begut prou ayga. Aixó prova que havem atacat lo mal per las arrels... Bè: ara... ab farina de llinosa... y... mostassa... de la fina... fará duas manxiulas, una per cada ventrell de cama; aixís la cremor que té en lo cap se n' hi anirá als peus. Ja veurá

quan aviat se cura... Desprès será necessari... que 's renti las galtas ab aiga tosca.

La malalta 's rentá las galtas, se posá las manxiulas...

¡Ah! si no 's cura no será pas per no creure.

III.

Los remeys no obran, y la malaltía, á la inversa creix, y las visitas del metge aumentan y los diners s' abaixan qu' es un gust.

—¡Calla! (pensá un dia la senyora) ¡Ara es la ocasiò bona!... Ja se ha rigut prou de mí aquell xarrayre. ¡De res han servit los sèus emplastres! Lo despatxarè tot donantli una llissò.

IV.

Y dit aixó 's posa una roba espellifada, se abriga ab una capa tota de pedassos y surgits y se calsa unas espardenyas... Per últim, quan está disfrassada, se posa ulleras, agafa un bastò y aixís com una pobre, se 'n va á casa 'l metge.

Quan hi es, espera la tanda... (quan no anava disfressada, com era rica, la feyan passar al davant de tots; ara, com es pobre, la fan esperar fins que tots estigan llestos!)

—Bon dia y bon hora, senyor metge!

—¿Que teniu, bona dona?

—Tinch un humor...

—¿Ahont?

—Als ulls.

—¿De quan ensá?

—Fa cosa d' un mes.

—Vejam... Aixó no es res. Prou teniu ben sans los ulls.

—¿No 'ls veu de color de sanch? ¡Y tant com me couhen! ¡Y tant com me couhen! Encara que me veja espellifada, cúrim , que lo any vinent si fem bona cullita, li pagarè tot en bona moneda.

—Si 'us dich que no teniu res.

—¡Ah! no 'u diu pas aixís mon metge.. y aixó que sap ahont tè la má dreta.

—Vaja. ¿Qué diu lo vostre metge?

—Que la malaltía de mos ulls es molt grèu.

—Donchs si diu aixó, ja podéu dir qu' es un tros d' ase.

Llavors la senyora 's tréu la disfressa, y exclama:

—¡Ah! doctor, essent aixís, lo ase 'm sembla qu' es vosté!

LO PÍ
DE LAS TRES BRANCAS.

LO PI DE LAS TRES BRANCAS.

I.

UNA TABERNA Á BERGA.

TONI, PAU, ROCH, GUENYO, TABERNER, carlistas asseguts sobre las taulas y banchs.

PAU.

Ves á contar mentidas á qui no 't conega; en Grau may ha tingut por.

TONI.

Tant si l' ha tinguda com no, jo se 'l que dich, y qu' es cert lo que he contat.

GUENYO.

Jo tambè ho vaig veure.

PAU.

Ala! ala! bon testimoni. Que vens á dir que has vist, si no veus res com las personas.

GUENYO.

¿Perque sò guenyo ?

PAU.

Si per mirar á terra alsas lo cap envers lo cel.

GUENYO.

Mes perçó hi veig prou per contemplar la fila que fas.

PAU.

Mira llengua d' escorpí!

ROCH, *entrant.*

Ja 'us baralléu.

PAU.

Aquest ximplet...

GUENYO.

Aqueix mal parlat que perque du botons de plata á l' hermilla...; mes pèl preu que 't costan.

TONI.

Be! que no voléu que 'us ho acabi de contar? Calla tu Pau, y á tu, Guenyo, 't lligarè la llengua!

TABERNER.

Conta, conta Toni. Dèixals' estar.

ROCH.

¿Que contavas alguna cosa ?

TABERDER.

Si, 'ns contava una feta de 'n Grau.

ROCH.

¿Del nostró cabecilla ?

TABERNER.

Sí, sino qu' aquests l' han destorbat barallantse. Conta, conta Toni. Digas..... y ¿que va fer lo Tivat ?

PAU TONI.

Si no se hont era, si fa fastich parlar ab aquests. Y te, encara 'ls roncan los budells. ¿Mira quinas ulladas que 't dona 'l Guenyo, Pau?

PAU.

Acaba tu, que despres jo ja acabarè ab ell.

TABERNER.

No, no!

TOTS.

No, no, tots som de la colla, no hi pot haver renyinas. Que fassan las paus. Que began en lo mateix vas.

TABERNER, *omplint un vas.*

Vi del bo: es del plá de Bages. Ala! Bevéu. Te, tu Guenyo.

GUENYO.

Que comensi ell.

PAU.

No, no, jo ni vull beure primer, ni vull mullar los meus llavis ab babas de morros de tocino.

GUENYO, *alsantse*.

Rehira!

TABERNER.

Au! au! fora! fora! No vull barallas aqui dins. (*Los treu fora*) Tu, corra avisa al capitá. Fora d' aquí. Al carrer que 'm perdéu! (*Ixen tots menys* TONI Y ROCH.)

ROCH.

¿Sabéu de que 'ls ve á n' aquest parell? Res, en Pau va arreplegar al arrabal d' Olot, l' altra dia, unas quantas perrucas: era ab lo Guenyo y no se las va voler partir, y ara cada punt... Res, acabará malament...

TABERNER.

Que 'es matin! que 'm fa? Conta, Toni, conta aixó d' en Grau.

TONI.

Tindrè de tornar á comensar porque no se ja hont eram. Prou han travallat mes de deu anyadas los segadors des que ha succehit lo que 'us vaig á contar. Lo Tivat, aquell de Prats, aquell qu' ara es cap de miquelets, tenia una germa-

na, que 's deya Tresò, rossa com un fil d' or y jove de setz' anys: en Grau, que tambe era de Prats, la va llucar, y com la noya era tan noya y ell, ja 'l coneixem, que de tonto no 'n te gota y de lleig vaja no se 'l ne pot tildar, succehí que la pobreta 'n quedá tan namorada que no vivia sino per ell. Al toch d' oraciò ja era á la finestra per véurel' passar quan anava al travall, á las dotze, al portal per enrahonarhi un xich quan ne tornava, y al vespre altre cop al portal. Lo Tivat no hi venia be, perque en Grau, ja ho sabèu, es dels nostres, carlí fins al moll dels ossos y aquell era negre, mes negre que un carbò. No veninthi be, va reptará la xicota, y un dia veyent que per ço aquella hi enrahonava, va empendrel' y, trencant la conversa que tenia ab la Tresò, lo va etjegar ab mals termes de casa seva. Des d' aquell dia varen quedar renyits, y ja la noya no 's poguè entendre ab son namorat sino ab senyas y per veu d' amigas sèvas. Aixis va passar algun temps. Una nit, arriba á Prats una columna molt forta, y fos que siguès espiat ó no, lo cert es que van los soldats á casa en Grau per endúrsel'. En Grau salta pèl corral á la casa del vehí, pero aqueix no 'l va voler y

anant de l' una casa á l' altra, no volentlo ningú, tot plegat se li ocorreguè demanar la seva salvaciò al Tivat, que, ab tot y ser liberal, per honrat 'l tenia é incapaz de véndrel'. Saltá dins la casa d' aquell pèl hort y trobantlo sopant, se li agenollá als peus, demanantli que li salvès la vida esplicantli lo que li passava. De primer, lo Tivat no se 'l volia escoltar; mes al últim, veyentlo en perill, perque s' havia compromés molt ajudant y servint d' espía als carlins, va durlo al seller y allí 'l va tindre amagat tota la nit. Al ser endemá, no havent la tropa deixat encara sa vigilancia y tement que no fos descobert si sortia, va ser lo Tivat mateix qui li va dir que 's quedès. Tres dias va estarshi; al quart dia al vespre no se sap lo que va passar en aquella casa; mes un vehí 'm diguè que havia sentit unas grans barallas dins y vist á n' en Grau saltar per una finestra y fugir. La Tresò quinze dias despres va ser duta á Vich y tancada en un convent. Lo Tivat va tancar sa casa, desnoná als mossos y aviat se 'n va sentir parlar per aquí, com á cap de miquelets. En Grau pèl seu cantò s' havia tornat cabecilla y comensava á fer de las sevas. Per la martxa de l' un y de l' altre

aviat se va coneixe que 'l Tivat, mes que als carlins, era á n' en Grau al qui perseguia, y no pocas vegadas, aquest ha estat á punt de caure á las grapas d' aquell. No 's pot negar qu' en Grau es vivot, pero 'l Tivat 'l guanya. Veyéu quina se 'n va pensar per descobrir á n' en Grau, quan li fugia 's pot dir d' entre mans, sense saber per hont tirava !

PAU, *entrant.*

Ja 'n te per temps, No 'u pahirá ab una setmana. Que torni á buscar las pessigollas á qui no 's fica ab ell.

TONI.

Ola! ja tornem! Ja 'us heu hagut de barallar.

PAU.

Ca! ca! Prou li courá mes la esquena. Tres setmanas de presò y quaranta baquetas. De mí ningú se 'n burla. D' alguna cosa m' havia de servir ser amich d' en Grau.

TONI.

Y aixó? Li has fet dar baquetas!

PAU.

Jo? No. En Grau.

TABERNER.

Sí; mes per culpa teva. Y ¿que t' havia fet fins aquí?.

TONI.

Als gossos se 'ls pega quan roncan y no quan mossegan.

TABERNER.

Bah! bah! no 'n parlem mes, acaba.

TONI.

Donchs, tornanthi, veuse aquí que reparant que, sempre li fugia, quan mes segur se 'l creya ¿may diriau quina se 'n pensá per trobarlo?

PAU.

¿Li contas alló dels ferrers?

TONI.

Calla, tu, xarrayre. Donchs reparant que sovint sovint se escapolia á dalt de cavall, perque en Grau, casi sempre hi va, com també 'ls seus cinch ó sis mes amichs que 'l voltan, y no podentlo aconseguir perque 'ls altres se partian martxantne un per aquí, altre per allá, y de vegadas veyent que, per seguir á n' en Grau, seguia á un altre ¿que fa? Un dia tras tras de poble en poble se 'n va á trobar de un per un á tots los ferrers d' aquests vols y de la plana de Vich y los parlá aixís. «Si 'm creyéu, hi ha mitja dobla de quatre á guanyar; si 'm venéu, moriréu fusellats: triéu.» Tots varen promete créurel'. Llavors ell los va dir: «Quan vindrá en Grau á ferse ferrar lo cavall, deixaréu de posar l' últim clau de la esquerra de la pota dreta del darrera el cavall». Y 'ls ferrers lo van creure y ara es tant lo que tè atemordit á n' en Grau ab tot y que, sabentho, al cavall ja no li manca 'l clau, que pocas vegadas ix d' aquí y encara no sens anar ben acompanyat. Oh! es que 'l Tivat es valent mes que siga lliberal.

PAU.

Y en Grau, no? eh? Sembla que 't vas tornant negre.

TONI.

No, no, home, no. En Grau també sab hont tè la ma dreta.

PAU.

Y es tant y mes valent que 'l Tivat.

TABERNER.

Be! sí! Estás de mal humor.

PAU.

Jo als meus me 'ls estimo.

PABERNER.

Ben fet. Nosaltres també ¿no es veritat, Toni?

TONI.

Quin dupte hi ha? Y mes que 'n Pau á ne 'ls seus, que 'ls fa passar per baquetas.

PAU.

Qu' ho dius pèl Guenyo? S' ho mereixia.

II.

LO PONT DE REVENTÍ.

LO GUENYO, *segut en un pilar del cap del pont.*

Passará, perque te de passar. Haurá fet tart, que triga. Millor, aixis hi veurá menys. De segur no pensa la que li espera. Un te de arreglar los comptes quan pot y no quan vol. Encara 'm cou la esquena. Callem, sembla que sento estossegar. Sí, sí, veig un bulto. Ve fumant? Es ell. Malehit vici que no li ha pogut fer perdre 'l capitá. Sí, sí, es ell; ja 'l conech ab l' estossegamenta.

PAU, *ab lo fusell á coll.*

Avuy he fet tart y 'm carrega tindre de passar per aquest indret sent negra nit. Mala nit, mala nit! Y plovisca! No se, avuy me fa mitja aprensiò passar per aquest pont y aixó que hi

so passat altras vegadas en nits pitjors. Si savia un altre camí; pero no n' hi ha cap mes. Ala! ala poruch! avant. ¿Potser si que t' eixirán ánimas? Que ho fa que la por fa agafar fret? Ala! ala poruch! Tira avant... Si no fos perque vaig de servey casi cantaria per distraurem'... Amunt y fora, gallina! *(aturantse).* Me sembla qu' he vist una cosa negra que 's bellugava. Ha! ha! ha! *(rihent).* Potser si que será una bruixa que m' espera ab lo mánech d' escombra?

LO GUENYO, *apuntant.*

Ja 'l tinch á tret: no t' escaparás, hi he posat dos balas. *(eljega 'l tret).*

PAU, *cayent.*

Ay! sò mort!

LO GUENYO, *correnthi y escorcollantlo.*

Y no ha mentit. Es ben mort. Ab tu ja estich en pau; ara m' arreglarè ab l' altre. Ola! una ordre per escrit! Cada baqueta m' ha de valdre una dobla de quatre.

III.

UN HOSTAL Á PRATS

Lo TIVAT parlant á la porta ab en MIQUEL.

LO TIVAT.

Se m' ha tornat á fondre com sempre! Que no 'l puga arreplegar may! Sempre se 'm deixa caure pels entorns de Berga y al se' allí... res.. com un conill que se encauha, desapareix. Ja no se que fer per cullirlo.

MIQUEL.

Valte de espias.

LO TIVAT.

Espías! Si tots los d' aquí son mes carlins que 'l mateix Carles. No hi fa res, ell fuig... dia vindrá en que 'm caurá á las mans y llavors arreglarem comptes.

LO GUENYO, *arribant ab lo fusell á coll.*

Ola, Tivat! Deu vos guart.

LO TIVAT.

Tu per aquí? Com vens tu mateix á posarte á la gola del llop?

LO GUENYO.

Es que ja se que 'l llop no 'm fará res, perque li duch carn de la que li agrada mes.

LO TIVAT.

¿Qué vols?

MIQUEL *poch á poch al* TIVAT.

Desconfia.

LO GUENYO.

Vinch de pau y 't vull parlar á solas.

LO TIVAT *á Miquel.*

Vèsten, tu.

(Miquel se 'n vá.)

LO GUENYO.

Quant me donarias si 't feya agafar á n' en Grau?

LO TIVAT.

Qu' has dit? ¡En Grau!.., Vint doblas.

LO GUENYO.

Donchs dònamelas y demá en Grau será teu.

LO TIVAT.

Vas molt depressa. Tu pórtamel' y no 't mancarán las vint doblas.

LO GUENYO.

Tu te 'l tens d' agafar.

LO TIVAT.

Y que 'm donas tu en penyora de que no vens aquí á trahirme.?

LO GUENYO.

La meva persona. Serè de la teva partida. Fesme vigilar. Desármam'.

LO TIVAT.

Y perque 'm véns al teu xefe?

LO GUENYO.

Per venjansa.

LO TIVAT.

¿Tan gros es lo que t' ha fet que no 'l perdonas?

LO GUENYO.

¿Perque no 'l perdonas tú?

LO TIVAT.

Dèu y jo ya sabem lo perque no puch.

LO GUENYO.

Donchs jo tambè se perque no 'l perdono. Mes tallem curt, ¿vols ó no 'l cap d' en Grau?

LO TIVAT.

Si 'l vull? Parla y aixis que 'l tinga, no vint, trenta doblas te donarè.

LO GUENYO.

¿Pots martxar ara desseguida ab los teus?

LO TIVAT.

Martxar! Y abont?

LO GUENYO.

A Queralt.

LO TIVAT.

¿Mes amunt de Berga?

LO GUENYO.

Sí. Vindrás ab mí y jo t' ensenyaré lo amagatall; mes has de ser tu sol qui 'l veja y 'l sápiga.

LO TIVAT.

Digas, no has cobrat pas altras vint doblas de en Grau pèl meu cap?

LO GUENYO.

T' he dit que 'm volia venjar, y qui 's venja no pensa en altre cosa que la venjansa. Si tens por...

LO TIVAT.

Por? May.

LO GUENYO.

Si duptas de mi, fesme vigilar.

LO TIVAT.

Mes perque he de ser jo sol qui veja l' amagatall?

LO GUENYO.

Perque senthi tots, foram espiats y no l' atraparias may mes.

LO TIVAT.

Anem. Pero ten entés per endavant, Guenyo, que la ma dreta y aquesta daga may m' han fallit quan han donat lo cop.

LO GUENYO.

Com que no 't vull trahir, ni ma ni daga me han de fer por.

IV.

LO PLA DE CAMP LLONCH.

LO TIVAT, lo GUENYO.

LO GUENYO.

Ja hi som! La collada es aspre á n' aquesta hora. Hi cau un raig de sol! Mira, veus al peu de la vessana, al plá, aquest pi de soca mig pelada y gegantina?

LO TIVAT.

Lo pí de las tres brancas.

LO GUENYO.

Li savias lo nom?

LO TIVAT.

Tot bon catalá li sab: es l' arbre de casa.

LO GUENYO.

Baixem y acostémnoshi. Encara es dejorn y ningú 'ns ha de veure. Ja hi som sota. Se parteix en tres brancas: ni tres homes donantse las mans podrian abrassarne cap de las tres brancas. Aqueixas s' estiran amunt formant com las tres aspas de una forca. Mes amunt comensa 'l brancam y 'ls ramatges: prou son mes alts que las naus de la Seu de Urgell. Guayta y escolta. ¿Veusá mitja capsalada de la branca que tira cap á Ponent?

LO TIVAT.

Si.

LO GUENYO.

Tindrias pit per pujarhi?

LO TIVAT.

Qui sab!

LO GUENYO.

Donchs, si vols á n' en Grau, allí dalt tens de anarlo á buscar. Quan es per aquests volts com ara, aqui es hont ve á trencar lo son, mentres tu escorcollas las masías.

LO TIVAT.

Hi pujarè.

V.

DALT DEL PÍ A CAP VESPRE.

Lo TIVAT, ab una corda de cánem a la ma.

Quasi 'm roda 'l cap; quina alsaria d' arbre! Sort de la espessor del brancam que 'm tapa un xich, sino tindria por d' un rodament de cap. Y, ab tot, ell cada nit hi dorm y rafiat s' ajau entremig d' aqueix enforcat de quatre tronchs que tinch aquí sota mos peus. Lo qu' es la por! De segur que troba aqueix llit mes tou que 'l de casa seua. Aquí hi reposa; aquí 's creu lliure de tot; avuy fará com los altres dias, tambè se hi adormirá ab la confiansa desempre... mes del so d' avuy no 's despertará may mes. Deutes com los qu' ell te ab mi, sols se pagan ab la vida! Los Judas acaban á la forca! Demá 'ls aucells cantarán y no 'ls sentirá; demá 'l sol baixará á n' aquesta clotarada y no 'l veurá lluir. Prou he trigat... Ha fugit sempre com un cobart, donchs com un cobart morirá. Fosch es...

Lo cant de la sibeca ressona ja dalt de la penya y ell no ve... Si m' haurá enganyat lo Guenyo?.. No, no... ja 'l veig... Es ell. Guayta, guayta endarrera que no es d' allí d' hont t' ha de vindre lo tret.

EN GRAU *al peu de l' arbre.*

Avuy no se perqué m' hagafat temor quan venia. Mes, perqué? Ningú ho sab. Qui 's pot arribar á pensar may que 'n Grau vinga á dormir al pí de las tres brancas. Amunt y á dormir que demá 'l Tivat sabrá qui es en Grau. Ja so avisat á las partidas d' en Borjas y Tristany y ab la meva, totas tres... poch s' ho pensa: ben voltadet está. Poch se pot creure ell ser tan aprop de tenir de tastar plom ab lo cervell. Ja som al jas. ¡Quina nit mes estrellada! Dormim que demá á trench d' auba tinch de ser á lloch ab los meus. ¡Pobre Tivat!

LO TIVAT.

Ja tinch fet lo nus escorredor.

EN GRAU *somiant.*

Y be ¿qué? No m' estima ella? ¡Que 't fa á tu que 'm bese ó no? Sí, si la estimo: y es, ha estat y será meva sempre la Tresò. Me vols matar? Tu,

Tivat sabs lo que tens? llenga... Fuig, fuig Tresò, mira que 'l teu germá es boig y 't matará... No cridis, no cridis... Sí, sí agafa la destral, cobart. La llensas.?. millor. Jo no he deshonrat res, jo la estimo y tu ja ho sabs; si qu' ho sabs... Be me hi casarè... Ah no 'u vols? Pitjor per tú! Donchs ara, despres del que m' has dit, no m' hi casaría encara que 'm matesses... Cobart, cobart, ¿Te 'm tiras sobre per que 'm veus sens defensa... Tivat, Tivat dèixam anar dèixam mira que m' escanyas... socòs... Socòs... quinas mans mes fredas... socòs!!!

LO TIVAT, *baixant del pi hont balandreja 'l cos d' en Grau penjat.*

A la fí hi has caigut. Res me fa que ploren á las monjas de Vich, mentres tu miras de quin cantò bufa 'l vent. Ja estich venjat.

L' ENDEMÁ, AL PEU DEL ARBRE.

VI.

LO TIVAT, *ab los seus.*

Hont es lo Guenyo?

MIQUEL.

Aquí.

LO TIVAT.

Donéuli trenta doblas de quatre.

LO GUENYO, *despres d' haverlas contadas.*

Está be. Tivat, has tret del mon una bona pessa. Li está be, poch se podia pensar que trenta baquetas li costessen la vida.

LO TIVAT *á* MIQUEL *senyalantli 'l* GUENYO.

Miquel, aquest home, aixis com ha venut á n' en Grau, també 'm vendria mí; fusèllall'

LA FAVERA.

LA FAVERA.

I.

Una vegada era un bon home que 's va casar y tingué de la seva dona set bessonadas de correguda; una cada any. Ja podéu pensar com aniria aquella casa; cada dia de mal á pitjor: no hi havía pa per tothom. A la fi tot se va tenir de vendre y del patrimoni de sos pares no mes li va quedar una trista fava, mes seca que un roch y que per casualitat va quedarse en un recó del graner.

Al pobre home, al véurela, li va ocorre un pensament. Plantarla. Y ho va fer.

Al cap de tres dias la fava va comensar á naixe y 'l bon home, que ja era vell, li cantá aquesta cansó, guaytántsela de fit á fit:

Fava, faveta
tan boniqueta,
fes enfilada
trayent brotada.

Y ne voléu de creixe brots, fullas y brancas, la fava. Y 'l vell anava cantant:

Fava, faveta
tan boniqueta,
fes enfilada
trayent brotada.

Y la fava anava pujant hermosa, plena de brots y brancas: dreta com un ciri, mes alta que 'ls blats, mes que 'ls arbres, mes que 'ls núvols. Y tant, tant cresqué, que va arribar al cel.

Llavors lo bon vell s' enfilá favera amunt y de brot en brot, de branca en branca va arribar al Paradís.

Quan hi va ser, va trucar á la porta.

Sant Pere obra.

—Que voléu? — li diu.

—Una caritat per amor á Deu! La meva muller y 'ls meus pobres fills se moren de fam.

—Tu, Joan — va cridar Sant Pere—aquí hi ha un pobre que demana caritat. Aquí al cel no

s' hi beu, ni s' hi menja ¿qué li podriam donar?

—Te, —respon San Joan—aquí tenim encara las estoballas que serviren per la cena: dónalashi.

San Pere las pren y se 'n va cap al home.

—Aquí tens unas estoballas: quan tingas fam, no mes has de dir:

Estoballas, estenéuvos

é hi trobarás menjar en abundò; desprès quan ja estigas satisfet, dirás:

Estoballas, pleguéuvos.

Y las estoballas se plegarán.

II.

Lo bon vell pren las estoballas y diu tres cops de carrera:

Fava, faveta
tan boniqueta,
tos brots plegant
veste baixant.

Y la favera ajupintse, ajupintse deixa á terra, en mig de un prat, cansat y mort de fam, al seu amo. Aquest s' asséu, posa las estoballas á terra y diu tot seguit:

Estoballas, estenéuvos.

Se desplegan aquestas y als ulls del vell se presenta un esmorsar en tota regla. Sopa, bullit, rostit, peix, perdius, llebras, pastels, vins, pa d' ou, confitura, de tot; vaja, alló era un dinar de bodas.

Lo bon home se va atipar á pleret, doná gracias á Deu pèl do que fet li havia, y desprès, content y ab lo ventre ple s' alsá tot barbotegant:

—Ara sí que 'm rich del mal temps! Ni 'ls meus fills, ni la meva dona s' han de morir de fam.

Mentres aixó deya, va sentir tocar á missa.

—Tè,—exclama,—la campana sona 'l primer toch: caldrá anarhi. Aném.

Plegá las estoballas y camina que caminarás cap al poble s' adressá. Quan hi es aprop, li ve un pensament.

—Aquestas estoballas—pensa entre sí mateix—m' embrassarán. ¿Qué pensará la gent si 'm veu entrar á la esglesia ab las estoballas sota l' aixella? Tindrè de deixarlas en alguna banda.

III.

Entra á l' hostal y diu:

—Teniu, hostaler, guardéume aquestas estoballas. Tinch de anar á missa, ja las vindrè á buscar quan ne surti. Ey! no las hi diguéu:

Estoballas, estenéuvos.

—Fugiu d' aquí—respon l' hostaler—que 'us penséu que som boig. Anéu, quan eixiréu de missa veníulas á buscar: vos las guardarém.

Pero tot just 'l pobre vell havia girat las espatllas, que ja la hostalera, fonentse de curiositat, agafa lo que tenia per guardar y diu:

Estoballas, estenéuvos.

Desseguida se desplegan y apareix una, abundó agradable de viandas, si bona l' una, mes l' altra, que deyan: *Menjéume.*

—Ja som richs! — esclamá l' hostaler abrassant á la seva dona.--Aquestas estoballas deuhen ser embruixadas. Las amagarém y quan las vinga á buscar n' hi donarém unas altras. No ho coneixerá pas.

Tal dit, tal fet.

Acabada la missa, lo bon home torna al hostal á buscar las estoballas.

N' hi donaren unas altras que, aquell, va pendre sens sospitar res de mal.

IV.

Un quart avans d' arribar á sa casa ja 's posa á cridar:

—Vaja petits! vaja! que ja podréu treure lo ventre de pena! Ja tenim pa! Ja no 'ns faltará vi! Ara sí que Deu no 'ns deixará sens ajuda.

Y 'l bon vell posa las estoballas sobre la taula.

La dona y las criaturas obrian uns ulls com unas ólivas.

—*Estenéuvos, estoballas.*

Las estoballas no 's movian.

—*Estenéuvos, estoballas.*

Ca! ca! Per mes que l' home s' escarrassava las estoballas no feyan acte de vida.

—Malvat! Mal cor! — va posarse á cridar la dona, rabiosa. — Enganyar á ta muller y á tos fills! Burlarte de sa miseria! Deu te pot castigar.

L' home 's quedá ab un pam de boca oberta.

Per sort encara tenia la favera que verdejava.

Fava, faveta
tan boniqueta
fes enfilada
trayent brotada.

Y novament la favera comensa á creixe.

Fava, faveta
tan boniqueta
fes enfilada
trayent brotada.

Y la favera creixia y arribá á ser mes alta que 'ls blats, mes que 'ls arbres, mes que 'ls núvols...

Fava, faveta
tan boniqueta
fes enfilada
trayent brotada.

Y va arribar al cel.

Lo bon vell s' enfilá favera amunt y de brot en brot, de branca en branca, va arrivar al Paradís.

V.

Pam! pam! á la porta.

Sant Pere obra:

—Ah! ets tu? ¿Vols alguna altra cosa?

—Una caritat per amor á Deu! La meva muller y 'ls meus pobres fills se moren de fam.

—Eh! tu, Joan — crida Sant Pere — es aquell pobre home. S' ha deixat pendre las estoballas... ¿Qué li doném, ara?

—Tè — respon Sant Joan — no mes hi ha lo ase de San Joseph ¿si li donessim?

Sant Pere 'l pren y diu al home:

—Vet-aquí un ase, l' ase *Fes pessetas*. No mes tens que dirli *fes pessetas* y te 'n fará tantas com ne vullas.

Lo bon home agafa l' ase per las potas, com un be mort se 'l tira á las espatllas, diu tres vegadas de carrera:

Faveta, faveta
tan boniqueta
tos brots plegant
veste baixant.

Y poch á poch baixa la favera. Ell se fonia de ser á terra per probar la virtut del seu ase. Hi arriba, 'l deixa á terra, li fa una festa, se li planta al costat per veure lo miracle, y

Ase, bon ase, fes pessetas.

Le ase aixèca la cua y... 'n voléu de pessetas

novas d' or y plata que trincant y rodolant se anavan apilotant.

—Prou, prou — digué l' home.

Y com tocavan á missa, n' arreplegá no mes que unas quantas per no anar massa carregat y cap al poble falta gent.

VI.

Entra al mateix hostal del primer cop.

—Bon dia, hostaler, ¿voldriau tenirme al estable l' ase fins que tornaré?

—Y per qué no?

—Ey! no li digueu:

Ase, fes pessetas.

—Fugiu d' aquí — respon l' hostaler — no li dirém res; no 'n passéu ansia.

Pero tantost lo vell haguè tombat las espatllas, l' hostaler diu á l' hostalera:

—Aquest home es lo de las estoballas. M' hi jugaria 'l coll, lo seu ase deu ser un ase bruixot.

Y tot seguit diu al ase:

Ase, fes pessetas.

Y una pluja de monedas flamantas d' or y

plata cauhen al estable. Los hostalers cuyta corrent á grapats las cullan de terra... Desprès amagan l' ase y quan l' home eixint de missa 'l va á buscar, n' hi donan un altre.

L' home de la favera pren l' ase, y content com unas pasquas, tras, tras, cap á casa seva.

Un quart avans d' arribar al mas ja 's posa á cridar:

—Vaja, petits! Vaja muller! ja podrém cantar victoria... Aquest cop es or y plata lo que vos duch.

La dona y sos fills tots corran cap al ase.

—Poséuse aquí detrás y veuréu de sota la cua quina pluja d' or y d' argent!

Quan tots hi foren, llavors ell diu:

Ase, fes pessetas.

Y... aquest cop no era plata ni or lo que va caure.

—Malvat! Mal cor! — va posarse á cridar la dona rabiosa. — ¿Enganyar á ta muller y tos fills! Burlarte de sa miseria! Deu te pot castigar.

VII.

Lo pobre home se 'n torna cap á la favera y

com tenia per costum, tres cops de seguida li canta:

Fava, faveta
tan boniqueta,
trayent brotada
fes enfilada.

Y la faveta creixquè segons acostumava ferho y lo pobre malhaurat home novament truca á las portas del cel.

—Pam! pam!

Sant Pere obra:

—Encara tornas? Ja 'm comensas á carregar... ¿Qué vols mes?

—Una caritat per amor á Deu.

—Eh! Joan—va cridar Sant Pere —es aquell. S' ha deixat robar l' ase. ¿ Qué li doném, ara?

—Dònali la porra de Sant Cristófol, qu' es assí detrás de la porta.

Y Sant Pere diguè:

—Te, ximplet, vet-aquí una porra. Si algú 't fa mal, dígali no mes: *porra porreja*, y déixala estar.

—Tantas mercés—responguè lo vell. Y dihent á la favera:

Fava, faveta
tan boniqueta
tos brots plegant
veste baixant.

Va baixar prop del poblet del hostaler.

—Bon dia, hostaler. Mentres vaig á vespras 'us deixaré aquesta porra perque me la guardéu... Ey! no li diguéu:

Porra, porreja.

—No 'n basquejéu.

Aprés quan fou fora, digué l' hostaler á sa dona:

—Aqueix cap de carbassa, no escarmentará may... es aquell de las *estoballas* y del *ase*. Estich cert de que aquesta porra te una virtut ú altra. Probemho:

Porra, porreja.

Ay! Ay! Ay! La porra s' adressa y patatim! patatam! sobre las esquenas dels hostalers hi fa tota lley de tochs y balls: als pobres no 'ls queda ni forsa per fugir.

Arriba l' home de vespras y veu aquell ball de bastons.

Los hostalers se li agenollan al peus.

—Per caritat, feu parar la barra.

—Ah, sí? tornéume las estoballas y l' ase.

Y ase y estoballas li foren tornadas essent de llavors ensá, l' home mes felís del mon.

SI 'L FESSEM ADVOCAT.

SI 'L FESSEM ADVOCAT.

(DE J. ROUMANILLE.)

Un dia deya en Salvador á sa muller.

—Agneta, estich capficat.

—¿Qué tens?

—Gil ja es grandet: no se que fermen?... Com que hem estalviat un bon xich, gracias á Deu no la passem malament. Y bè, ara, mes que fos escatimantnos, podriam donarli una carrera. ¿Te plauria que fos... notari per compte de pagés ó terrós?

—Be. Ab tot me agradaría mes que fos capellá.

—Y seria un mort de fam com un cabaler, ¿no es axò? Créume Agneta, cas de conciencia fora per nosaltres si 'l fessem lo que dius. Sent ad-

vocat si que podria ben guanyarse la vida. Es una carrera que dona molts diners. ¡N' hi ha tans que pledejan! Y... nostre Gil es aixarit y gens curt de llenga. Es molt tossut y ningú 'l trauria de sos tretze.

—Tens rahò,--diguè la mare,--tindrem un advocat á casa y no serém uns morts de fam.

Dit y fet. Gil al sant endamá va comensar á raure ab los banchs de l' estudi: vuyt anys seguits estiguè mastegant gramática llatina, geografía, álgebra y filosofía. Quan va saber que tres y dos fan cinch: que *Rosa* vol dir *la Rosa...* embescat de pròsa y vers, torná á la casa pairal. Sos pobrets pares la passavan molt magre, per que ell poguès tindre carrera. Salvador llaurava y nostre presumit se perfumava uns sis ó set péls que tenia als bigotis: sempre portava lo barret de cantell y feya l' amor á totas las noyas. Mès ¡oh! llavors en Gil no era advocat encara.

Va tornarsen á Paris... un altre sacrifici. Bah, si traballéu bons pares, prengáu paciencia, vostre fill fa 'l mateix. Estudia 'ls cinch códichs y... balla la polca! Cada quinze dias arribava una carta de Paris que deya *so molt bon xicot...*

envieume diners... y llavors lo bo del pare podent ó no podent, un altre sacrifici. Poch á poch tot se va anar venent. Primer una vinya molt hermosa; desprès un prat! Despres un morerar! Prou! Ja no 'ls quedava res mes... com no fossen los ulls per plorar!

—Y bè, deya Agna, no t' ho vaig dir Salvador?

—Per qué ploras, tonta? Tindrém un advocat á casa. Dona tindrá una carrera que val molt, n' hi ha tans que pledejan!...

Y Gil ¿que feya? Ballava la polca! Van estarlo esperant molt temps: sapigueren que embrutava paper. Al cap y al últim marit y muller pobres com Job, ab los ulls plorosos y la agonía en lo cor, deixaren la vila. Pobreta! Agna va morir á l' hospital. Lo advocat se vá matar!.. Lo malaventurat Salvador, ab lo sarrò al coll y un bastò de ganxo á la má, deya á cada porta tot demanant almoyna:...

—No féu als fills, mes del que son los seus pares!

LA CONVERSIÓ
DE SANT ALOY.

LA CONVERSIÓ DE SANT ALOY.

I.

Un dia, nostre Senyor Dèu Pare, estava en lo Paradís capficat y cavilòs.

Jesús li diguè:

—Pare ¿qué teniu?

—Tinch,—va respóndreli Déu,—un pensament que m' agrèuja... Tè, mira allá baix.

—¿Ahont?—diguè Jesús.

—Cap allá baix, al mòn, al dret de mon dit; veus en aquell poblet, al arrabal, una botiga de manescal, una botiga gran y molt ben posada?

—Ja la veig.

—Donchs bè: allí hi ha un home qu' hauria volgut poder salvar. Se diu Aloy. Es un home de bona pasta, fidel observador de mos mana-

ments, caritatiu, amich de fer cualsevol servey; net de escreix en los comptes de son art, travallador d' un cap de dia al altre, sens mal parlar, ni renegar may... ¡Oh! me semblava que hauria pogut ser Sant.

—¿Y per qué no pot serho?—diguè Jesus.

—¡Per son ergull, fill meu! Perque es un mestre d' ala en son ofici, Aloy creu qu' á la terra no hi ha ningú que puga passarli la ma per la cara; y aixó li fará perdre lo que d' altre modo haguera tingut.

—Pare,—va observar Jesus,—si volguesses que hi anès, provaria de convertirlo.

—¡Veshi, fill meu!

Y 'l bon Jesús baixá á la terra.

II.

Vestit d' aprenent, ab son farcell á l' esquena lo diví mestre arribá al carrer hont vivia mestre Aloy. Sobre 'l portal d' Aloy hi havia la mostra, ab unas lletras que deyan: *Aloy lo manescal, mestre sobre tot altre mestre, forja 'l ferro ab duas caldas.*

L' aprenent se planta al marxapéu de la porta, y trayentse la gorra:

—Dèu vos dò bon dia, mestre, á vos y á tota la compayía. ¿Si necessitesseu aprenent?

—No pas per ara,—li respon mestre Aloy.

—Adèu siau; será per un' altra vegada.

Y 'l bon Jesús fa son camí. En lo carrer hi havia uns quants homes, que parlavan, fent rotllo.

—Creuriau,—los diguè Jesús tot passant,—qu' en una botiga aixís hont hi deu haver tanta feyna, no m' han volgut per travallar?

—Atúrat, petit,—li diu un dels vehins.—¿Qu' has dit quan has entrat á la botiga de mestre Aloy?

—¿Qué voleu dir? He dit lo que sol dirse: «Dèu vos dò bon dia mestre á vos y á tota la companyía.»

—¡Ah! no 'u tenias de dir pas aixís. Tenias de dirli *mestre sobre tot altre mestre*... Tè, guayta la mostra.

—Es veritat,—diguè Jesús;—ho tornarè á provar.

Y se 'n torna cap á la botiga.

—Dèu vos dò bon dia, mestre sobre tot altre mestre; ¿necessitariau un aprenent?

—Entra, entra,—respon mestre Aloy;—desprès

qu' has sigut fora, he pensat que potser te podria donar feyna... Pero mira, y no t' oblidis del que 't vaig á dir; quan m' anomenarás, deus dirme *mestre sobre tot altre mestre*, perque, -no es per enaltirme,-d' homes com jo que travallin lo ferro ab duas caldas, no n' hi ha dos en tot lo Llemosí.

—¡Oh! — fèu l' aprenent; — nosaltres al nostre poble lo forjém ab una y no mes.

— ¿ No mes ab una? Calla, calla, ves xarrayret; aixó no pot ser.

— Bè, donchs ja 'u veuréu ara tot seguit, mestre sobre tot altre mestre.

III.

Jesús agafa un tros de ferro y 'l tira dins la fornal; bufa, neteja las brasas y quan lo ferro es bermell, que més no pot serho, va per agafarlo ab la má...

— Ah, atolondrat, — diu lo fadrí major. — ¿ Qué fas? ¿ Qué 't vols llagá' 'ls dits?

— No tingas por, — li replica Jesús, — al nostre poble no necessitem estanallas.

Y l' aprenent agafa ab la má lo ferro rohent,

lo porta á l' enclusa, y ab son martell, ¡ pim! ¡pam! ¡ patim! ¡ patam! en un tancar y obrir d' ulls, l' aplana, l' arrodoneix y li dona tan bona forma que apar fet ab motllo.

Lo fadrí major, recolzat á la manxa, se 'l guaytava sens dir mot y cavilòs.

— ¡ Oh! — exclamá mestre Aloy, — si jo volguès tambè 'u faria.

Y pren un tros de ferro, y 'l tira á la fornal: bufa, neteja las brasas, y, quan es bermell, lo vol agafar y durlo á l' enclusa com lo seu aprenent; mes se crema 'ls dits. Empero, per fer son fet, per travallar com se déu, no li queda altre recurs que anar á buscar las estanallas.

Mentres tan lo ferro 's refreda... y ¡ ala! ¡ patim! ¡ patam! ¡ patatim! ¡ patatam! Las espurnas saltan... Pobre mestre Aloy, prou va fer, prou s' escarrassá; mes lo ferro sempre 's refreda avans de finir: no poguè lograr son propósit ab una sola caldá.

IV.

— ¡ Xit! — diguè l' aprenent; — me sembla oure 'l galop d' un cavall.

Mestre Aloy, tot seguit se planta á la porta, y veu un caballer, un hermòs cavaller que 's planta davant de la botiga. Era Sant Martí.

— Vinch de lluny, — diu, — mon cavall está desferrat de duas potas, y ja 'm fonia perque no trovava cap manescal.

Mestre Aloy se posa tiesso y li respont aixís:

— Senyor, siáu qui siáu, no podiau ensopegarho millor. Sou davant del millor ferrer del Llemosí y fins de Fransa, del que 's pot titolar lo mestre sobre tots los mestres, y forja 'l ferro ab una calda no mes... Menut, ves á aguantar la pota.

— ¿ Aguantar la pota ? — replica Jesús. — Nosaltres, á n' el nostre poble, no necessitavam pas ferho aixís.

— ¿ Dochs cóm ? Aixó sí que m' agrada, — exclamá 'l manescal... — ¿ Y cóm ferran á ton poble sens aguantar la pota ? Vaja, digas ?

— Es lo mes senzill. Ara ho veuréu.

Y 'l menut agafa 'l botavant, s' acosta al cavall y ¡ crac ! li talla la pota. Desprès porta la pota á la botiga, la posa al caragol, li rebaixa l' ungla, li emprova de ferradura nova qu' ell

mateix acabava de fer, ab la broca li clava 'ls claus, aprés descolla 'l caragol, torna la pota al cavall, l' hi ajusta, y tot senyantla diu:

— Déu méu, que la sanch s' estronqui.

La pota queda guarida, ferrada, y tan forta com may ho hagués sigut.

Lo fadrí major feya uns ulls de pam, y 'l bo de mestre Aloy comensava á sospitar.

V.

— ¡ Oh, y be ! — diu al cap d' un rato;—fentho com ell ho ha fet, jo també hi ferraria.

Y ¡ ala ! mestre Aloy s' hi tira de cap : pren lo botavant, s' ampara del cavall, y ¡ crac ! li talla la pota. Se la endú á la botiga, la posa al caragol, li rebaixa l' ungla, li ferra al seu gust, com havia fet lo menut. Desprès... ¡ tots son aixís, ve 'l posarla á lloch : torna al cavall, l' ajusta, li empega la nafra.... mes ay ! son ungüent no serveix de res... la cama 's dessagna y la pota cau aixís qu' ell la deix anar.

Llavors s' il-lumina l' ánima ergullosa de mestre Aloy, y 's llança cap á la botiga per tirarse als peus del aprenent... Pero lo noy ja no

hi era y tampoch lo cavall ni 'l cavaller. Las llágrimas, llavors, caygueren dels ulls de mestre Aloy; regoneguè qu' hi havia un mestre que era mes qu' ell y que tothom. Y trayentse son davantal, ixquè de la botiga per no tornarhi mes, anant pèl mon predicant la lley de nostre Senyor Jesucrist!

LO
RELLOTGE DEL PASTOR

LO RELLOTGE DEL PASTOR.

(LLEGENDA FLANDESA)

Recordo que quan era petit, van encarregarme á una minyoneta filla d' una vila de Flandes y que 's deya Trea: jove de carácter alegre, de grossos ulls de color de cel, dents blancas, y rojas y frescas galtas.

Quan Trea s' endiumenjava, era cosa de véurela ab sas llargas arrecadas á las aurellas, sos brassos nusus, segons la costum Flandesa, y sa prima cintura apretada per una estreta cotilla, qual color roig sobreixia, borejantlo al ensemps, del jipó de llana de llistas blancas y blavas. Aquell dia 's desfeya en ensenyar un peu en que no hi faltava res per ser bufó. Així es que,

al véurela passar, tothom se girava y ab la mitja rialla á la boca los uns preguntavan als altres:

—Qui es aqueixa hermosa noya que du un nen per la má?

Y jo, ab lo meu amor propi de sis anys, me alegrava y m' enorgullia al veure que la meva acompanyanta, feye tombar á tothom. Los dias que passejavam junts eran, pera mi, dias de vertadera festa y 'ls esperava ab gran impaciencia.

Ho diré tot; ademés de ma vanitat de noy hi havia altre cosa que 'm feya desitjar eixos passeigs. Cada diumenge l' objecte de nostra sortida no era altre que 'l dirigirnos á un arrunat mas, ahont hi vivia una vella, mare de un hermòs donzell. Aixís qu' arribavam, hi havia petons pera Trea y dolsos per mi. Encara 'm sembla veure als enamorats, assentarse tots dos al peu de una finestra de vidres verts, tot acostant l' un á l' altra, tant com podian, sas duas cadiras. Enrahonavan, molta estona, en veu baixa fent mil progectes, com los que venen en tropell á la imaginació dels jóvens en la edat de las ilusions.

Mentres ells s' entretenian així, la bona vella

s' engreixava contantme algun quento. Per molt temps que visca, 'm recordaré sempre de sos cabells blanchs tapats per una gorra de blanquissima tela, de sos ulls fixos y entelats, de sa honrada fasomía y de sos sechs brassos qu' eixian per dessota d' un gros mocador roig. Contava aparicions maravellosas, llegendas fantásticas, infernals aventuras, tradicions dolorosas. Quan arrivava á un passatge dramátich alsava sa corvada esquena, sa aspre veu prenia un mes segur accent y sas duas llargas mans enlayradas tornavan á caure damunt de sa falda. Jo, sentat davant d' ella en un tamboret, la escoltava inmóu, respirant tot just, ab los ulls fixos y las galtas encesas. Quan acabava, la meva pena era gran y hauria donat tot lo del mon pera que no s' hagués finit tan prompte.

De las llegendas curiosas que 'm contava, la del *Rellotge del pastor* produhia sempre en mi, gran impresió.

—«Fill meu—me deya la bona dona—hi havia á Cambrai una esglesia com no n' hi ha un' altra avuy dia. Ja may se n' es vist cap de mes hermosa. Encara que s' hi hagués passat un any, sí, un any sancer mirántsela, haurian quedat

cosas per veure. Pero lo mes preciòs era lo rellotge: ¡'l rellotge que jo havia passat moltas horas contemplant quan era á la edat teua y ab lo cistellet dessota 'l bras me 'n anava á costura! ¡Ay, llavors tenia bona vista!

«Aquell rellotge era molt mes alt, ¡oh! molt mes alt que la casa hont jo vivia. Semblava una esglesia petiteta ab son portal y son puntxagut campanar. Al cap d' amunt de tot hi havia un ángel que, cada cop que tocavan horas, acostava sa trompeta als llavis y sonava una tonada. Llavors l' ángel Gabriel, posat á la esquerra del rellotge feya moure un ram de lliris blanchs de Sant Antoni com pera dir *Ave Maria* á la Santa Verge qu' era al altre cantò. Aqueixa, agenollada davant son reclinatori, juntava las mans y movia 'l cap, con si respongués: *¡Que 's compleixi la voluntat de Deu!*

«Despres s' obrian las portas de dos nintxos en los que s' hi veyan dos caps de mort: despres un llibre, quals fulls ells mateixos giravan pera deixar llegir pensaments religiosos: despres se sentia un repich maravellòs, trist y dols y 's veya passar per sota una especie de galeria, tota la passió de Nostre Senyor Jesuchrist, des del punt en que Judas traydorament lo va vendre, fins que, baixant lo cap, s' ánima s' enpujá als peus de Deu, l' etern Pare.

«L' ángel tocava una altre vegada encara la trompeta y tot se clohia, y quedava quiet é inmóu.

«¿No es vritat, fill meu, qu' era cosa digna de ser admirada y qu' haurias donat qualsevulla jogina per véurela?

«Ara 't contarè com va tenir la Esglesia de Cambrai aquella tan rica joya.

«Fa molts anys, va vindre un princep á posar setiá Cambrai; mes ab tot y sas tropas y sos grans castells de fusta que llansavan grossas pedras, fletxas y tronchs encesos, no pogué entrar á la ciutat. Un maravellòs núvol s' estenia sempre davant de las murallas. La Mare de Deu y 'ls ángels s' aparesqueren en mig lo núvol y tornaren á llensar las pedras, las fletxas y 'ls tronchs encesos entre mig dels assetjadors, exterminantlos. Lo princep dels enemichs, furiòs al veure protecciò tan miraculosa, dirigí terribles blasfemias á la Santa Patrona de Cambrai. No li va faltar son degut cástich; perdé la vista. Llavors s' humiliá davant la má que 'l

feria, va fer aixecar lo setje, y va prometre, si recobrava 'l vèurehi, fer present á la Esglesia de Nostra Senyora de la Mercé, d' una corona d' or dintre de la qual un cavall hi pogués donar voltas.

«Son penediment va obtenir lo perdò; recobrá la vista y portá sa òfrena á la Esglesia, ab un ciri de cera groga á la ma. Ja pots contar lo content que estaria. ¡Figúrat' lo trist que deu ésser lo viure rodejat tot lo dia d' una fosca completa com á mi 'm succeheix! No 's veu ni lo cel, ni las núus que com aucells volan, ni 'ls verts arbres, ni flors de tots colors! Si 's dona un pas no se sap si 's trepitja 'l buyt,..... y passar aixi tot lo dia... sense veure als fills! ¡Oh!... fill meu, créume un cego deu esser planyut!

«Lo príncep de qui 't conto tot aixó, en mig de sa alegria, digué en alta veu que desitjava oferir á la Esglèsia altre present tan nou com rich era 'l primer, si trobava qui 'l fes.

«Al oure aqueixas paraulas, va eixir d' entre lo poble un pastor jove, de Roma, lo qui ab tota ardidesa va dirli:

«—Jo ho faré! ¡Donáume mil escuts d' or; concediume catorze anys y 'us faré un rellotge

del que 'n parlará tot lo mon, com d' una de las set maravellas de la terra. Si, ho juro per la salvaciò de la meva ánima: ¡se li dirá la maravella de Cambrai!»

«Se li donaren mil escuts d' or, travallá nit y dia per espay de catorze anys y construhí l' hermos rellotje de que t' he parlat.

«Despres aná á trobar al senyor Gobernador de la vila y li digué:

«Ara me 'n vaig á la meva patria á reunirme ab la meva pobre mare, que fa catorze anys que no he pogut abrassar. He tancat dintre aquest bastò dos mil escuts que he rebut per salari. ¡Alabats sian Deu y la Verge Maria! Per poch que m' ajudi mon ángel guardiá en mon camí, portaré á la meva mare prou, pera que no patesca mes de miseria.

«Lo gobernador de llavoras, no tenia gens de temor de Deu; aixi fou que va dirse á sí mateix:

«—Lo pastor se 'n va á altras terras, tal volta allí construirá un rellotge molt mes admirable qu' aquest: lo nostre perdrá son renom, sense contar ab que los romeus ja no vindrán á nostra ciutat. Es precís qu' aquest home 's quedi.

«Y va posar en planta mil progectes: mes lo

pastor á cada promesa del gobernador, responia:

«—Tot aixó no val tant com la meva pobre mare.

«—La enviarem á cercar.

«—Oh! no,—deya lo pastor,—moriria ab vostre clima fret y humit,! La meva mare viu en la hermosa ciutat de Roma; y encare que pogués resistir las fadigas de semblant viatge ¿ja sabéu si voldria deixar la ciutat de Sant Pare, de quí reb cada dia una indulgencia?

«Lo gobernádor llavoras va pensar en fer detindre al pastor per bruixot y herétich, mes va temer que 'ls seus administrats no 's rebelessen contra d' ell; per lo tant se va contentar ab ferlo sorpendre fora de la ciutat per gent sens fre ni lley... Lo pastor se va defensar ab pit, y sols pogueren apoderarse de son bastò, dintre del qual hi havia las mil pessas d' or.

«—Torno á esser pobre—esclamá l' artísta després d' haver escapat de las mans dels lladres,—pero m' quedan encara los ulls y mans y sabrè guanyar per segona volta altras mil pessas de or.

«Lo dolent del gobernador va saber ditas paraulas y va pendre una resoluciò infernal; va fer

cegar al pastor ab un ferro bermell: també li van tallar los dits de las mans.

«Lo pobre home morí alguns anys despres rodant per la ciutat de Cambrai, ahont demanava 'l pa de cada dia de porta en porta. May mes va tornar á veure á la ciutat del Papa, ni á sa marel.»—

En aqueix instant vaig sentir un soroll que me va treure de mon embadaliment. ¡Era que Trea 's despedia de son aymador.

La jove 's va alsar, me va agafar per la ma y varem tornar á casa. Tota la nit boy dormint vaig sentir la veu del pastor cego, que plorant cridava á sa mare, y al en sant demá, al despertarme, 'm va semblar que veya allunyarse de mon llit á sa esgroguehida y mutilada ombra.»

Encara que la llegenda posa l' origen del rellotje que 'ns ocupa al sigle onzé, no obstant aquest no fou comensat fins á l' any 1338, essent bisbe Guy de Colmède, y 's va acabar en 1397. Pere d' Ally lo feu perfeccionar per los anys de 1400 y posteriorment fou restaurat en

1542 y 1602. Ultimament fou renovat, quasi per complet, son mecanisme en 1765.

Lo quadrant marcava los dias de la setmana, los mesos, los zodíach, los quarts de la lluna y los diferents aspectes del sol.

UNA CANSÓ,

UNA CANSÓ.

I.

Quan jo 'l vaig coneixe era molt vell; mes quan succehí lo que 'us contaré, tot just lo pel comensava á ombrejarlhi lo llavi de sobre.

D' axó qu' ara 'us vaig á parlar, fa mes de seixanta anys. Va passar á Caldetas.

En Bialò, fill de la Coloma, era l' hereu de una casa de la carretera, xica, fumada, plena de goteras, carregada de bruticia, buyda del estable, desembrassada de parets, de xemeneya poch feynera, y ab una cassarola, una olla y una paella y no mes, á la cuyna. Per foch se solian valdre de las canyas del torrent y de las

escorxas y fustam que bora la platxa s' arreplegavan. Altrament era ben plantat, pero magre; travallava ab un patrò d' un llahut que trafiquejava ab Rosas, Palamòs, Mataró y Barcelona no passant may mes enllá de eixos dos estrems de sa ratlla de comers. Era fort, perque son temperament nirviòs li dava fortalesa, tenia picardía, enginy y sobre tot molta ambiciò. ¿Sabeu quina alsaria tindria? Uns nou pams. Si quan los francesos van passar per la carretera la primera vegada, un sargento al véurel' ja va dir:

—Beau sapeur!

Pero tant com tenia d' alt, tenia tambè de mandra. Quan lo seu patrò, que 's deya Lluch, no 'l necessitava, l' hauriau vist de pantxa al sol á l' hivern y á l' ombra á l' estiu, á l' hora que cantan las cigalas: y quan lo necessitava, ¡si 'l tenia de cridar! Prou vos ho hagueran dit los pochs vehins, que d' un cap de dia á l' altre, altra cosa no sentian sino lo nom de Bialò acompanyat d' alguna d' aquellas interjeccions tan revessas que solen usar la gent de mar.

Y no 'us penséu que, quan jaguès, perdès lo temps, res d' aixó; tambè travallava y molt, pe-

ro de cervell. Rumiava sempre com podria ser que ell arribás á esser rich. Y tant era lo que hi pensava, que algú deya si ja 'n tenia un arrel. Mes ¿qui fa cas del dir de la gent!

Ara veuse aquí que una nit d' hivern, pam! pam! trucan á la porta de casa la Coloma, y un pich lo portal quedá franch, s' ompla tota l' entrada de soldats: (sempre n' hi devian cabre sis ó set).

En Bialò va traure 'l cap per la porta, perque á fora se sentia molta fressa, y, ¡valgam Deu!, quina lluhentor de fusells no se li va presentar als ulls á la claror de la lluna; tota la carretera, tots los camps, totas las casas estavan farçidas de espanyols. Era la divisiò del general O'donnell que sabent que aquella nit una columna francesa baixava de Girona cap á Barcelona y tenia de passar per allí, la volia esperar. Tots los punts estavan presos, la torra dels encantats, la costa d' en Milans, la riera, la rectoría, la platxa; las midas no podian mancar, tothom estava apunt. Allá las deu lo brugit de la muniò va anar finint; los uns d' aguayt, los altres descansant. Aviat, no mes van sentirse de tant en tant las feixugas petjadas dels centinellas.

Tot plegat, á mitja nit, un crit seguit de una descárrega desperta á tots los vehins, dels quals los mes se taparen los caps ab los llansols, sent molt pochs los que deixaren la escalfor del llit per la fredor de las finestras. Sols tres ó quatre se arriscaren á traure lo cap fora. Lo Bialò fou un d' ells, acompanyat de sa mare que no 'l volguè creure, per mes qu' ell li deya que 's fiquès á dins. Lo carrer era prou clar ab la claror de la lluna per poderlo veure ple de moviment. Al cap d' avall del carrer, un pilot de granaders ab sos alts morrions, fentse forts darrera de dos carros encreuhats, aguantavan un foch cru y seguit. Al seu darrera un oficial ab lo bras embenat, donava veus y anava omplint, trayent soldats de un pilot arrambat á la paret, los buyts que las balas francesas feyan entre 'ls dels carros. De tant en tant, un «¡ay!» ó un soroll sech seguit del remor de una pedra al caure á terra: era algun cap de teula petat per alguna bala. Ja la flamarada de la descárrega pintava las casas de bermell com en un dia de foch; já un soroll com lo de la rovinada venint de la part del rieral tot ho aixordava... En Bialò que 'u savia perque á Barcelona mes de dos y tres cops havia vist fer

exercici á la tropa, deya á sa mare qu' allò era la cavallería... Mes lluny ressonava lo canó, braviu, potent com lo tró, y de tant en tant, si paivagavan aqueixos estrépits, la calmosa y acompassada ramor del mar estenent sas onas sobre la platja, donava á tan horrible quadro lo contrast mes viu qu' esmaginarse puga... ¡que trist era tot aixó vist á la claror de la lluna!

De sopte una cridoria inmensa seguida de centenars de descárregas envahí lo poble y 's va veure als que hi havia al cap del carrer recular poch á poch en un principi y apres fugir corrents cap al rieral, seguits de una vintena de dragons que ab la qua del casco volejant y sabre en má los encalsavan renegant com endimoniats. Al peu de la finestra, hont era en Bialó un dels de cavall va bambolejar y posantse la má al cor, llansant un «¡ay!» caiguè estés sens dir cap mes paraula. Los altres seguiren carrer avall, sabrejant tot lo que 'ls venia á tom.

Bialò guaytá á sa mare, y haventse comprés los dos sens dirse paraula, cap á la entrada feren via.

No trigá molt á sentirse grinyolar los golfos de la porta del carrer, y apres d' haver tret pri-

mer lo cap en Bialò, segur de que aquell estava net, ixquè acompanyat de sa mare. Abdòs s' atansaren al que jeya, era un oficial francés. Lo cavall s' havia tornat á posar dret y ab lo cap baix flayrava al seu amo. En Bialò agafá al nafrat pèl cap y sa mare pels peus, y si be ab pena á casa seua l' entraren. Un xich apres va sortir novament lo mariner y agafant per la brida al cavall se l' entrá tambè cap á dins. La porta va tornar á ser tancada y en lo carrer regná la quietut de la mort, sols interrompuda per la ramor llunyana de la feresta lluyta.

II.

Era á punta de dia quan en Bialò alsantse de la llar y pujant dos esgrahonets, obrí una porta que, al costat de la pastera, hi havia pintada de blau.

Aquella porta donava pas cap á dins de una xica cambra, aclarida per un baix finestral que obria sobre un xich hortet mal cuidat y humit, lletjesa que feya ressaltar mes y mes la verdor y netedat del del vehí. Oh! es que allí hi havia una noya de setze anys, alta, moreneta, d' ulls

negres y boca pintada com la flor del carmesí, que ho conresava y per cert que, molts de cops ho havia contemplat en Bialò, sospirant sovint sovint y de baix en baix.

Ara be, en aqueixa cambra y damunt de un mal catre y espellifada márfega, jeya l' oficial de cavallería, groch com una cera y brut de sanch tot lo pit.

Al entrar lo mariner, alsá 'l cap.

—Ah! sou vos?--diguè.

—Sí, ¿com vos trobéu?

—Sino fos la set que 'm devora...

—Haveu acabat l' aiga de la escudella?

—No me 'n queda gota.

—Ja 'us ne durè mes.

Y en Bialò agafá una escudella de fusta é ixquè.

Mentres l' omplia d' aiga clara, sa mare que venia de fora, se li atansá y baixet, baixet:

—Sabs, la Grossa?--li va dir á la orella.

—La del cantò?--preguntá lo mariner.

--La mateixa. Ja es rica.

--Ca!

--Sí, sí. Tot m' ho ha dit en Jaume, que tambè n' ha pellucat un bon xich. Oh, quina llásti-

ma! Si tú no fosses tan mandra, prou forem també richs ara nosaltres.

—Y donchs?

—Sí, sí, prou ne fòram bona pila.

—Es que no podem serho encara?

—Oh! ara com ara ja no es tant senzill.

Lo mariner arronsá las espatllas y comensá á posar aiga á la escudella del ferit.

—No véus,—murmurá la vella,—si tú t' haguesses espabilat mes, haurias eixit fora y... dels que moren alguns n' hi ha de richs... La Grossa, te un rellotge, tot d' or, mes preciòs!

—Pero d' hont l' ha tret?

—De la butxaca d' un que jeya... Lo dels morts es de qui ho troba.

—Alabat siga aquest moment... Ara vos he entés. Teniu rahò; pero un hom te tantas caborias que no pensa en tot. Veurém.

Y dihent això, altre cop, ab la escudella plena d' aiga, se 'n torná á la cambra del oficial.

Aquest al sentir sos passos alsá 'l cap y ab la má dreta prenent la escudella, de correguda se va veure tota l' aiga.

—Vos pot fer mal, si bevéu tant—va dirli en Bialò guaytantsel' de fit á fit.

—Tenia tanta set! Ara 'm sento millor. Diguéu, los meus ¿hont son?

Bialò estava encantat mirantsel'.

—Hont son los meus?—repetí l' oficial.

—Ah!—feu lo mariner fixantse en las paraules que li acabavan de ser ditas.—No 'u vulláu saber.

Y prenguè un ayre de compassiò. Un bon observador n' haguera dit fals y algú que s' hi haguès fixat mes, hauria vist que pèl cervell del mariner hi ballava alguna mala fal-lera.

—¿Hem perdut?

—Y molt nos ha de costar de amagarvos, perque 'ls nostres no 'us trobin.

—No pot ser, no, no hem perdut. Al nostre general may ningú l' ha fet recular.

—Fins avuy. No cridéu. Si 'ns sentissen, no 'us quedaria pas un minut de vida.

—Ah! es ben trist!

—Y apres d' un ratet de quietut, lo nafrat mig aixecantse apuntalat en son colze:

—Mira—va dirli—jo no vull morir. Sò jove; tinch una estimada y no 'm faltan bens de fortuna. Tú no sabs lo qu' es deixar lo mon quan se tè tot això!

—Sí, pero tot això ho podéu perdre ab un crit, ab un imprudent que tregui 'l cap per dalt de la paret d' aquell hort... per la cosa mes ténue.

L' oficial llavors agafá per una de las mans al mariner.

—Sò rich. Sálvam y no patirás de fam may en la vida.

—Jo sí que no hi puch fer res, pobre de mí, com no siga comprometrem' si saben que 'us he escondit.

—Tens por de fer una obra de caritat?

—Por, no; mes á vos tampoch 'us agrada gayre pensar en la mort.

—Sálvam y tot lo que tinch es teu.

Lo mariner hipócritament alsá 'ls ulls cap al cel.

—Prou ho voldria...

L' oficial seguia ab los ulls tots los séus gestos:

—Mira, ab lo rellotge y l' anell que duch y lo que 't darè d' aquesta culebra que 'm volta 'l cos, ne tens prou per ferte un barco y ser patrò.

Bialò no va respondre res, la seva cara al sentir ests mots va pendre una expressiò sinistra.

—De veras?—preguntá,—abalantsanse cap al oficial.

Aquest se feu enrera horrorisat al veure la cara del home de mar, que ab los ulls saltantli de las concas y las mans trémolas agafá al pobre nafrat y... l' escanyá, tot barbotegant:

—No 'n tinch prou ab lo que 'm darás, ho vull tot, tot será meu: axó y 'l cavall y lo de la motxila, renegat de Deu, vesten al infern á parlar gabaig.

Mes á sa última paraula s' hi juntá un horroròs crit d' esglay que venia de part del hort de la vehina.

Bialò deixá al cadavre y corregué cap al hort vehí y guaytá dins... No hi havia res.

III.

Ja feya tres mesos de lo que 'us he esplicat; en Bialò tenia un barco nou, feya diners, la casa estava ben moblada, la cuyna neta, los llits ab bons matalassos y un bon cavall rodava la sinia del hort, perque ara en Bialò tenia un bon hort comprat al vehí del costat. No havia pres muller perque la qu' ell volia, no s' hi ha-

via avingut y fins semblava que 'l véurel' li fes mal; donchs mes d' una y de dos vegadas sent ell al hort seu y havent tret lo cap per damunt de la paret per donarli lo bon dia, la pobre donzella havia caigut en basca. Pero axó era un contratemps, com qualsevol altre: veritat es que tampoch filava gayre be ab los del poble, pero ¿qui fa cas de la gent? ¡Es tant envejosa! Com que era rich, los altres no 'l podian veure.

Axís es que, quan ell anava al hostal, tothom n' eixia; los altres patrons li deyan lo Judas, y tot ¿per qué? Perque lo seu barco era 'l mes nou y 'l mes caminador, com que feya tres viatges, al temps que 'ls altres no 'n feyan sino dos.

Li havian llevat també un gros fals testimoni. Deyan qu' havia escanyat un hoste. Ell! Y quan li van llevar? Justament ara que cada dia anava á missa y feya caritats á tots los pobres y passava 'l rosari á bordo ab lo mariner qu' havia llogat perque 'l ajudés en sos tráfechs. Res, dir de la gent. Enveja.

Ara be, una tarda havent enrotllat la sirga, se 'n tornava ab lo cap baix cap al poble, quan al passar per bora la taberna, li va semblar que cantavan. Com feya temps que estava

trist, va voler alegrarse y s' hi va ficar. Cosa estranya, los altres no 's van moure y seguiren cantant. Era una cansó molt trista de tonada, la cantava un patró jove y 'ls altres l' acompanyavan al responement ab picaments de mans.

En Bialó, se va quedar derrera de tots y escoltá.

Lo patró que la cantava al véurel feu una senya al del costat y seguí cantant la tornada acompanyat de tots los demés.

Ja quan era petitet
lo seu pare 'l castigava,
lo mal viure qu' ara 'n du
de petit ja 'l senyalava.
Un dia ne va hostatjar
un soldat que rich estava
l' havian nafrat al pit
y per moments s' escolava,
pera robarli 'l diner
sense cor l' assessinava,
l' escanyava sobre 'l llit,
sobre 'l llit hont reposava.
Malhaja qui n' ha parit
un fill ab semblants entranyas!
Ab los diners del soldat
un barco nou se comprava
y, encara que brut de sanch,
ab or de lley lo pagava.

Bialó al sentir axó, groch, mut, febrosench,

esverat fugí del hostal y feu via cap á casa seva.

Tots los cantadors lo guaytaren, y 'l que duya 'l compás:

—Malehit de Deu ets y serás! Ves allá vergonya del poble—va dir aixecant lo puny clos y guaytant de rehull al mariner.—Ell! ell es qui 'l va matar! Pobre oficial! Perque encara que era francés, parlava catalá com nosaltres... era de Perpinyá... y en fi qui mata al hoste no mereix perdó de Deu. Malehit, malehit! Poch sabs tú la que Deu te déu tindre reservada. La pobre Maria que per casualitat ho va veure, encara 'n gemega y may més tornará á ser lo que era. Bah! Ja la veyéu. Prou tothom sab si avans tenia las galtas mes rojas ó no.

Pero en Bialó ja no 'l sentia.

May mes ningú del poble va tornar á veure al mariner. Sols, sí, s' deya que si s' havia tornat boig.

Sa mare morí de mala mort.

Lo barco va cambiar de patró.

La casa va tenir un nou amo. Semblava que la ma de Deu pesant com una llosa de plom sobre aquella familia, n' haguès esborrat fins lo recort.

IV.

Ara fará uns deu anys trobantnos á Tarragona jo y mon amich Remí anarem á festa major al poble de Vilaseca.

No hi anavam per veure cap moniment, ni á cercarhi cap tradició, ni tampoch perque fos ell espill d' alguna especialitat ja en llenguatge, ja en trajo, res d' aixó s' hi troba; pero si 'ns hi duya l' afany de presenciar una d' aqueixas pantominas populars qu' allí s' conservan ab tota la grotesca naturalitat dels primers temps en que foren inventadas. Nos havian parlat del ball de *Rosaura* y del d' en *Serrallonga* y nosaltres voliam veure aquells personatges coberts d' antiquelas y casacas de tot tall y de tot temps. Voliam contemplar d' aprop aquells diables de las petadoras carretillas y cuas desvergonyidas... Res, aficions d' home desfeynat.

Nos trobavam donchs á la plassa major, quan de sopte 'ns cridá l' atenció un home vell segut á las escalas de l' esglesia tenint á sa falda á una noya rossa com un fil d' or y aixerida com un pésol.

Al veure que me 'l guaytava un dels bordegassos que tenia jo aprop meu:

—«Es l' avi!»—va dirme, com si ab aquestas paraulas ne tinguès prou per saber qui era.

Però una dona que ab los rosaris á la ma, cap á la esglesia anava, al adonarse de ma curiositat, exclamá:

—Senyor, vol que li diga qui es, es un pobre orat que viu de recaptes. No se 'l sol veure gayré pels pobles; mes com á n' aquí hi ha una noya —tè ja la du sobre,—que n' está enamorat, tres per dos hi ve y li du cosas... Oh! la túnanta! No 's descuida may de anarli al darrera demanantli una admetlla, ó una nou. Es un diablet! Ell l' estima! Verge santíssima! per ella 's deixaria llevar un dit de la ma!

Jo poch á poch havia anat acostantmhi, de manera qu' aixís que rompia la cobla jo ja 'm trobava aprop del vell y de la noya.

La devota s' havia ficat á l' esglesia. Lo meu amich me seguia sense dir res.

L' avi al veurem alsá 'l cap y mig rient torná á fer festas á la noya:

--Angeleta,—li deya,--demá aniré á Reus ¿qué vols que 't duga?

Y la noya responia:

--Una coca.

--Be, ¿y res mes?

--Ensucrada... Pero ¡ey! no m' enganyis, perque l' altra dia 'm digueres que 'm durias una pansa de Cambrils y no me l' has duta.

--Qui sab!--feu l' avi.

Los ulls de l' Angeleta al sentirlo lluhiren d' alegría.

--Ah! sí?--exclamá--dónamela! dónamela.

Y comensá á escorcollarlo sens punt de repós.

L' avi reya y ab una ma la deturava, mentres ab l' altra amagava lo rehim derrera sa esquena.

La noya no 's cansava de buscar, ni ell de riure.

Jo 'm mirava de fit á fit aquell home é involuntariament una veu interior me preguntava á mí mateix:

--Es possible qu' aquest home siga boig?

Lo meu amich no deya res, pero crech que devia pensar lo mateix.

Un crit de la noya 'm feu eixir del meu parament.

Havia atrapat lo fruyt que s' amagava l' avi y gra per gra se 'l estava ja menjant.

Jo 'm vaig treure una moneda de la butxaca

y vaig posarla al costat del pobre vell sobre lo esgrahò de pedra hont seya.

Quan me n' anava una paraula de la Angeleta 'm deturá en sech.

--«Vaja, avuy te cantaré una cansò»--havia dit. Jo sempre so estat aficionadíssim á las cansons, sobre tot á las de la terra, com que 'n sò arreplegat una bona pila. L' esperansa de recullirne una de nova, 'm privá de allunyarme de aquell indret.

--Be, canta,—li feu l' avi.

La noya acabá de menjarse tranquilament la pansa, llensá la rapa, va fregarse tot mig rient las mans com si se las espolsés, y apres...

--Escolta,--diguè--ara va la cansò; pero si no 'm dus la coca de Reus, may mes te 'n cantarè cap.

--Sí, sí, ja hi pensarè.

--Ensucrada y tot.

--Ensucrada y tot.

--Donchs be, ja que m' ho promets; perque, m' ho promets ¿no es veritat?

--Sí, filla, sí.

--Oh! ho dius rient y aixís no val; tens de posar la cara sèria.

L' avi 's formalisá lo possible.

—Y ara?—va preguntar á l' Angeleta.

—¿M' ho promets ab aquesta cara?

--T' ho prometo.

--Donchs escolta--y comensá aixís:

Ja quan era petitet,
lo seu pare 'l castigava,
lo mal viure qu' ara 'n du
de petit ja 'l senyalava.
Un dia ne va hostatjar
un soldat que rich estava,
l' havian nafrat al pit
y per moments s' escolava,
pera robarli 'l diner
sense cor l' assessinava ,
l' escanyava sobre l' llit,
sobre 'l llit hont reposava.
Malhaja qui n' ha parit.
un fill ab semblants entranyas!
Ab los diners del soldat
un barco nou se comprava
y encara que brut de sanch
ab or de lley lo pagava.....

Un crit horrorós del avi, trencá en sech la cansò de la noya que rompè en un plor seguit y me sobresaltá.

Groch, ab ulls que li saltavan de las concas, sens barretina, trémol y espumejantli 'ls llavis...

--Tú tambè?--exclamá ab veu ronca y agitada,--¿tú tambè? Y jo que t' estimava tant! --y 's posá á corre com un llamp cap á fora del poble.

Jo 'm vaig quedar fret y sense saber lo que 'm passava.

Dos dias desprès van trobar lo seu cadavre en la costa de Salou.

Lo meu amich que 'l va voler anar á veure, diu que, al tractar de saberse qui era, un vell pagés va respondre al jutge, que aquell mort era un home de mar, vehí de Caldetas d' hont faltava feya ja molts anys, tingut per boig y nomenat Bialò.

LA FILLA
DEL ARGENTER

LA FILLA DEL ARGENTER.

(DE CARLES LAFONT)

Un jove de gentil posat, ánima bona y millors fets, ab mans enguantadas y bigoti cargolat sobre 'ls llavis, entrá un dia á casa del argenter Mestre Alain y li va dir:

—Mestre; un secret. Jo 'm vull casar, es un capritxo ¿mes que hi faré? L' amor se 's entrat á la ánima meva. Vos sou un destre argenter, y 'us vinch á encomanar las joyas de ma nuvia. ¿Sabéu vos qui sò jo? Al morir un meu oncle me ha deixat prou, gracias á Deu, per viure com peix al ayga; no escassejéu donchs res, féu que sigan sens parella. M' agrada 'l diamant, me

agrada 'l rubí, sobre tot las esmeragdas: enllestiu aviat l' agulla y las arrecadas.

La filla del argenter s' estava sentada en un racó, ab sos hermosos ulls fixats en un brodat que feya; mes aixis que sentí que 'l jove deya que 's casava, no doná pas ni un punt mes: tristeta á sí mateixa 's deya:

—Oh ¡fassa Deu que digna sia d' ell aquella á qui ell ayma! Que 'l cel lo llumine en son camí. ¿Perquè, perque es tan rich y tan gentil? Si fos pobre, malaltís, desconegut, menyspreat, hauria pogut pensar ab ell!

Passats vuit dias lo jove torná á la botiga. Mirá las joyas y li agradaren.

—Eixas flors ab rubins me plahuen,—digué;—aquests anells de brillants son una perfecta obra, mes ab aixó no n' hi ha prou: per lo que 'm sembla, m' aymada es lleugereta y li agrada lluhir, aixó es un gust y no li puch criticar: féume donchs una garlanda per voltar son front y dos manillas completarán lo tresor de est arreu.

Desde 'l seu racó la filla de l' argenter que ho sentia tot baixet, baixet deya:

—Ah, li agrada lluhir! no l' estima pas; será una dona boja y vana. Ja 'm sembla que no

serán pas felissos. Ab tot ella sí qué ho será; tindrá joyas de reyna.

Al cap de vuit dias torna 'l galant.

—¿Ja es tot acabat? Esta be ¡oh quins joyells! ¡Com brilla tot! Emperó avans de donarlhi voldria veure l' efecte que farán. ¿No s' ho podria emprobar la vostra hermosa filla? Sos cabells son preciosos; poséuli aqueixa garlanda; poséu, á son ben rodonit bras, eixa manilla; vostras perlas tenen bonas ayguas; poséuli aquestas arracadas. Mes ah! que veig ¿donzella, ploréu? ¿Vos canso, potser? Ja está feta la proba. Prou m' ha costat; mes jo la volia fer per coneixe ton fons. Agna, ets tu la qui jo estimo y ab tu 'm vull casar. Si aquests joyells t' agradan, quédatels, ma aymia, y digas, digas aviat lo jorn en que davant de Deu podrè donarte lo dols nom de esposa meua.

Y mestre Alain, son pare, tot mig rient va dir:

—Demá.

LOS

DOS ESPURGADORS.

LOS DOS ESPURGADORS.

(IMITACIÒ)

En Remí y en Boy, dos espurgadors, son al bosch qu' espurgan pins.

En Remí, llarch de mans, ha finit sa tasca, lo pobre Boy encara te de espurgar un pi bort de molta alsaria y farsit de brossa.

—Si 'u vols—diuli en Remí—t' ajudarè, perque la fosca de la nit se n' entra depressa, depressa, y si l' amo venia y 'ns trobava tan tart encara aqui, potser nos renyaría.

—Prou t' ho agrahirè si m' ajudas, tant mes quant tinch la noya malalta, y la dona, si trigo, no podrá enllestir lo sopar: perque la pobreta Roser no 's pot deixar sola poch ni gayre.

—Es la gran?

—No, la tercera... y 'ns te una mala passa. Lo xerampiò.

—Estás ben posat y tenint de viure del jornal encara mes.

—Ja ho pots dir.

—T' ajudarè, t' ajudarè. Vaja, fesme lloch.

Y 's posan á espurgar.

—Es ben alt aquest pi ¿no es veritat, Boy?

—Es lo mes alteròs de la pineda, y al marge del single que fa rodar lo cap.

Y destralada va, destralada ve, 'n passan tanta feyna que ja son al cim.

Tot d' un plegat la branca hont son cruix, se peta y abdos cauhen, no mes tenen temps de agafarse á una ginestera del peu del arbre. Los dos se hi arrapan ab la desesperaciò del que sent la flayra de la mort aprop seu.

Los seus peus balandrejan sobre l' abim.

—Remí, som perduts—diu Boy,—no hi ha remey. La ginestera sento que va 's descalsant, no pot aguantar tant de pés.

Llavors en Remí:

—Boy, veig que un dels dos ha de morir. Jo sò

dlter, no faig falta á ningú orfe com sò; tu tenso ona y fills, tu has de viure: prega per mí.

Y deixant anar la ginestera cau al fons del abim, aixis que un pastor al sentir los crits dels espurgadors, corrent arribava á punt per salvar encara al pobre Boy.

Al mas d' aquest cada dia se resa una part de rosari per l' ánima de 'n Remí.

¡Ditxòs qui puga fer actes consemblants, donchs per ells obertasli serán las portas del cel.

LO QUENTO DE LA COL.

LO CUENTO DE LA COL.

Una vegada era un jove que s' anomenava Joan. Un dia, aquest Joan, diguè á sa mare:

--Mare, donáume una col.

--Y ¿que 'n farás?

--M' hi farè la sort.

--Fuig d' aquí, boig.

—Mare no so boig, no: donáume la col y res mes.

--Vétela aquí.

. . . .

Joan se 'n va ab la col. Arriba á la porta d' un mas, quan comensava á ser fosch.

—Bona nit. ¿Nos deixariau dormir en lo portxo á mí y á la col?

--Y ¿perqué no?—responguè l' amo del mas.

Joan se 'n va á dormir á la pallissa, deixant la col á son costat.

Al sant endemá las gallinas, avans de despertarse 'l xicot, s' adonan de la col y en un tancar y obrir d' ulls se li menjan. Despértas' lo Joan á temps y véu com una gallina está picotejant lo trontxo: llavors desesperat s' alsa y se 'n va á trobar l' amo. Aixó li diu:

—Vostras gallinas se m' han menjat la col... ó 'm donáu la gallina mes grossa ó sino 'us cremarè la masía.

—Calla, malehit! ¿Qué dius ara?

—Lo que sentiu. Vull la col ó la gallina; ósino...

L' amo tinguè pòr y li doná la gallina.

. . . .

Joan se 'n va ab la gallina. Arriba, á una bastida, cap al vespre.

—Bona nit! ¿Me voldriau deixar dormir aquí aquesta nit á mí y á la gallina?

—Y ¿perqué no?—respongué l' amo.—Tú dormirás al estable: y ta gallina s' estará ab las nostras.

—Oh, no! Si no 'us sab mal, voldria que ma gallina passès la nit ab vostres porchs.

—Bè, que hi passe la nit.

Portan la gallina al corral y Joan se 'n va á dormir al estable.

Al endemá éll se lleva de bon matí y se 'n va á la cort. Busca d' aquí, busca d' allá, la gallina no hi era! Llavors se 'n va á trobar á l' amo y li diu:

—Los vostres porchs se m' han menjat la gallina, ¿ho entenéu? Pus bè, vull lo mes hermòs dels vostres tossinos ó sino, mestre, 'us los enmatzinarè tots.

—Bergant!

—No hi ha bergant que hi valga. Vos he dit ja 'l que volia. Y sino...

Lo mestre tinguè pòr y li va dar lo porch.

. . . .

Joan se 'n va ab lo porch. Arriba á una gran bastida al ser entrada de fosch.

—Bona nit, nos voldriau donar aculliment á mí y á mon porch?

—Y ¿perqué no? Prou!—respongué l' amo.—Tú dormirás ab los mossos y ton porch ab los nostres.

—Oh, no! Sino 'us sab greu, voldria que mon porch lo posasseu ab vostres bous.

—Lo posarém ab los bous.

Posan al porch al estable y 'l xicot se 'n va á dormir ab los mossos.

Al endemá, Joan, se lleva ben de matí y corra al estable pera recullir son porch; mès ¡adèu siau porch! los bous á banyadas l' havian fet malbè.

Joan se 'n va á cercar l' amo.

—Vostres bous,--li diu,--han destrossat mon porch. O 'm donáu lo mes hermòs bou de la bouada ó sino 'us los embruixarè de manera que no 'us ne quedará cap de viu.

—Qu' enrahonas, sach de verí!

—No hi ha mes. Ja 'us he dit lo que vull; sino...

Lo bon home tinguè pòr y va darli 'l bou.

. . . .

Joan se 'n va ab lo bou. Troba á un enterramorts qu' anava á soterrar lo cos de una morta.

—Bon home,--li diu,--¿voldriau cambiar aqueixa morta ab mon bou?

—Mala ánima!--responguè l' enterramorts,--¿aquest es modo de burlarse d' una cosa tan sagrada?

—No me 'n burlo. Si ho voléu, cambiarém.

—Cambiém.

Joan se tira la morta á las espatllas y camina que caminarás arriba á un castell per hont passava una gran siquia. ¿Qué fa, Joan? Deixa la morta á bora de l' aiga: á una má li posa un moçador y aprés l' agenolla y la deix ajupida com si estès rentant.

Aixó fet, entra al castell.

. . . .

—Bon dia! ¿necessitariau un bon jardiner?

—Sí,--respont lo senyor del castell.

—Sí 'ns voléu llogar, jo y ma muller 'us servirém de bona voluntat.

Fan pactes y s' avenen. Quan arriba l' hora d' esmorsar, Joan deix la feyna y s' asséu tot sol á taula.

—Y la vostra dona,--li pregunta l' amo--¿hont es?

—Ay, no me 'n recordava!--contestá Joan.--Es aquí á la siquia que 's renta la roba.

—¿A la siquia?--pregunta la filla de la casa que allí s' estava.--Vaig á cridarla.

—Anáu.

La donzella corra cap á la siquia y aixis que véu á la bugadera la crida:

—Eh, bona dona! ¿Que no veniu á esmorsar?

La morta ni sisquera 's belluga.

—Eh! eh! Qué no veniu á esmorsar?

Res.

La filla de la casa se 'n torna al castell y diu á Joan.

—He cridat vostra dona y no m' ha respost.

—Ah, Dèu mèu! m' havia oblidat de fervos present qu' es sorda. Ja la podiau cridar un any de carrera, que no 'us hauria pas tornat resposta! Es sorda com una campana. Si voléu que 'us senti devéu tocarla de la espatlla.

La noya hi corra: la toca per la espatlla y..... ¡pataplum! la morta cáu á la siquia.

—Ah! socòs! socòs! la dona s' ofega!,—crida la donzella tota esglayada.

Joan compareix arrencantse 'ls cabells.

—Malaventurada!—diu aixís qu' arriba.—Havéu ofegat á la meva muller! ¿Qué será de mí? ¿Quina sort es la meva? Sò perdut!

Al óure sos crits tots los del castell hi corren y l' enrotllan.

—Senyor,—diu al últim—Joan—dirigintse al amo del castell ab veu terrible,—vostra filla ha anegat á ma muller; pus bè, dáume vostra filla per esposa ó sino vaig á avisar la justicia.

Lo senyor s' espantá y li dongué. Joan se va casar ab la donzella y quan aná á cercar á sa mare pera durla á sas bodas, li dix:

—No 'u veyéu! ¿Que 'us deya? Ab la col que me vareu dar he fet ma fortuna.

LO VIATGER.

LO VIATGER.

(DE C. LAFONT).

Per la carretera de Alsacia hi fa via un pobre vellet; la jornada es fadigosa y la ciutat encara es lluny. Deixat anar sobre 'ls coixins de un ayrós carruatge passa un rich ab ergull y sense penas.

—Senyor,--li diu lo bon vell,--estich fadigat, deixáume seure al costat vostre, un ratet y no mes.

—Mon carruatge es per mí,--respont lo rich,--y m' agrada anar sol; féu, féu vostre camí bon home. Als pobres los hi faig caritat (y per cert bè se 'l que 'm costa) mes ja may los prench per companys de viatge.

—Tú,—li contesta 'l vell,—no fas lo que déus

fer; pensa ab lo penediment, perque avuy morirás.

—

Lo ayre s' escalfa y una negra tempestat apunta al lluny del lluny: lo pobre vell camina poch á poch y tot caminant véus' aquí que encara troba una carreta. Un pagés la mena cap á son poble.

—Pagés,--diu lo pobre,--ja ho veyéu, jo so vell: anant per eix mal camí me afadigo: per pietat, voldríau durme á dalt de vostra carreta fins á n' aqueix poblet de aquí aprop?

Respont lo pagés ab grèu:

—Tinch que dirvos «no», perque vinch de fira y duch lo carro plé de mercaderías. Mon cavall camina ab molta pena, cada pas que dona me sembla que será l' últim. Si li ajunto 'l pés vostre, ja ho podéu coneixer, lo pobre animal caurá mort avans de donar trenta petjadas. A vostre cor ho demano, digáu, ¿déch sacrificar á n' aquest pobre animal?

—A tú,--respont lo vell,--conech que 't dol no poderme socorre, veig que tens una ánima sensible, mes per aixó, no 't mancará un cástich: la tempestat que ve desfará ta cullita.

Lo pagés passa tot conmogut, y, sens mirar al pobre vell, s' allunya ab lo cap baix.

—

Véus aquí que véu per la mateixa via un carretonet tirat ab molta pena per un ase mólt magre. Lo guia un home molt entristit. Lo vell se hi acosta, y li pregunta, ab véu dolsa, si 'l deixaria muntar dalt del carretó. Lo home mirantlo, li respont:

—Com vos planyo! A vostre edat anar per las carreteras, bon vell, aixó es massa! Es cert; necessitéu ajuda. Vamos, atúrat Xarlet. Aixécat' Catarina, y surt del carretó. Bon home, esta es ma muller; fa quatre mesos que la pobra está malalta y s' enflaqueix sense saber perque: es molt doloròs veure patir tant; mes que hi hem de fer, sino péndre paciencia. Dèu quant castiga bè sab perque ho fa. Ella ja s' ha conformat á anar al hospital; allí la porto; ja sabéu perque estém tristos. Xarlet no 'ns podria arrossegar á tots dos; pujau donchs vos, bon vell,

á vos 'us convé mes que á nosaltres; jo, ja li donaré 'l bras á Catarina, la alegría de podervos fer est favor li dará forsas per caminar.

—Oh parella virtuosa!—va dir lo vell—en vostra vida sols s' hi vèu misericordia y ternesa, y en vostre cor, sobrehix la caritat. Benehits siau! Fill mèu, tórnaten á casa; des de ara á ta dona li revè la perduda salut; y los favors de Dèu, que pensará sempre ab vosaltres, caurán sobre vostres cors com una dolsa pluja. Recordéus de mí: jo visch dalt del cel.

Y, al dir aquestas paraulas, lo bon vell va desapareixe.

Llavors los dos pagesos, mirant á terra, adoraren al autor de aquell diví misteri, y se 'n tornaren á casa tots plens de nova vida; perque ells eran parella aymada y beneyta pèl Dèu que castiga y consola.

L' HOME CALVO

L' HOME CALVO.

Una nit de Dezembre del any 184... nos trobavam reunits en lo café del teatre de Montsiò (que ja torna á ser convent), mos amichs Tió, lo aplaudit autor dramátich, Pelegrí, comerciant y jo. Era un dia d' estreno de ópera y la gent hi estava apretada. Quin temps era aquell! Cert que 'l teatre era xich y 'l llum escás y 'ls artistas ab prou feynas podian anar; mes que 'us dirè, aquell teatre tenia un aspecte tan casulá que un s' hi trobava com á casa y tothom s' hi feya conegut. Alló era una tertulia. Cada dia 'ls mateixos y sempre de bon humor: may escassejavan los contets de vehins y murmuracions de bona lley que fan esclatar la rialla fins en los llavis menys avesats á riure. Jo no he passat temps millor qu' aquell.

Ara be, aquella nit feyan lo *Guillem Tell*... ja podéu pensar com anava; empero de picaments de mans no 'n demanéu mes. Y es clar! los artistas novençans se tenen d' encoratjar. Aixís los petits se fan grants. Prou algun d' ells ho demostrá arribant á ser ab lo temps, com ha sigut, un dels baixos de fama y rotllo.

Era lo segon entremig y 'us trobavam al café. La taula en que estavam sentats jo y mos amichs, era de mes cabuda; que las altras; mes no se perque ningú sino nosaltres s' hi havia assentat.

En Tió, lo ardeat poeta tortosí. (gran cap y millor cor) tenia al seu davant un café; Pelegrí saborejava una copeta de conyach; y jo, que sols havia begut un vas d' aigua ab un bolado, fumava un cigarret, tenint lo cap apuntalat en lo espatller del banch qu' era empotrat á la paret y cobert de pell negra plena de clin.

La nostra conversa animada en un comens. esllanguintse poch á poch havia finit per ser freda y se podria dir acabada del tot, si no hagués sigut en Tió que llegint ab veu baixa un diari, de tant en tant s' entussiasmava recitant ab veu forta lo que mes plahent li era del que llegía.

De cop deixant en sech lo diari sobre la taula y dirigintsem' á mí, 'm digué:

—Home, ¿has vist aquell senyor vell del palco número 3?

—Vols dir aquell calvo?—li vaig respondre.

—Lo mateix.

—Sí, l' he vist. ¿Per qué m' ho preguntas?

—Y has vist aquella noya que estava sentada al seu costat?

—La rossa?

—Sí, la rossa.

—L' he vista.

Nostre amich Pelegrí, á qui la quietut nostra havia acabat per fer agafar son, estava fent bacaynas al nostre costat sens cuydarse de que 's trobès en un lloch públich. Era home de negoci! Tió, despres d' haverme dit aquellas paraulas, enmudí de nou. Jo tinch un natural si fa no fa curiòs, ¿dech manifestar que m' havia encuriosit lo meu amich, parlantme del home calvo y de la noya rossa? Crech que fora per demès. Aixís fou com, veyent qu' ell no trencava la quietut, vaig ser llavors jo qui entaulá conversa.

—Digas—vaig fer—tú m' has parlat del home

calvo y de sa companyona ¿per qué no 'm dius dels dos lo que de segur ne sabs?

Ah!—responguè ell—no tot lo que un sab se pot dir.

—Per qué no?

—Per qué?... perque no sempre es ocasiò de dirho.

—No es ocasiò ara? No estem sols? No som tots amichs?

—Som amichs, es cert; mes no estem sols. Y sino vès qui ve cap aquí al nostre encontre.

Girí 'ls ulls vers l' indret qu' ell m' assenyalava, y ab gran sorpresa meva, vaig veure al home calvo, donant lo bras á la noya rossa.

Aquell home tenia una cara magristona, ulls fondos y molt vius, y un nas aligueny; un bigoti poblat, pero no del tot blanch encara, casi lli tapava 'l llabi de sobre.

Al veure á Tió deixá del bras á la noya y, corrent cap al meu amich, hi encaixá ab força y ab certa familiaritat, no despullada de finas maneras.

—Mio caro!—exclamá—¿Voi? Comme ne so contento di vedervosi

—Vi portate bene?—li feu de respòs mon company, al qui no creya jo molt fort en la llengua del Dant.

—Non mi sento male... Troppo caldo è niente de più.

Y desseguida un y altre comensaren allí una conversa en llengua que no era de casa, conversa en la qual de tant en tant s' hi barrejava la noya, ab una veu d' angelet encisadora.

Mon amich los convidá á pendre alguna cosa: mes ells no aceptaren res, dihent que ja havian près, y com en aquell punt la campana senyalava que 'l ters acte estava á punt de ser comensat, se despediren per tornarsen al seu palco.

Jo desperti al comerciant que res d' això va oure ni veure, y mentres tots tres nos dirigiam cap á los nostres humils assientos, á cau d' orella aixís parli al meu amich.

—Tú sabs qui es. Es conegut teu. Aquestas personas se 'm presentan, no se perque, misteriosas. De segur que tú 'n sabs quelcom. Cóntamho.

—Curiòs!

—Sí, ho confesso. Ne sò. Prometem que me ho contarás.

—Be, promès.

—De veras?

—Paraula.

—Quan?

—No 'n tens prou ab saber que t' ho contarè?

—No. Vull saber quan.

—Demá dematí, si vens avans de que jo surti de casa; perque no sent aquella hora, totas las altras las tinch donadas. Lo meu drama 'm porta un tragí!

—Se t' estrena aviat?

—La setmana entrant?

—Sí? A veure si fará efecte.

—No 'n te de fer. Sobre tot allò de

acerca, perro del rey! (1)

ne fará moltíssim; aquella escena, si veyas en Mate com la fa y la diu. Y no solament allò, sino las décimas del quart acte y lo final del segon... Vaja ja 'l veurás! ja 'l veurás!.....,

Y l' orcquesta ofegá sa veu.

Lo meu amich era una ánima ardent y un

(1) «Generosos á cual mas» drama en 4 actes.

cor entussiasta. La vanitat y l' amor propi no savia lo qu' eran; pero això sí, potser cap altre poeta estava mes namorat de sas obras. Namorament que tothom respectava, perque sobre ser motivat, era de bona fé. ¡Quan injusts han sigut ab éll alguns dels que li foren companys! ¡Ab quants menys fonaments alguns de aquell temps passan per poetas de valer!

Jo no 'm planyo sino de que totas sas obras sian escritas en llengua forastera. ¿Com nos encisarian ara sas estrofas si las haguès escrit en catalá! Pero qué hi farem! Sian ab la llengua que 's vullan, sos versos serán sempre rodons, dolsos y sentits!

Pero deixem al amich y tornem á la nostra historia.

Haviam quedat en que al endemá matí l' aniria á trobar avans de eixir ell de casa seua y no hi vaig fer falta.

—Vaja, ja sò aquí, á veure si 'm tens paraula. Cuyta,—fou lo primer que li vaig dir.

—Cumplirè la paraula: mes avans dèixam acabar de corretjir estas provas que m' ha enviat l' editor del drama.

Jo esperí, prenent una cadira de brassos, seyentmhi ab comoditat, encenent un cigarro y

considerant la cara del meu amich que, certament, coemensava á ferm creure un trist desenllás per la crua malaltía que 'l migrava feya temps.

Al últim finí la tasca 'l corrector y jo poguí satisfer ma curiositat.

Tió comensá d' aquesta manera:

—Tú sabs que, fará uns dos anys fòume precís anar á Marsella y que hi vaig permaneixe quasi tot un estiu. Donchs be, en la fonda hont estava, hi coneguí l' home en questiò. ¿Com? Molt senzillament. Pèl mateix motiu que tú ara vols saber qui es; per la curiositat. Lo seu aposento, era al davant del meu y feya una vida molt misteriosa. Vivia sol; donava bonas propinas als mossos; parlava italiá; y, si sortia á passeig, solia ferho á la nit á l' hora en que l' altra gent se fican al llit. Tot aixó ho vaig saber pèl mosso de la fonda, y com éll no 'm podia dir mes, sino que no rebia á ningú y que 's feya negar dels poquíssims que 'l demanavan, resolguí averiguar lo demès que encobria sa conducta un xich estrambótica; tant mes, quan un dia jo-tot passant pèl davant del seu quarto, havia sentit una veu de dona taralejant á mitja veu una cansoneta italiana, axis que jo anava á entrar á

la meva cambra. Concebí 'l meu plan, y una vit aixís qu' ell ixquè de la fonda, jo sense eser vist del interessat, tras, tras darrera d'éll la vaig empendre.

«Aixís ell y jo arribarem al cementiri de la ciutat, sense que s' adonès de mí.

«Allí hi va permaneixe potser mes d' una hora.

«A la claror de la lluna vaig veure que arrencava de una corona, una floreta blanca que se la posá al trau de son redingot.

«Al passar per davant de un bell sepulcre esculturat tot de marbre, va deturarshi y no se perque á mí 'm pareguè que resava. Jo era á pochs possos seus, mort de desig de sapiguer que volia dir tot allò.

«De cop vaig veure qu' ell se mig tombava cap al meu indret y com sorprés, y sens donarme temps de endevinar lo que anava á fer ma 'l vaig veure plantat al meu davant.

«—M' havéu espiat?—va dirme en pur italiá.

«Jo, de parat, ni resposta acertava á donarli.

«—La lluna 'us ha trahit. La vostra ombra 'us ha venut. ¿M' haveu espiat,? No? ¿Es veritat que sí?

«Llavors no podent ni volent mentir vaig ferli saber lo perque del meu obrar, y, ell, despres de algunas breus paraulas planyentse de la desgracia de qu' era víctima, aixó mateix me va contar, tot entornántnosne cap á la fonda.

—Jo sò italiá, sò Milanés. Sò rich y 'l nom de la meva familia es prou conegut á Italia. Preguntéu á qualsevol si may hi anau, pèls Lódani y tothom vos ensenyará mon casal y 'us contará la meva vida. Quan complí 'ls quinze anys vaig ferme molt amich d' un jove fill de una casa coneguda de la meva, y dos anys despres, sent com era militar, ab molt greu de la meva ánima 'm deixá per anar á combatre al Nort. La seva ausencia 'm deixá aclaparat, perque jo, l' esti-mava, perque per ningú mes sino ell mon cor havia sentit. A disset anys lo cor encara no ne cessita 'l cor de una dona per esbategar ab forsa. Aquells dos anys d' amistat havian sigut per mí un cel. Casi á totas horas estavam junts, y si á la nit nos separavam, era per tornarnos á juntar al endemá, tantost l' un ó l' altre eixia de casa. Dos anys despres de sa martxa 'ns cartejárem; despres deu anys vaig viure sens saber hont era. Creuriau que ab aquests dotze anys

mimvès l' amor que li duya? Donchs no, cada dia trobava contentament en fer los passeigs mateixos que feya ell; me plavia retraure á la memoria nostras conversas y sovint sovint llegia y rellegia los llibres d' ell mes coneguts. Qui podia esmaginar may que despres d' aytal ventura haguès de succehir lo que esdevinguè? Una tarde que tornava jo de fer un dels passeigs mes estimats d' ell, tot just acabava d' entrar á la meva cambra, se 'm abalansá ab los brassos oberts un oficial de huzards. ¡Era éll! Sa ausencia m' havia criat hipocóndrich; sa vinguda semblá que m' aixamplava las alas del cor y que 'm feya viure mes del que vivia. Empero, ay!, may se pensa menys en la maror, que quan se tè ja sota la carena. Ell servia baix la bandera Austríaca; jo era italiá de cor. La primera vegada que tractarem d' un afer polítich, aquell dia, tot lo nostre ben voler, tota una vida de amistat, s' enfonzá per sempre mes! Que deu ser aixó que ab tant poch esfors arruna torras de tanta alsaria! ¡ Oh alé del infern dut al mon per desfer lo que la lley de Deu nos ensenya á lligar, jo 't malehesch! Espill mesquí, espill de fals

entussiasme, jo 't trepitjo, t' esmicolo y 't polsino!»

«Y al arribar aquí, va callar un ratet. Despres aná dihent.

«Com va ser? Per què? No 'u se dir; mes la veritat es que jo, questionant ab éll, vaig arribar á ferir sa galta ab la meva má que fins llavors sols li havia allargada per encaixar ab la seva. Que 'us dirè mes, sent éll militar y jo milanés... Nos baterem y, per cástich etern, per suplici constant de ma vida, Deu volguè que 'l ferís de mort. Y aquí teniu un altre misteri de la nostra naturalesa; jo que l' aborria un moment avans, al veurel' caure, plorí y torní á aymarlo ab tota la forsa de ma amistat antiga. Ell tenia una filla: per amor al amich; per egoisme, sí... per fer mimvar lo inmens remordiment que 'm corsecava, l' amparí y com pare la cuido, com pare la estimo. Es la donzella qu' haveu sentit cantar. Deu no li ha concedit gayre salut: per manament dels metges, viatjo ab ella, y per guariment de ma pena, faig 'ls passeigs aquests que 'us estranyan. M' apar qu' aquí sò aprop d' éll, m' apar veurel', y aquí arribo á oblidar de que fora d' aquí pateixo. A la claror de la lluna, mon cor se tranquilisa; á la vista de las estrellas, lo meu esperit s' aixeca vers Deu, y allí en lo fons del cel negròs m' apar véurehi al meu amich que 'm perdona, que 'm crida y que m' espera.»

Jo li vaig dir:

«—Per qué no eixiu de dias? Vos pot fer mal lo viure aixi.

«—No,—'m responguè ,—no. la llum del sol no 'm convè: si sapiguesseu com aclaria son rostre la llum del sol, quan éll va caure d' espatllas Encara 'l veig: á la llum del sol, sempre me apar que 'l veig mort, quan de nits, al revès, ja 'us he dit com lo veya.»

«No varem enrahonar mes: tornárem á la fonda y forem amichs. Jo vaig ser son company de passeig mentres estiguí á Marsella. Desde llavors no l' havia vist may mes. Ara ja sabs la historia.»

Y al dir axó Tió se llevá y jo me 'n vaig anar á casa satisfet de saber lo que tant desitjava.

Un any despres sent á Çaragossa, al llegir lo diari vaig trobarme ab la següent nova.

«Ahí nit en la fonda de... va matarse un ita-

liá molt conegut que viatjava per gust. Al entrar en la cambra que tenia presa per éll, se 'l trobá ab un risso de cabells rossos á l' una ma y una pistola á l' altra. No se sab que es lo que devia portarlo á tan doloròs extrem. Los Lódani, dels quins n' era l' últim que 'n duya 'l nom, han perdut lo nom y, la societat, un membre que li donava esplendor per sas qualitats d' home honrat y savi.»

Cinch dias despres, estant ja de retorn á Barcelona, vaig saber per boca del meu amich Tiò, que la fi del italiá, no regoneixia altre motiu que la mort de la bella noya rossa que sempre acompanyava. Una malaltía de consumciò se 'n va dur al cel á tan bell ángel, y son protector veyentse sol al mon, en un moment de desesper, posá terme á sa vida. Des de llavors, no se perque, no puch sentir parlar italiá que al punt no pensi en aquella desgraciada parella: en l' home calvo y la noya rossa.

LA PERERA.

LA PERERA.

Una vegada un jardiner estava empeltant una perera: mentres lo bon home en aixó s' entretenia, vingué una pobre molt vella y li demaná caritat.

En Pere, qu' aixis s' anomenava 'l jardiner, li va respondre:

—Deu vos fassa be; no tinch res per donarvos.

Y seguí empeltant.

La vella, per compte d' anarsen', torná á demanarli almoyna dihentli que 's moria de fam y que feya dos dias que no havia tastat res.

Mes lo empeltador, cremat de tanta cansó. amenassa feu á la vella de que li pegaria sino se n' anava.

La pobre feu de sas amenassas lo mateix cas que de sas bonas paraulas y seguí pidolant. Llavoras en Pere, enfadat baixá del arbre y li pegá una forta empenta. La vella caiguè y al caure 's feu un trench al front.

Al veure lo jardiner la sanch que rajava, se condolguè de la vella y penedit del seu mal cor, la va socorre donantli diners; mes la velleta s' apartá del seu costat no volent res d' ell, deixant al anarsen' un regarò de sanch al seu darrera.

Quan va esser al cap-d'-avall del hort, se tombá amenassant á n' en Pere al mateix temps que deya algunas paraulas. Aqueix no poguè entendre altre mot que *«perera»* dit per duas vegadas, y sens cuidarse mes de la vella, seguí fent sa feyna.

Set ó vuyt anys despres l' arbre d' en Pere se havia convertit ja en una grossa perera, la millor del poble y la que mes nomenada tenia per la bonesa del seu fruyt.

En Pere que, en aquests set anys, havia prés gran aficiò al beure, una tarde, no trobantse molt sancer del cap, feu una visita á un monestir. Un frare veyentlo en semblant estat, comensá á sermonejarlo; mes con ja queda dit que en Pere tenia mal geni, res te d' estrany que se n' anès de la boca y motivès que 'l frare 'l despedís del convent. Furiòs en Pere, llavors se posá fet un dimoni y jurá que 's venjaria de una manera terrible.

Ab aquesta idea s' adormí; mes al endemá al despertarse va penedirse de tot y resolguè demanar perdò al frare. Dematinet se dirigí cap al convent ab un cistellet ple de las millors peras de sa perera, al objecte de ferne ofrena á la persona á qui anava á veure. Lo frare 'l va rebre be y, pera demostrarli que 'l perdonava aceptá las peras y fins ne tastá una. Tot just acabava de menjar lo primer mos, quan perdent la color y fent estremituts, caiguè á terra tal com si s' haguès mort.

Los que 'l van socorre, recordantse de las parauladas que 'l dia avans havia deixat anar en Pere, pensaren que aquest per rabia havia enmatzinat al frare. Agafárenlo, ab tot y la rabia del poble que 'n volia fer trossos, y 'l tancaren á la presò.

Quan lo pobre Pere se va veure tancat, abgri-

llons y cadenas, comensá á entristirse y desesperarse, no trigant gayre á venirli á la memoria las amenassas de la velleta pobre. Llavors va compendre lo trist pas que li succehia: se feu cárrech de que per ell no havia esperansa de salvarse, y com lo seu geni era tan violent, en un ram de sanch, se badá 'l cap ab la paret.

Mentres tant lo metje del monestir coneixent que 'l frare no mes tenia una basca li feu olorar un esperit de una ampolla y 'l frare s' aixecá com si res haguès tingut.

Tot lo poble llavors corregué á la presò á deslliurar á n' en Pere; mes ja era tart.

LOS FILLS DE LA MORTA.

LOS FILLS DE LA MORTA.

Dèu se 'n porta del mon á una pobre, á una mare que ab lo sèu travall posava 'l pa en la boca de sos petits; la mort s' ha ficat en la cambra de la malaurada dona y ha deixat orfes á sos dos fills.

A la feble claretat d' una nuvolosa aubada qu' entra per los entelats vidres, se vèu com, ajagudets dintre del bressol, los dos menuts dorman abrassats. Ahí l' agulla, may peresosa, guanyava brodant la vianda del dia... Avuy, res: quietut per tot. Sobre una taula un Sant Christ, davant del qui, 'ls dos ángels de Dèu cada dia avans de ficarse al llit, creuhavan sas manetas y deyan lo pare nostre; sobre un llit tot rónech y malmés, lliure de las miserias de esta vida, la pobre morta freda y descolorida hi está ajaguda.

Tot d' un plegat y caminant de puntetas entra dins de la cambra una dona jove encara. Se acosta al llit, mira ab rezel, posa sa tremolenca má sobre 'l front de la morta. Fret! Mes ¿qui sab? potser hi ha esperansa encara! Corra á la calaixera, pren un bocí de mirall tot entelat, lo frega y l' acosta als llavis de la difunta. Lo mirall no s' entela; la mort no ha negat sa estada en aquell cos.

Pobres noys! Quina desgracia! La dona se agenolla als peus del llit, resa; apres clóu los ulls de la morta y ab un tros de drap que hi ha sobre una cadira, plena de dol y angunia, li tapa la cara com si ho fes ab un crespò.

En aixó los noyets mig adormits encara, se fregavan los ulls ab sas manetas closas, tot ramorejant. La dona ja se 'ls estava contemplant feya estona: tot d' un plegat los agafa, 'ls petoneja, y seguint la veu de son cor se 'ls ne dú tot dihent: «Emportémnoslos á casa, Dèu fará 'l demès.»

Aquest *demès* era 'l tot, y un tot ben difícil de lograr, perque aquella honrada dona era pobre. Com la morta, tenia de guanyarse la vida; tenia també un fill, y si be 's cert que son

marit, qu' era pescador, al estiu guanyava algun diner, no 'u es menys que, en lo cor de l' hivern, las mes de las nits sols un bocí de pa moreno tenia per sopar.

Vinguè la nit d' aquell jorn. Lo pescador entrá á la cabana: sa pobra muller no savia com fersho per dirli, de por que no li sabès greu aquella nova font de obligacions. Lo pescador abrassá sos fills, ab tota alegría y girantse á sa muller:

—¿Perqué estás trista?—li diguè.—Que tens? Que t' ha passat?

—A mí res. A la pobre vehina nostra, molt.

—Qu' ha tingut?

—Ha mort!—Y al dir aquestas paraulas, la pobre dona ab lo cor esmogut guaytava la cortina de sa alcoba que 's bellugava, puig á darrera d' ella y damunt de son llit hi tenia als dos fills de la morta.

—Morta!—diguè 'l marit,—millor per ella; mes los séus fills, tan menuts que son ¿com s' ho arreglarán? Ja sè que no han de morir ni de fam ni fret, perque per aixó son las casas de misericordia; pero lo amor dels pares no 's troba en lloch tant bell punt se 'n van del mòn

Aquests pobrets infantons no sabrán que cosa es l' amor de mare! Sens coneixe aquest amor com passarán la vida? Bah! Bah! Mira ja se que 'l que vull fer á vegadas es ben mal pagat; mes no hi vol dir res. Ab mon travall n' hi ha prou per nosaltres tres, y... bè! Dèu m' ajudará! Afillémsels? Estimèmlos com á fills nostres y axí los pobrets no sabrán lo qu' es l' orfanesa! ¿No 'm respons? ¿Que 't sab greu?... Ah! No: veig que m' abrassas... N' estás contenta?.. Dèu m' ha tocat al cor. Vès, corra, corra, pórtals que 'ls vull fer una abrassada.

Y la dona plorant d' alegría y descorrent las cortinas:

—Tè, ja son aquí,—diguè.

LO CASTELL

DELS TRES ANGELS.

LO CASTELL DELS TRES ANGELS.

Una vegada era un príncep que anava pèl mon cercant venturas.

Un dia mentres atravessava un bosch, li semblá oure llunyans y planyívols «¡ ays!» que li tocaren lo cor.

Prenguè esma y procurá adressarse cap al lloch hont aquells se sentian, y quan hi fou, ab no poca sorpresa s' adoná de que fortament lligada en un groixut tronch de roure hi havia una bella dama.

Lo príncep ple de bona voluntat va corre á deslligarla, y ab no poch travall lográ deixar á la malaurada dama en tota llivertat de móures'.

«Fes be y no miris á quí» diu l' aforisme «que qui be fa , be aplega.»

La dama molt agrahida quedá de son deslliurador y en penyora de amistat oferta li 'n feu

de sos serveys y á mes encara li va prometre ferli do de la vera felicitat sempre y quan ell desitjás lograrla.

Mes lo princep no altra cosa li damaná sinó acompanyarla fins á son castell, que 'l tenia la dama en lo bell centre de un molt gran y may prou alabat jardí.

Arribats que hi foren la dama repetí sas ofertas tot dihentli:

—Agrahiu mos intents com jo sò agrahit vostra noble acciò y recordáu que si may per may vos trobeu en perill, aquí hi ha qui 'us pot valdre y socorre.

—No 'u oblidarè, senyora,—feu de resposta 'l príncep—mes que per ara no 'm siga necessaria vostra poderosa ajuda.

Y s' amanía per anarsen, quan la dama, veyent que tan brau cavaller sens cap penyora d' ella se disposava á eixir del castell, lo deturá y li 'n feu dádiva d' un preciòs anell d' or y diamants.

—Teniu,—diguè al mateix temps que li donava,—teniu: si algun dia fosseu lluny y de mí necessitesseu, ab tal que digau estas solas paraulas: «*Senyora meva, de cert perilla la vida meva*» serèu tret sens dany del mal pas que 'us amenassi per exposat que siga.

Lo príncep acceptá l' anell, regraciá á la bella dama é ixquè del castell.

Un cop va ser fora, lo primer que se li ocorreguè fou tirar avant lo seu propósit de seguir mon, y aixís, caminant, arribá á un poblet quan ja las estrellas comensavan á perlejar en mig del blau del cel.

En lo poblet hi havia un hostal de mala mort, y per no havernhi d' altre, en ell tinguè d' hostatjarshi 'l príncep, que prou estava acostumat á dormir mes tou y á menjars millors del que en aquell hostal se feyan.

Mentres sopava li paregué reparar que 'ls amos del hostal, que ho eran una mala vellota y un home borni y calvo, se enrahonavan baixet baixet en un racò de la cuyna y guaytantsel' de rehull de tant en tant. Aixó no li plaguè gota; mes com era valent no per sò s' encobardí.

En estant llest de sopar, sens esporoguiment y molt menys, prenguè un llum d' oli de claror esmortuida y cap á la cambra que per ell havian dispost los hostalers feu via.

Era aquesta baixa de sostre y negra de parets, com que semblava que l' ayre hi manqués per respirarhi.

L' únich forat que tenia á mes á mes de la porta d' entrada, era una finestreta de uns tres pams d' alsaria, qual finestra obria sobre un abim de mes de cent peus de fondaria.

Tancá la porta de la cambra lo príncep, tan bell punt hi haguè entrat, y aprés com no 's sentís ab ganas de dormir va posarse de colzes á la finestra. Allí guaytant las estrellas y pensant en lo seu y en lo dels altres, aná passant lo temps, mes del que tal volta als hostalers los convenia. Allí s' haguera estat potser fins al cant del gall, si no l' haguès sorprés un soroll estrany que li venia de la part de la porta de sa cambra.

Deixá la finestra, va corre cap al lloch de la ramor, y com havia ja apagat lo llum, poch li costá veure pèl forat de la clau al hostaler que acompanyat de cinch malfactors forcejavan per entrar.

Lo príncep al véureho, va desenveynar la espasa y esperá qu' entressin.

Los malfactors acabaren de esbotzar la porta, y veyent al príncep á punt de rébrels, se li van

tirar al damunt com dimonis desencadenats: pero tenian de héureselas ab una espasa destra y un bras de ferro, com que dels cinch quatre n' eixiren mal nafrats y l' cinquè á corra-cuyta desamparà la cambra. Mes tan bona fí no va comprarla lo príncep sino á preu de una grossa ferida que 'l dessangrava per moments.

Pero l' hostaler, qu' era 'l qui havia fugit, no se n' era anat sino ab lo progecte de venir altre cop ab nova ajuda per rematar al nafrat.

Prou que s' ho pensava 'l príncep. Per ço veyentse en perill y tant malmés, encar que li recava, determená fugir fos com fos, y prenent un llansol únich que trobá en lo llit de sa cambra, va lligarlo fortament á la finestra y s' hi deixá anar tal com ho fa l' aranya pèl seu fil.

Ay!, lo llansol era curt y l' abim que obria la gola sota los peus del fugitiu era dels mes fondos.

Lo malaurat quedá per tant, al acabárseli lo llansol, entre dos perills de mort terribles. Un era l' abim; l' altre no menys xich venia de que l' hostaler, ab dos ó tres mes, des de la finestra guaytavan avall y fins tractavan de ta-

llar l' únich sosteniment que li mantenia la esperansa de viure.

Ay, quina sort mes negra la seua en aquell punt!

Per sort li vingueren al esment las paraulas de la dama, y de cor, de tot cor las va dir y fins al dirlas li va pareixe que 'l cel se li obria al davant de sos ulls esverats.

Tantost haguè murmurat lo prech, lo llansol comensá á allargarse, allargarse, allargarse fins á tocar á terra, y, ¡oh maravella!, en lo fons del abim, allí hont creya trobarhi la mort, hi vegè un brau corcer tot aparellat com per jorn de festa.

Lo príncep que per virtut de las paraulas de la dama se veya curat de sa nafra, colcá tot seguit lo cavall, y fiant en sa bona sort li afluixá las bridas deixantlo anar per ell mateix cap allí hont be li pareguès.

Lo noble animal lo va dur fora del abim y allí fou menester qu' ell agafant las bridas lo guiás, perque un pich en lloch de bon aspecte foren ja, no volgué la bestia esser guiadora sino guiada per ser lley de la naturalesa.

Guiál' lo príncep y ja no 'l deixá mes en to-

tas sas hisanyas, viatges y combats. Y per ell y per la dama no pochs foren los mals que va allunyar d' aprop seu.

Aixís transcorregueren uns quants anys, fins que un dia li passá pel magí lo anar á veure á la dama á la qual devia tants assenyalats favors, volent al mateix temps regraciarla de tantas mercès com d' ella rebudas tenia.

Y aná al palau de la seva protegidora.

Aquesta tan bell punt hi fou li isquè al encontre senzillament apariada ab telas de poch preu y sens cap joya de válua sobre.

—Senyora,—esclamá lo príncep al véurela—vinch á tornarvos lo anell que d' anys enrera tinch rebut de vos.

—Vos ha servit?

—Prou, per benehiros cent cops al dia. Mes com basta al meu desig tot quant heu fet per mí, y com me sò tornat ambiciòs, mes del que caldria, recordantme de que tot ho tinch al mon menys la felicitat y sabent que aquesta vos me la oferíreu, vinch avuy á demanarvos que vulláu atorgarme tan assenyalat servey.

—Molt demanáu; mes com jo no prometo que no vulla donar, tindréu lo de que desitjòs está

vostre cor. Pero avans vos promesa m' haveu de fer d' una altra cosa.

—¿Quina?

—Casarvos ab la donzella que jo 'us presentarè.

Lo príncep com qu' era jove y namoradís, li doná paraula de ferho com ella volia.

—Y be, qui es la que deu esser muller meva? —preguntá ell.

—Una de mas tres fillas.

—Com se diuhén?

—*Fe, Esperansa* y *Caritat.*

—Bonichs son los noms seus; pero y vos senyora ¿com vos dihèu?

—Jo 'm dich *Virtut.*

—Ah!—feu lo príncep al sentirho.—Ah! senyora, no 'm presentéu las vostras fillas, que si per esser felís dech mullerarme, ó vos ó ningú ha de ser la meva esposa.

Y al dir això ho feya ab tanta vivor y entussiasme y ab tal accent de veritat, que la dama no poguè menys d' escoltarsel y... ¿qué voleu que fes? Va acontentarlo.

Se casaren, ab grans festeigs foren celebradas sas bodas, y en companyía de las tres seuas

fillastras passá lo príncep la vida mes felís que esmaginarse puga. No perque 'ls hi diga fillastras devéu pensar que gens dolentas fossen, al revès, eran los ídols de sa mare y de la gent dels pobles vehins al castell, com que tothom lo coneixia pel *Castell dels tres ángels.*

———

LA CONCIENCIA

LA CONCIENCIA.

(De Víctor Hugo.)

Caí, ab los cabells esbarriats, vestit ab pells de bestias, seguit de sos fills, y de sa muller, arribá una vesprada al peu d' una montanya. Sa muller y sos fills li digueren :

—Tirémnos á terra y dormim.

Caí, com no podia aclucar 'ls ulls, va romandre despert al peu del mont. Alsá de pura pensa lo cap y en lo fons del negre cel, vegé un ull molt gros que del mig de las tenebras se 'l guaytava de fit á fit.

—Ne sò massa aprop!—murmurá tot estremintse; y despertant á sos fills y á sa fadigada dona, emprenguè de nou sa apressurada fugida. Va caminar trenta dias. Va caminar trenta nits. Caminava ab la grogor á la cara, tremolant á la mes xica ramor, mirant cap endarrera, sens reposar, sens dormir, sens aturarse may. Aviat

va arribar á bora de la mar, en la terra ahont mes endavant se hi establí Assur.

—Deturémnos,—diguè,—perque aquest indret es segur. Aturémnos que ja hem arribat á la fí del mòn.

Mes aixis que anava á séures' dalt del cel ovirá altre cop al mateix ull que l' esguardava. Llavors s' esgarrifá y ab veu ben baixa digué á sos fills:

—Amaguéume!

Los nets, ab lo dit á la boca, vegeren al avi com tremolava.

Caí dix á Zabel, pare dels que viuhen en lo desert sota tendas de drap:

—Estén cap aquí la tela de la tenda.

Y la tela fou estesa. Y, quan ja estigué assegurada ab ploms, Tsilla, la noya rossa, la filla de sos fills, ab sa veu bonica com l' aurora, preguntá al avi:

—Veyéu res?

Y Caí respongué:

—Encara veig lo mateix ull!

Jubal, pare dels que van de poble en poble, bufant lo sach de gemechs y sonant lo tamborí, esclamá:

—Yo faré un obstacle.

Y alsá un mur de bronzo y á darrera hi va posar á Caí.

Y Caí diguè:

—L' ull encara 'm mira!

Henoch afegí:

—Es precís fer un cercle de torres tan ferm que ningú gosi á atansarshi. Fem una vila ab lo seu corresponent fort: fem una vila y apres la voltarém.

Llavors Tubalcaí, pare dels ferrers, va edificar una vila maravellosa. Mentres la feya, sos germans perseguian als fills de Enos y als de Seth: si algú passava prop li llevavan los ulls: y á la nit etjegavan satgetas á las estrellas. Per compte de tela se feren las parets de pedra faxuga. Gafas de ferro tenian subgectadas unas pedras ab altras. Semblava una vila infernal. La sombra de las torres estenia la nit sobre 'ls camps vehins. Los murs tenian lo gruix de las montanyas. Damunt del portal s' hi gravaren estas lletras «*Ni Deu passa.*» Quan tot fou termenat, posaren al vell dins d' una de las torras de pedra. Allí hi romangué desassossegat y trist.

—Pare! li preguntá Tsilla ab veu tremolosa, ¿se n' ha anat?

Y Caí va respondre:

—No, encara 'l veig.

Y afegí:

— Vull viure sota terra, com un mort dintre de son vas. Allí ningú 'm veurá; allí no veurè res.

Feren una fossa y Caí diguè:

—Está bè.

Despres ell tot sol baixá á dintre d' aquella tenebrosa volta. Quan en mig de la fosca s' hagué sentat en sa cadira, quan damunt de sa testa fou closa la porta del subterrani, Caí va alsar lo cap y s' esglayá: l' ull era dins de aquella tomba y 'l mirava de fit á fit.

LA MILANA.

LA MILANA.

I.

LO CAU.

Cambra ab alcoba: la boca d' aquesta, tapada per un llansol extès. Una taula ab una bombeta encesa; dos jochs de cartas; un rellotje de arena; un cor de cera vermella y un vas de aigua. Cadiras vellas y desballestadas. Una escaparata ab una Verge y una llantieta encesa al davant.

LA MILANA, *entrant y tot trayentse lo mocador de las espatllas.*

Se 'n recordarán! No saben ab qui se las hauhen. Bruixa á mí? ¡A mí dirme si somio, quan

tracto de procurar lo be del meu fill! Ah! No sabéu vosaltres en quina carn havéu clavat lo fibló, vespas de taler. Que no tinch ofici? Y quin es lo vostre?... Teixir! Teixir! També teixexen las aranyas. Malehits!... M' haveu tret de casa vostra?... Donchs jo 'us tinch de clavar un clau mes doloròs que cap dels tres que van clavar á Crist. (*Se seu.*) Y la quitxalla seguintme y motejantme!.. Y ells des del portal befantme!.. Y per què, tot? Perque tenen una mossa qu' hauria fet pel meu fill. Guardéula, que potser dia vinga que ni arreplegadors de fems la voldrán!... No, no 'ls ho puch perdonar may. La rabia 'm cega... Algun dia potser vingan á trucar á ma porta, per aqueixa mateixa filla que tant estiman: algun dia potser vingan aquí á cercar lo seu guariment si 'ls cau malalta y llavors... que no vingan, donchs fora capás d' enmatzinárlosela.

LA XATA, *desde fora la porta.*

Se pot entrar, Milana?

LA MILANA.

Sou vos, Xata? Entréu... entréu. Si veniu per que 'us fassa las cartas heu triat mala estona, perque estich rabiosa!

LA XATA.

Be, tornarè si voléu... Prou me ve malament anarmen' sens poder donar á mon atribulat cor un xich de sossech; mes si no 'us ve be.... Axó vol tanta claredat de magí de part vostra, segons m' heu dit algunas vegadas, que, certament, al véureus tan encesa de cara, crech que no estéu en cas de poder fer lo que 'us venia á demanar.

LA MILANA.

De veras... lo meu cervell no para de donar toms y lo meu cor bat com la fulla al arbre batuda per la tramontana.

LA XATA.

Y donchs, ¿qué 'us passa?

LA MILANA.

No 'u sè. Dias que son de mala estrella... Ja no fora divendres! No sè perque al matí no so encaigut malalta en lloch de tindre esma de estrényem' la veyna de las faldillas! Ah, Xata, si sabiau!

LA XATA.

Y be, descanséuvos en mí. Jo, ja ho sabéu, sò parroquiana vostra d' anys y á mes companyona. Sempre vos he dut lley. Veritat es que ab

vostre saber vos tambè m' haveu tret de molts entrabanchs y aixamplat un xich las alas del meu cor.

LA MILANA.

Pero que podéu ferhi?

LA XATA.

Qui sab! Y, despres, la persona descansantse ab algú, s' aconsola. No 'u sò fet jo ab vos moltas vegadas? Be que vos podiau darme concells y jo tot lo mes que podrè fer será plányeus! Digáu ¿qué teniu?

LA MILANA.

Qué tinch? Sabeu l' Anton, aqueix teixidor del cap d' avall del carrer?

LA XATA.

Lo conech y 'm sembla un tros de pa.

LA MILANA.

Un dimoni! Donchs be, aquest home que te algun cabal y que no se 'l veu may en forat ni finestra y que, tot lo dia de mans al taler, no 's cuyda sino d' apilotar dobla sobre dobla... es pare de una noya que jo 'm creya podia serme nora... «Ells tenen, tú tambè tens,» me deya; «y lo teu fill, quan tú mores, ab lo teu y lo d' ella.

podrá fer son camí per aquest mon sens menjar lo pa regat de llágrimas.»

LA XATA.

Ben dit, santa dona!

LA MILANA.

Donchs be, hi he anat y li he dit: «Anton, ja 'm coneixéu, sò vehina, tinch un fill, travallador, honrat y, ab lo meu, casi puch dir rich... vostra filla me sembla feynera, endrassada y bona filla... ¿qué 'us apar si 'ls casessem?» Y ell quan ho ha sentit, deixant en baga al taler: «Sò cristiá,—m' ha respost,—y vull que 'ls meus nets ho sigan, com tambè ho es ma filla. Ab la meua sanch no s' hi barrejará, mentres visca, sanch malehida de Deu com ho es la vostra. Anéu, anéu mala bruixa... Anéu ab vostras cartas y ungüents á estafar als qu' encara duhen una vena als ulls, y aquí á casa no hi torneu pas, perque si may mes hi veniu, no 'n sortiréu com ara 'us ne deixo eixir.» La sanch, al óurel' m' ha pujat al cap, y 'us dich, Xata, que no sé lo que li he respost, qu' ell alsantse m' ha plantat fora lo carrer ab crits y amenassas. La quitxalla que al carrer s' entretenia jugant, llavors posantse de la part d' ell, m' ha seguit dar-

rera cridant y escarnintme, y aquí he arribat, boja, perduda y disposada á fer tastar á n' aquest teixidor la fel del meu cor. Me venjaré!

II.

L' HORTET.

Hortet de casa l' Anton, voltat de una paret de pedra seca. En un cantó dos cordas de cánem ab roba estesa. Un torn de fer bitllas en un recó de la eixida. A la paret y al indret del torn en una gabia una cadernera. La Vicenta rodant lo torn.

LA VICENTA *canta.*

Aucellet plora mon dol
que per mí s' ha post lo sol.
Ay!
May mes, may
sentiré sa veu de mel,
que per mí s' ha clos lo cel,
y l' esglay
s' apodera de mon cor
pel bell mig ferit de mort!

UNA VEHINA, *desde la eixida del primer pis.*

Vaja, Vicenta, quina cansó mes trista.

LA VICENTA.

Voléu dir?

LA VEHINA.

A la teva edat no fa aixó. Buscan altras de mes alegres.

LA VICENTA.

Si no 'n sè cap.

LA VEHINA.

Com, no? L' altre dia be 'n cantavas una de ben aixerida. Perque no la cantas?

LA VICENTA.

Quina? No me 'n recordo.

LA VEHINA.

Aquella que solament la tonada ja fa venir ganas de ballar. ¿Sabs? (*Cantant*). *Del dia de san Cristofol.*

LA VICENTA.

Ah! ja! Avuy no 'm ve de grat.

LA VEHINA.

Perque no l' has vist? Ja vindrá. Vaja adeu. Travalla y canta: pero que sigan alegres. (*Se 'n va.*)

LA VICENTA.

Prou ho endevina. Fa quatre dias que no 'l veig! Qui, pot compendre y planye lo meu cor, si no estima com jo? Com may ningú se fará cárrech de que sens ell lo mon m' es un erm... (*Alsant lo cap y adonantse de la cadernera*) Ah! pobre aucellet! Sò ben malagrahida. Jo 't tinch reclós y ab tot m' alegras. Has sigut y ets lo company de mas penas y alegrías y tampoch

me recordo de tú. Sí, sí, ja ho veig, vols lo pinyonet. (*S' alsa y n' hi dona un ab los llavis.*) Te, te, almenys que siga jo sola la que m' anyori. Trista de mí! No es veritat, aucell, que tú també trobas á faltar los meus manyagaments? Pero ara tú ja novament refilas y jo altre cop al torn, sens haver lograt lo que desitjo! Que son llarchs los dias quan s' ha de viure sola!.. ¿Sola? No tinch lo meu pare? Pobre pare! Mes un pare no es ell! No es ell, que 'm mata ab lo seu allunyament... Bah! bah! tornem á la tasca... (*Se seu altre cop y fa anar lo torn.*)

D' alegría ja no 'n tinch,
de esperansa no 'm sostinch,
greu es mon mal...

(*Parantse de cop y escoltant.*) Ah! m' havia semblat sentir trepig pel cantò qu' ell sol venir. No... no: me so enganyada.

La rosada del amor
al meu pit, per son dolor,
res li val,
que sens...

Sí, sí, anem. Aquest cop no 'm so enganyat: es ell... es ell... Joan! Joan! (*Deixa 'l torn y corra cap á la paret del hort.*) Ay! no es ell, es una dona!

LA XATA, *de la part de fora.*

Ola! noya. Que 'm vols ajudar á buscar herbetas?

LA VICENTA.

No, no, sino que sentia ramor y...

LA XATA.

Y 't pensavas qu' era ell, veritat?

LA VICENTA.

Quí?

LA XATA.

Vaja, no 't tornes roja... Si ho sé tot! No veus que so vehina, so de la parroquia; sí, sò de sant Pau com tú y fins del barri. A missa hi solch anar á la mateixa hora en que tú hi vas, y ¡vaja! pèl teu posat de la esglesia y 'l teu aturdiment d' ara, so endevinat lo que hi ha. Be, no tingas rezel. Confia en mí. Quí es ell! Quí es aquest que s' endú 'l cor de un pamet d' ángel com lo teu?

LA VICENTA.

A mí, ningú 'm diu res.

LA XATA.

Y aquell que l' altra nit tirava pedretas al hort?

LA VICENTA, *ab sobressalt.*

Qué ho vareu veure?

LA XATA.

Y donchs? Y es clar. Si fins vaig sentir...

LA VICENTA.

Qué?

LA XATA.

No, que 't tornarias roja y ara no som al vespre.

LA VICENTA.

Jo, roja?

LA XATA.

Encara que ben mirat, res te d' estrany que dos que s' estimen se fassan un petó.

LA VICENTA.

Ay que no! Ay que no!

LA XATA.

Vaja, que sí! Si fins hauria sentit tot lo que deyau, á haverne tingut ganas y á no haver sonat las campanas d' aquest malehit campaner que tot lo sant dia está trencant las oracions de sos parroquians.

LA VICENTA.

Y ara perqué malehiu lo campaner? Quin mal vos ha fet?

LA XATA.

Quin mal? No es res tenir d' escoltar tot lo dia aquest soroll del infern sobre 'l meu cap. Jo

fos gobern! No deixaría cap campana. Mira, jo, quan mor á la parroquia un pobre, li dich una part de rosari, pero quan mor un rich... res.

LA VICENTA.

Y ara!

LA XATA.

Sabs perqué? Perque pel pobre las campanas no sonan y pels richs sí. Ja veurás quan jo 'm mora, tampoch sonarán.

LA VICENTA.

Mes per çò no 'us diré cap part de rosari, jo.

LA XATA.

Perqué?

LA VICENTA.

Perque sou dolenta, y espiéu als enamorats.

LA XATA.

Pero no 'ls hi vull mal. Y en prova d' aixó, que si 't puch servir d' alguna cosa, mana.

LA VICENTA.

Ara com ara... no necessito res.

LA XATA.

Vols dir?

LA VICENTA.

Sí.

LA XATA.

Donchs no 't crech... Estás massa groga, y

tens los ulls massa bermells d' haber plorat per estar contenta del teu promés... Vols jugar que avuy no l' has vist y... ahí potser tampoch? Ah! ploras. ¿Veus com ho endevino? ¡Tonta... descánsat' ab mí. Sí, ja 'm coneixes! No sabs, la nuadora que ara fa un mes va nuar las pessas al teu pare?... Era jo.

LA VICENTA.

Be m' ho sembla.

LA XATA.

Era jo... la que viu aquí al cantó. La Pepa que 'm dich.

LA VICENTA.

La Pepa! *(fent memoria)*. Per aquest nom... No 'm sembla pas que 'l meu pare 'us nomenés aixís.

LA XATA.

Be, la Pepa ó la Xata: per tots dos noms me entench; si be l' últim es un motiu. Encara que no es gayre bonich; mes cada hu te 'l que li donan; lo del teu namorat ja deu ser mes aixerit ¿no?

LA VICENTA.

Ay! que se jo, pobreta de mí!

LA XATA.

Qué no l' has vist?

LA VICENTA.

Massa que ho endevinéu perque 'us ho haja de dir.

LA XATA.

Endevinar? Jo, no. Sabs qui t' ho endevinaria tot y qui si tinguesses cap pena te la guariria, y qui, si fos qu' ell t' oblidès, te 'l faria tornar namorat y mes manso que un anyell? La Milana.

LA VICENTA.

La Milana! No la conech.

LA XATA.

Oh! es una dona de gran saviesa, y ab unas cartas que té tot, tot ho endevina: fins, lo que 's pensa y lo que ha de succehir.

LA VICENTA.

Si fos veritat!

LA XATA.

Duptas! Mira, si vols probarho may, jo t' hi acompanyarè y veurás com no he dit res del que no es.

LA VICENTA.

Prou me convindria si no m' enganyesseu...

LA XATA.

Be ¿hi vols anar?

LA VICENTA.

Sí; mes que no siga sino per saber perque fa tans dias que no 'l veig.

LA XATA.

No som avuy divendres?

LA VICENTA.

Sí.

LA XATA.

Donchs á mi 'm semblava que lo dimecres al vespre 'us havia vist enrahonar.

LA VICENTA.

No, filla, no; era 'l dilluns. (*plora*) Y no 'n sé res!

LA XATA.

Be, vaja, perque 'm trenca 'l cor ton desconsol.... ¿vols anarhi demá y veurás com quedas mes tranquila que una bassa d' oli?

LA VICENTA.

Sí, pero sobre tot que 'l meu pare no 'n sápiga res.

LA XATA.

Y ara! que som criaturas?

III.

PEL CAMI DE GRANOLLERS.

FELIP.

Vaja, si vols que 't siga franch, me l' has feta bona y 'm sap greu, t' ho haig de dir.

SCINTO.

Perqué?

FELIP.

Perque sí. Me vèns y 'm demanas que te acompanye á Moncada, que 't convé no anarhi sol, y jo hi caich de pla y t' acompanyo. Un pich hi som, ¡pataplum! lo que t' hi pensavas trobar no hi era. Y llavors sabent que l' Arcisa estava malalta á Granollers te n' hi vols anar y altre cop vé alló del «acompanyam'» y jo bleda com sò, veyente trist, no t' ho sé negar, y aquí 'm tens fent via á Granollers, tenint qui m' está esperant á Barcelona.

SCINTO.

La teva mare no t' espera, que ja ho sab. ¿No li varem dir?

FELIP.

No parlo per la mare, nó. Ja sabs per qui enrahono.

SCINTO.

Ah! ja! Per la Vicenta. Y be, ja la veurás. Vaja! vaja! tot fent camí esplìcam com va tot alló. ¿Encara no sab qui ets?

FELIP.

Nó, ni sab com me dich. No t' oblidis al seu davant si may parlas de mí, de nomenarme Joan.

SCINTO.

Això es un pas de comedia.

FELIP.

Tant de bó que ho fos! Per desgracia es massa trist lo motiu que m' obliga á disfressar lo meu nom.

SCINTO.

Be, ja ho comprench sent la teua mare... No se perque té de ser aixís... Es clar que no te la donarian si sapigués lo seu pare que ets fill de la Milana.

FELIP.

Perço tremolo 'l dia que s' arribi á saber.

SCINTO.

Tambe patiria molt si 'm trobès en lo teu cas. (*Passa una colla de carreters petant las xurriacas y fent corre 'ls carros á tot córrer*).

SCINTO.

Mira, á mí 'm succehí que... Vaja, entre la pols y 'l brugit, no 's pot dir res, ja t' ho contarè desprès.

UN CARRETER *tot passant.*

Adeu siau, llagastas de taler.

SCINTO.

Animal!

FELIP.

Déixals estar.

LOS CARRETERS, *de lluny.*

He! he! he! ¿que busquéu la perduda?

IV.

LO CAU DE LA MILANA.

LA MILANA.

Avuy comensa la meua venjansa. Vindrá... sí... la Xata me l' ha de dur... Ah! tú poch savias, Anton, á quí dardejavas ab ton fibló! Ja te 'n penedirás. Deixa corre 'l temps; prou tindrás mes penas tú, que no grans de sorra aquest rellotge d' arena. M' apar que sento parlar en lo replá del meu pis. Aquest llum fa mala cara,

pero encar' la fa massa bona... Está tot á punt?... Serán ellas. Sí, tot está amanit... Aquí las cartas... aquí lo cor de cera... aquí 'l llibre dels somnis y planetas...

LA VICENTA, *á fora.*

Sabeu que m' agafa mitja por d' entrarhi.

LA XATA.

Beneyta!... Si es una santa dona! A mí tambe 'm succehí la primera vegada; mes en quan la vaig coneixe y 'm feu tant de be; no me 'n se passar de venirla á veure... Oh! ja veurás si entras ¡quina escaparata mes gran y quina Mare de Deu!

LA VICENTA.

Ah! també te una Verge?... Llavors entrem... ¡Si te una Verge!

LA XATA.

Ave Maria Puríssima.

LA MILANA.

Sens pecat fou concebuda. Entréu.

LA XATA.

Bonas tardas. Aquí vinch perque ab vostres llums trayéu d' angunia á n' aquesta pobre noya.

LA MILANA.

Y donchs que tens, noya?

LA XATA.

Perço venim, perque vos, sabent que está trista, li endevinèu qu' es lo que li causa y que deu fer per esquivar la tristor.

LA MILANA.

Voléu que 'us fassa las cartas llavors ¿no es aixó?

LA VICENTA.

Feu.

LA MILANA, *trayent las cartas de un estoig barroch y remanantlas ab fressa.*

Mira, donzella, lo teu mal, lo que l' ocasiona, qui 'n te la culpa, com l' has de guarir... tot, tot aquí ho sabrás tan clar com si escrit ho vegesses en un llibre de lletra imprentada. Y ara no vajas á creure que sia per mal art, res d' aixó, molt al inrevés; perque mon saber doni llum, ha d' anar acompanyat de fé y oracions. Y tant es aixís, com que res has de dir del que te diré y has de resar tres parts de rosari si vols que tinga lluhit reheiximent. Si no 'm créus, res del que 't diré tindrá efecte, ni en be, ni en mal. *(Fa tres pilas de las cartas).* Veus aquí hi ha una pila, per ella sabrem lo que tens. Aquí ni hi ha un' altra y 'ns dirá, qui 'u motiva. Y

en eixa tercera pila trobarém lo que 'u ocasiona. *(Pren la pila primera y tomba una carta hont hi ha pintats dos que s' abrassan)*. Ah, noya!... Tú estás enamorada? Pero ja se sab, aixó es mal de la joventut. Ja 'n tenim una. *(Pren la pila segona y fa tombar á la Vicenta la carta de sota de tot hont hi ha un jove que travalla)*. Lo teu estimat es un travallador ¿no es cert? Be, ja 't pertoca. Anem á veure 'l perque estás trista. *(Pren la pila tercera y tomba una carta hont hi ha un que se 'n va dalt de cavall, despedintse de una que desde dalt d' una finestra lo veu martxar plorant)*. ¡T' ha deixat! Pobre noya, tens rahò de plorar forsa... Com déus patir!.. Aconhòrtat'. Ja ho sabs tot.

LA XATA.

Oh, no! Havem vingut perque 'ns diguesseu lo que ella no sab y la fa patir. Fins ara vos haveu endevinat lo que li ha succehit; mes no lo que li succeheix y esdevenir li pot. ¿No es veritat, Vicenta?

LA VICENTA.

Sí.

LA MILANA.

Tindrás, noya, prou pit per sentirho. Jo de dirtho ja t' ho diré; mes tinch por...

LA VICENTA.

Parléu! parléu! No, no... no 'm fará patir mes del que estich patint.

LA MILANA *pren lo llibre, fa com qui llegeix, gira full, tomba lo rellotge d' arena; novament fa jugar las cartas y despres prenent un ayre de misteri, diu:*

Donzella, tot s' ha acabat. N' estima un altra. No tornará.

LA VICENTA, *plorant.*

Ah, no! Es mentida. Ell es home de cor y no 'm deixará.

LA MILANA.

Mentida has dit? ¡Cóm! ¿No créus en mas paraulas?

LA VICENTA.

No hi puch creure. No ho vull creure. No! no! ¿Per ventura vos que no 'l coneixeu, podréu saber mes que jo?

LA MILANA.

No cregas... y ab tot ja has vist com tot t' ho so endevinat. ¿Potser tú m' has dit com te deyas ni qui eras? Y tinch de preguntartho per saber qu' ets la filla del teixidor Anton, y que

te dius Vicenta y que tens setze anys? T' he preguntat hont lo veyas per saber que festejeu á la tanca del hort d' amagat del teu pare y que aquest anellet que dus, éll y no altre te 'l va donar?

LA VICENTA.

Es veritat.

LA XATA.

Res s' amaga al seu saber. Tot lo que haveu dit, Milana, es tant cert com lo llum que 'ns ilumina.

LA MILANA.

Donchs si es cert axió ¿perqué duptar de lo altre? Y si no tens fé ¿perqué venir á trucar á la porta de una pobre dona que 's desvetlla per afavorir als desvalguts?

LA XATA *á la* MILANA.

Qué 'us haveu enfadat? Es una pobre namorada y es tan dur axió de creure que oblida la persona á quí un estima! (*á la Vicenta*). Créu, noya, créu: quan ella ho diu no cal duptarne.

LA VICENTA.

Bo, si 'us teniu d' enfadar... no parlarè... pero ¡l' estimo tant!

LA MILANA.

¿Voldrías que 't tornès á estimar com lo dia

en que t' ho va dir per primer cop en lo embelat?

LA VICENTA.

(*Ap*). Tot ho sab. (*alt*). Sí, ¡oh, sí!

LA MILANA.

Donchs jo te 'l tornarè y aixís á veure si creurás ó no en mas paraulas. Prou mes d' una vegada pensarás en mí. (*Trayent una flor de un gerret*). Demá, qu' es diumenge, 'l veurás. Se escusará y 't tornará á dir que t' estima. Tú 'l perdonarás, es clar; fetas las paus, li donas aquesta flor, y si èll la olora, may mes pensará en cap altra noya. (*Li dona la flor*).

LA VICENTA.

Ho farè.

V.

LA FONT DE JESUS.

UN MESTRE, UN BURGÉS, HOMES DEL POBLE, NOYAS, XICOTS *passejantse ó menjant en taulas de fusta pintada.*

LO MESTRE *sentat en un pedris sota una gran figuera.* LO BURGÉS *al seu costat.*

LO MESTRE *al burgés.*

Diuhen que l' ombra de la figuera es molt dolenta, pero jo, que vol que li diga, m' he fet tant meu aquest lloch, que tant al dijous quan hi porto los noys, com quan hi vinch sol, sempre es aquí hont vinch á reposar.

LO BURGÉS.

Qui fa cas de ditas de poble. Miris, á la caseta de Gracia que tinch, n' hi ha una y cada estiu hi solch passar la temporada de las figas: mes de quatre cops m' hi so adormit á l' ombra y ab tot, may me n' he sentit malalt; tot lo mes m' haurá donat un mal de cap per dos ó tres dias y fora de contar.

LO MESTRE.

Sí, pero V. ho ha dit, també hi arreplega lo mal de cap.

LO BURGÉS.

Y qui no 'n te de mals de caps?

LO MESTRE.

Això sí. Y 'ls que nosaltres acabem de passar ara fa mig any, no han sigut petits.

LO BURGÉS.

No me 'n parli. Guayti, fins aquí n' hi ha una mostra. Veu sota la teulada de la casa, vora 'l

rellotge de sol? Aquell clot rodó es d' una bala dels camancios.

LO MESTRE.

Quinas tribulacions! Miri, jo no 'n puch parlar... ¡Quan penso ab la meva Mónica!

LO BURGÉS.

Be, que hi fará! Un dia ó altre tenim de morir.

LO MESTRE.

Sí, mes no tan jove y malaventuradament!

LO BURGÉS, *distrayentlo.*

Guayti, senyor mestre, guayti aquell parell de allí com se diverteixen.

LO MESTRE.

Enamorats.

LO BURGÉS.

Ara mateix me 'ls estava guaytant y semblava que 's barallessen y, te, ja han fet las paus y fins ella li dona una flor. La joventut!

LO MESTRE.

Oh y jo la conech! Es la filla del Anton. Bon home, y sobre tot, molt travallador... ¡Com la deixa anar sola?

LO BURGÉS.

No, que va ab una dona vella.

LO MESTRE.

Será la seua tia, tambè molt bona dona, sino que apenas hi veu. Avuy ha vingut gent.

LO BURGÉS.

Oh! 'ls topa á ne 'ls de la font. Quatre figas, un llonguet y un vas d' aiga, y desseguida hi cauhen los sis quartets com una malla! Miri, s' han fet richs!.. L' hereu va vestit de senyor y á la filla prou li fan l' aleta mes de tres que gastan cotxo. Veritat es que no te res de lletja, la Arciseta.

LO MESTRE.

Home, reparo que V. sempre, per poch que puga, deixa caure la conversa sobre noyas.

LO BURGÉS.

Calvo y vell com sò, me tinch de contentar ab parlarne. Ja he fet las mevas tambè.

LO MESTRE.

Prou que m' ho penso.

LO BURGÉS.

Y tal. Miri, si ve per avall, donchs ja comensa á ser tart, li contarè una ventura que vaig tenir ab la paciega dels marquesos de ***, que se partirá de riure. Era una galant xicota! Ve?

LO MESTRE.

Sí, perque Barcelona es lluny y arribaria massa fosch, si 'ns entretinguessem gayre. Anem.

VI.

LA AGONIA.

La cambra de la Milana. Lo llensol que tapava la boca de la alcova, arrebossat de un cantó. Una raconera ab una xinxeta. La llantia de la Verge encesa. Un llum dessobre la taula. Als peus del llit una cadira ab la roba del que jau.

FELIP *al llit y delirant. Al seu costat la* MILANA *seguda en un tamboret al capsal del catre.*

FELIP.

Mare... deume la roba: me vull llevar... Son las sis y 'l travall m' espera.

LA MILANA.

Fill meu... no es hora encara, si es dejorn. Lo sereno acava de cantar las tres.

FELIP.

No m' enganyaréu pas... No es lo sereno, nó: sou vos que las haveu cantadas perque no 'm

llevi... perque no 'm llevi... perque no la veja.. y la veuré, la veuré... la vull veure (*cridant*) La vull veure... sentiu? La vull veure!

LA MILANA.

Fill meu, assosségat'!... Si no te vull privar de res... Sí, sí, ja la veurás; mes assosségat' avans... Ja saps qu' ha dit lo senyor Pau... Tens de suar...

FELIP.

Suar? Que sui ell, lo malehit. ¿Qu' estich malalt per ventura? Ah, sayó, sayó... encara 'm couhen las mostassas... Si ve ,'l mato... Lo mataré... y despres, despres... Quina calor... ¡pf! (*trayentse la roba*). M' ofego... mare, deixéume anar. Mare no m' amoléu mes... me vull llevar y fora.

LA MILANA.

Pero fill... mira qu' ara comensas á rompre ' suor...

FELIP.

Au! au! fora d' aquí... 'm vull llevar, entenéu? Encara que sigáu cent, ni mil, ni un milió, me llevaré... potser sí... Eh! en Scinto que no vinga, perque ell ne te la culpa... ferme per-

dre tants dias... si un altre dia vol anar al seu poble y té por, que busqui qui li acompanyi. Ab mí ja ha acabat... ¡pf! quina escalfor... Ala! fora, tú!! Sents? Perque vens á jugar á bitllas aquí á la alcova?... Ha! ha! ha! Has vist, Pere. aquell xaval?... Ah, xaval, si 'm tornas á fer pessigollas á la planta dels peus!

LA MILANA.

Pero, fill, no 't descotxes, per la mort de Deu!

FELIP.

Fugiu d' aquí, mala mare, fugiu: ¿que 'us penséu que no 'u se que va ser un gabaig qui 'us va ensenyar las cartas?... Malehit! mori 'l gabaig!... Visca la... la... la... Calléu, mare, que si 'us sentan cridar tornarán á tirar bombas... Veritat qu' es bonica? Ay lo cap! Ay! ay! Jo 'm vull llevar,... jo 'm vaig á llevar... Jo 'm llevo... (*s' alsa*).

LA MILANA, *volentlo detindre.*

No, fill meu, al llit... Tórnatenhi.

FELIP.

No 'm casséu mes... son las vuyt y ella m' espera... La roba! la roba. Vull la roba!

LA MILANA.

Vaja, creu al metge.

FELIP.

La roba!

LA MILANA.

Per caritat, fill meu, ten enteniment ¡Ara que comensavas á suar!

FELIP.

La roba, y sino me 'n vaig á la fresca.

LA MILANA, *volentlo tornar á jaure.*

Ja te la darè despres.

FELIP.

Ara.

LA MILANA.

No pot ser.

FELIP.

¿No pot ser? Donchs be... *(fent un esfors se despren dels brassos de la* MILANA *y corra cap á la porta; pero la* MILANA *hi es primer y la tanca).*

FELIP.

Ah, sí! Donchs, teniu, ara sortiré per la finestra.

LA MILANA, *cridant y corrent cap á la finestra.*

Reyna santíssima! Vehins! Vehinas! Assistencia!

VII.

A L' ESCALA.

L' ESTADANT DE SOTA, *obrint la porta del seu pis, y sortint fora la escala.*

He sentit passos y crits... qui sab? Potser te alguna cosa la Milana.

LO VEHÍ DEL DEVANT.

Qu' ho havéu sentit tambè?

L' ESTADANT.

Y tal si ho he sentit! Pujémhi.

LA VEHINA DE DALT.

No s' hi pot entrar, donchs la porta es tancada.

L' ESTADANT.

Pujémhi, pujémhi.

VEHINS, *trucant de la part de fora.*

No 's pot entrar: tenim la porta tancada.

LA MILANA.

(*Ap.*) Com ferho? ¡Jo tinch la clau á la butxaca! Ah, calla! (*Alt.*) No te 'n vols anar, Felip?

FELIP.

Sí, sí, sí.

LA MILANA.

Donchs aquí tens la clau. (*Felip obra, aixís qu' ha obert la* MILANA *l' agafa, y ajudada dels vehins lo torna dins.*)

FELIP.

Lladres! lladres!... Ay! Ay! quin fret!!... (*Perl lo coneixement y dos vehins lo fican de nou al llit.*)

VIII.

LA MORT

UN VEHI.

Y donchs, Milana, qu' ha estat aixó? Ahí tan aixerit y avuy...

LA MILANA.

Lo metge ha dit que podrían ser febres y que perillava molt. Pobre de mí! Si se 'm mort!

UNA VEHINA, *poch á poch.*

No seria pas mal donat? Vos ja ho podéu coneixe.

LA MILANA.

Qui sab! Lo metge no se la esplica prou clara eixa malaltía y ara m' hi feu pensar... m' ha fet una pregunta! Si fos cert... prou mes de dos ulls plorarian sanch viva! Si me 'l han enmalaltit... si se 'm mor... vida per vida! Pero la mort que li tinch de donar, al malehit, será tres centas vegadas mes amarga.

FELIP.

Mare! Quina angunia! Aixuguéume 'l front, que la suor 'm regala.

LA MILANA.

Lo meu l' he perdut. Potser ell ne te un á la butxaca. Feu llum, vehí. (*Pren lo jech*). Sí, ja 'l trobo.

FELIP.

Mare!

LA MILANA, *buscant en la butxaca del jech.*

Ja vinch, fill meu.

UNA VEHINA.

Corréu, bona dona; aquest xicot se 'n va.

LA MILANA.

Ditxós mocador. Ah! ja 'l tinch. *(Al estirar lo mocador cau á terra una flor.)*

LO VEHI *que li ajudava á buscar.*

Miréu; hi tenia una flor. *(Cullintla y allargantla á la Milana.)*

UN VEHI, *acostant lo llum á la Milana que busca un mocador.*

LA MILANA.

Qu' heu dit? *(Prenentli y mirántsela.)* Ah, Deu del cel! Jo l' he mort! Fill meu, fill meu! Lo Senyor m' ha castigat! *(Cau en brassos dels vehins.)*

UN VEHI.

Aquesta dona se 'ns mor. Cuytéu.

ALTRE *al capsal del llit.*

¡Pobre Felip! Tan jove!

LA VEHINA.

Anéu! Corréu á cercar ajuda. Un metge!

UN VEHI *qu' anava á sortir.*

Aquí está 'l doctor que ara arriba.

LO DOCTOR *entra, 'ls polsa y se 'ls mira.*

No hi ha res que fer. La dona ha mort d' un

ram de sanch al cervell, y aquest jove ha sigut enmatzinat!

TOTS.

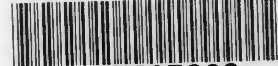
Enmatzinat!!

LO DOCTOR.

Jo aquí hi so de mes; lo que cal avisar es la justicia.

FI

TAULA

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
0023595892

